

T.C.

BARTIN ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ANKARA İLİ AYAŞ İLÇESİ'NİN DOĞAL VE KÜLTÜREL
ÖZELLİKLERİNİN KIRSAL TURİZM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

HAZIRLAYAN

ASLI CESUR

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ PINAR BOLLUKCU

BARTIN-2019

T.C.

**BARTIN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI**

**ANKARA İLİ AYAŞ İLÇESİ'NİN DOĞAL VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİNİN
KIRSAL TURİZM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Aslı CESUR

JÜRİ ÜYELERİ

Danışman	: Dr. Öğr. Üyesi Pınar BOLLUKCU	- Bartın Üniversitesi
Üye	: Prof. Dr. Sebahat AÇIKSÖZ	- Bartın Üniversitesi
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Pınar GÜLTEKİN	- Düzce Üniversitesi

BARTIN-2019

KABUL VE ONAY

Aslı CESUR tarafından hazırlanan “ANKARA İLİ AYAŞ İLÇESİ’NİN DOĞAL VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİNİN KIRSAL TURİZM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ” başlıklı bu çalışma, 13.09.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Pınar BOLLUKCU (Danışman)

Üye : Prof. Dr. Sebahat AÇIKSÖZ

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Pınar GÜLTEKİN

Bu tezin kabulü Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun/...../20... tarih ve 20...../.....-..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. H. Selma ÇELİKAY
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

BEYANNAME

Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre Dr. Öğr. Üyesi Pınar BOLLUKCU danışmanlığında hazırlamış olduğum “ANKARA İLİ AYAŞ İLÇESİ’NİN DOĞAL VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİNİN KIRSAL TURİZM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ” başlıklı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

13.09.2019

Aslı CESUR

ÖNSÖZ

Bu çalışmada danışmanlığımı üstlenerek bilgi ve tecrübesiyle bana yol gösteren gerektiğinde motive eden, tezi hazırlama sürecinde desteklerini esirgemeyen değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Pınar BOLLUKCU'ya sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Bu çalışmanın değerlendirilmesinde jüri üyeliği yapan ve zaman ayırarak çalışmama katkıda bulunan değeli hocam Prof. Dr. Sebahat AÇIKSÖZ'e ve Dr. Öğr. Üyesi Pınar GÜLTEKİN'e teşekkür ederim.

Bu çalışmayı 2017-FEN-CY-014 No'lu Bilimsel Araştırma Projesi kapsamında destekleyen Bartın Üniversitesi'ne teşekkür ederim.

Veri temininde yardımını gördüğüm Arş. Gör. Dr. Gizem CENGİZ GÖKÇE'ye teşekkür ederim.

Yükseköğrenim hayatım boyunca katkılarını gördüğüm Bartın Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü akademik camiasına teşekkürlerimi sunarım.

Arazi çalışmalarında ve veri temininde yardımcı olan Ayaş Belediyesi çalışanlarına, Ayaş İlçe Tarım ve Orman Müdürü Ahmet Okan DEMİRCİ'ye, Ayaş İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü personeli Alparslan KIRGÖZ'e, Beypazarı Orman İşletme Müdür Yardımcılığı yapmış olan Bayram ERSÖZ'e, Ayaş Tarım Kredi Kooperatifi Müdürü Uygur MADEN'e, Ayaş Tiftik ve Yapağı Tarım Satış Kooperatifi çalışanlarına, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü çalışanlarına teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmama olan ilgilerinden, samimiyetlerinden ve yardımlarından dolayı Ayaş mahalle muhtarları ve yöre halkına teşekkürlerimi sunarım.

Hayatım boyunca beni yalnız bırakmayan ve desteklerini esirgemeyen, annem Elife CESUR ve babam Bilgin CESUR'a; arazi çalışmalarım ve anket uygulaması sırasında yardımını gördüğüm, manevi desteğini esirgemeyen kardeşim Yusuf CESUR'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Anket uygulaması sırasında yardımlarını gördüğüm Cennet UĞURLU ve Hatice UĞURLU'ya teşekkürlerimi sunarım.

Çalışma sürecim boyunca ihtiyacım olan her an yanımda olan Arş. Gör. Kübra GÜNDÜZ VAYDOĞAN'a teşekkür ederim.

Tez çalışmam sırasında fikir alışverişinde bulunarak desteğini gördüğüm Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Gökçe ZEVİT'e teşekkür ederim.

Aslı CESUR

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ANKARA İLİ AYAŞ İLÇESİ'NİN DOĞAL VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİNİN KIRSAL TURİZM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Aslı CESUR

Bartın Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Pınar BOLLUKCU

Bartın-2019, sayfa: 138

Kırsal ve yarı kırsal alanlar, kentsel alanlarla kıyaslandığında yaşam koşulları açısından dezavantajlı durumda olsa da sahip oldukları doğal-kültürel kaynak değerleri ve barındırdıkları potansiyeller açısından önemlidir. Değişen toplumsal ve ekonomik şartlar, kentli nüfusun kırsal alan algısını ve beklentilerini de değiştirmiştir. Günümüzde kırsal alanlar ve kente yakın yarı kırsal alanlar, kentli nüfus için çekici turizm ve rekreasyon alanları haline gelmiştir.

Araştırmada, Ankara İli Ayaş İlçesi'ne ilişkin doğal ve kültürel peyzaj envanteri oluşturularak, Ayaş'ın gelişmesinde önemli etkileri olan ve bu etkilerini gelecekte de artıracığı ön görülen sektörlerden biri olan kırsal turizm ile ilgili hedeflerin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın yöntemi dört aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşama, literatür araştırma ve veri toplama aşamasıdır. Ayaş'a ilişkin doğal ve kültürel verilerin veri tabanına dönüştürüldüğü ikinci aşamada, haritalar sayısallaştırılarak çalışma alanına ilişkin veri tabanı oluşturulmuştur. Alana ilişkin veri toplamak, konuya ilişkin görüş ve beklentileri belirlemek amacıyla anket yönteminden yararlanılmıştır. 1965-2018 yılları arası nüfus

verileri kullanılarak Ayaş'ın gelecekteki nüfusunu tahmin edebilmek amacıyla nüfus projeksiyonu yapılmıştır. Çalışmanın üçüncü aşamasında, kırsal turizmin geliştirilmesine yönelik GZFT analizi yapılmıştır. Sonuç aşamasında ise kırsal turizme yönelik hedefler ve eylemler belirlenmiş, Ayaş'ın doğal ve kültürel potansiyellerinin korunması ve turizm sektöründeki kullanımlarla geliştirilmesi yönünde öneriler oluşturulmuştur.

Ekolojik, ekonomik ve sosyo-kültürel olmak üzere 3 temel hedef doğrultusunda belirlenen alt hedefler; doğal kaynakların korunması, yönetimi ve tanıtımı; üretimde çeşitliliğin ve verimin arttırılması, pazara yönelik üretimin teşvik edilmesi, ekoturizmin geliştirilmesi; kültürel kaynakların korunması, çalışmalara halkın katılımının sağlanması, geçim kaynaklarının arttırılması, yaşam memnuniyetinin yükseltilmesidir. Alt hedeflerin gerçekleştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülen eylemler beklenen gerçekleşme süreleri ile birlikte tanımlanmıştır.

Sonuç olarak belirlenen hedeflerin, planlanan eylemler doğrultusunda gerçekleşmesi; Ayaş'ın doğal ve kültürel değerlerinin korunmasına, Ayaş'ta kırsal turizmin gelişmesine ve kırsal kalkınma çalışmalarına katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Doğal peyzaj; kültürel peyzaj; kırsal kalkınma; kırsal turizm; Ayaş.

Bilim Kodu: 502.11.01

ABSTRACT

M. Sc. Thesis

EVALUATION OF NATURAL AND CULTURAL CHARACTERISTICS OF AYAŞ DISTRICT OF ANKARA IN TERMS OF RURAL TOURISM

Ash CESUR

Bartın University

Graduate School of Natural and Applied Sciences

Department of Landscape Architecture

Thesis Advisor: Assist. Prof. Pınar BOLLUKCU

Bartın-2019, pp: 138

Although rural and semi-rural areas are disadvantaged in terms of living conditions compared to urban areas, they are important in terms of their natural-cultural resource values and the potentials they hold. Changing social and economic conditions have also changed the perception of rural area and expectations of the urban population. Today, rural areas and semi-rural areas close to the city have become attractive tourism and recreation areas for the urban population.

In this research, natural and cultural landscape inventory related to Ayaş district of Ankara province was created. It is aimed to develop the targets related to rural tourism which has significant effects on the development of Ayaş.

The method of study consists of four stages. The first stage is literature research and data collection. In the second stage, which natural and cultural data related to Ayaş were converted into database, maps were digitized and a database was created for the study area. In order to collect data about the field and to determine the opinions and expectations on the subject, the survey method was used. Population projection was made in order to predict the future population of Ayaş using population data from 1965 to 2018. In the third

stage of the study, SWOT analysis was carried out for the development of rural tourism. In the final stage, targets and actions for rural tourism were determined and proposals were made to preserve Ayaş's natural and cultural potentials and to improve them with their use in the tourism sector.

Sub-targets set in line with 3 basic objectives: ecological, economic and socio-cultural; conservation, management and promotion of natural resources; increasing diversity and efficiency in production, promoting market-oriented production, developing ecotourism; protection of cultural resources, ensuring public participation in the works, increasing the livelihoods, raising the satisfaction of life. Actions that are thought to contribute to the realization of sub-targets are defined together with expected realization times.

Consequently, the targets set are to be realized in line with the planned actions; It will contribute to the preservation of the natural and cultural values of Ayaş, the development of rural tourism in Ayaş and the rural development efforts.

Keywords: Natural landscape; cultural landscape; rural development; rural tourism; Ayaş.

Science Code: 502.11.01

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
KABUL VE ONAY	ii
BEYANNAME.....	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii
TABLolar DİZİNİ.....	xiv
EKLER DİZİNİ	xvii
KISALTMALAR DİZİNİ	xviii
BÖLÜM 1 GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Amacı.....	1
1.2 Çalışmanın Kapsamı	2
BÖLÜM 2 KURAMSAL TEMELLER	4
2.1 Doğal Peyzaj	4
2.2 Kültürel Peyzaj	4
2.3 Turizm Kavramı ve Türleri.....	7
2.3.1 Katılan Kişi Sayısına ve Ziyaret Edilen Yere Göre Turizm Çeşitleri.....	13
2.3.2 Katılanların Yaşlarına Göre Turizm Çeşitleri.....	14
2.3.3 Katılanların Gelir Düzeylerine Göre Turizm Çeşitleri.....	14
2.3.4 Katılanların Amacına Göre Turizm Çeşitleri.....	15
2.4 Kırsal Turizm.....	15
2.4.1 Kırsal Turizmin Uluslararası ve Ulusal Gelişimi.....	18
2.4.2 Kırsal Turizmin Etkileri	24
2.4.2.1 Çevresel Etkileri	24
2.4.2.2 Sosyal Etkileri	25

2.4.2.3 Ekonomik Etkileri	25
BÖLÜM 3 MATERYAL VE YÖNTEM	27
3.1 Materyal	27
3.2 Yöntem.....	29
BÖLÜM 4 ARAŞTIRMA BULGULARI	34
4.1 Doğal Peyzaj Envanteri	34
4.1.1 Topoğrafik Yapı.....	34
4.1.1.1 Eğim Analizi.....	34
4.1.1.2 Bakı Analizi.....	35
4.1.1.3 Yükseklik Analizi.....	38
4.1.2 Jeolojik Yapı	40
4.1.3 Toprak Yapısı.....	43
4.1.3.1 Büyük Toprak Grupları	44
4.1.3.2 Arazi Yetenek Sınıfları.....	44
4.1.3.3 Erozyon Durumu	47
4.1.4 Flora	49
4.1.5 İklim	49
4.2 Kültürel Peyzaj Envanteri	51
4.2.1 Ayaş'ın Tarihçesi	51
4.2.2 Demografik Yapı.....	52
4.2.3 Ayaş'ın Mekânsal Özellikleri	54
4.2.4 Ulaşım ve Altyapı	57
4.2.5 Eğitim ve Sağlık.....	59
4.2.6 Geleneksel Mimari Özellikler ve Tarihi Yapılar	60
4.2.6.1 Geleneksel Ayaş Evleri	60
4.2.6.2 Camiler	62
4.2.6.3 Kaplıca ve Hamamlar	63
4.2.6.4 Türbeler	63
4.2.6.5 Çeşmeler.....	65

4.2.7 Folklorik Değerler	67
4.2.8 Geleneksel Etkinlikler	69
4.2.9 Ekonomik Özellikler	70
4.2.9.1 Bitkisel Üretim	70
4.2.9.2 Hayvansal Üretim.....	73
4.2.9.3 Turizm	75
4.3 Kültürel Peyzaj Analizleri	76
4.3.1 Kırsal Turizmin Geliştirilmesine Yönelik GZFT Analizi.....	76
4.3.2 Anketlerin Değerlendirilmesi.....	78
 BÖLÜM 5 SONUÇ VE ÖNERİLER.....	 89
 KAYNAKLAR.....	 101
BİBLİYOGRAFYA	110
EKLER	112
ÖZGEÇMİŞ.....	118

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	Sayfa
No	No
3.1: Çalışma alanının konumu.....	27
3.2: Yöntem akış şeması.....	33
4.1: Çalışma alanına ait eğim grupları haritası.....	36
4.2: Çalışma alanına ait bakı grupları haritası.....	37
4.3: Çalışma alanına ait yükseklik grupları haritası.	39
4.4: Çalışma alanına ait jeoloji haritası.	42
4.5: Ankara ve İlçeleri'ne ait Deprem Bölgeleri Haritası.	43
4.6: Çalışma alanı ve yakın çevresine ait büyük toprak grupları haritası.	45
4.7: Çalışma alanı ve yakın çevresine ait arazi yetenek sınıfları haritası.....	46
4.8: Çalışma alanı ve yakın çevresine ait erozyon durumu haritası.	48
4.9: Ayaş'ın yıllara göre nüfus grafiği	53
4.10: “Aşağı Ayaş” ve “Yukarı Ayaş”ın konumu.....	54
4.11: Ayaş'ın yerleşim örüntüsü.	56
4.12: 2010-2017 yılları arası yeşil alan miktarındaki değişim.	57
4.13: Çalışma alanına ait ulaşım haritası.....	58
4.14: Ayaş sokaklarından görünüm.	60
4.15: Ayaş evlerinden görünüm.	61
4.16: Ayaş'ta yapılmış testi örnekleri.	67
4.17: Ayaş'a özgü el sanatları örnekleri.....	68
4.18: Ayaş'a özgü yöresel yemekler.	69

TABLolar DİZİNİ

Tablo No	Sayfa No
2.1: Beş yıllık kalkınma planlarında turizm ile ilgili ülke hedefleri ve plan dönemlerinde elde edilen sonuçların analizi.	10
2.2: Turizm çeşitleri.	13
2.3: Kırsal turizmin olumlu ve olumsuz etkileri.	18
3.1: Çalışma alanına ilişkin nüfus projeksiyonlarının yapımında kullanılan yöntemler.....	31
4.1: Çalışma alanında yer alan eğitim gruplarının dağılımı.	35
4.2: Çalışma alanında yer alan bakı gruplarının dağılımı.	35
4.3: Çalışma alanında yer alan yükseklik gruplarının dağılımı.....	38
4.4: Çalışma alanında görülen formasyonlar ve içerdikleri jeolojik yapının dağılımı.....	40
4.5: Çalışma alanında bulunan büyük toprak gruplarının dağılımı.	44
4.6: Çalışma alanında görülen arazi yetenek sınıflarının dağılımı.....	44
4.7: Çalışma alanının erozyon durumu.	47
4.8: Ankara İli 1927-2018 yıllarına ait meteorolojik veriler.....	50
4.9: Ayaş İlçesi'ne ait 1965-2018 yılları nüfusları, aritmetik artış hızları ve nüfus değişim oranları.....	52
4.10: Ayaş İlçesi'ne ilişkin nüfus projeksiyonları.....	54
4.11: Ayaş İlçesi 2018 yılı eğitim verileri.....	59
4.12: Ayaş İlçesi'nin camileri.	62
4.13: Ayaş İlçesi'nin hamam ve kaplıcaları.	63
4.14: Ayaş İlçesi'nde bulunan türbeler.	64
4.15: Ayaş İlçesi'ne ait çeşmeler.....	65
4.16: Ayaş İlçesi 2018 yılı tarım arazisi varlığı.	71
4.17: 2010-2018 yılları arası tahıllar ve diğer bitkisel ürünler üretim miktarı.....	71
4.18: 2010-2018 yılları arası sebze üretim miktarı.	72
4.19: 2010-2018 yılları arası meyve ve tıbbi-aromatik bitkiler üretim miktarı.	72
4.20: 2010-2018 yılları arası küçükbaş hayvansal üretim miktarı.	74
4.21: 2010-2018 yılları arası büyükbaş hayvansal üretim miktarı.	74
4.22: 2010-2018 yılları arası Ayaş İlçesi'nde bulunan kovan sayısı.....	75

TABLOLAR DİZİNİ (devam ediyor)

Tablo No	Sayfa No
4.23: Ayaş İlçesi'nin kırsal turizm açısından değerlendirilmesine ilişkin GZFT Analizi.....	76
4.24: Katılımcıların yaş dağılımları.	78
4.25: Katılımcıların cinsiyet dağılımları.	79
4.26: Katılımcıların meslek dağılımları.	79
4.27: Katılımcıların eğitim durumu dağılımları.	79
4.28: Katılımcıların gelir durumuna göre dağılımları.	80
4.29: Katılımcıların gelir elde ettiği faaliyetler.....	80
4.30: "Ayaşlı mısınız?" sorusuna verilen cevaplar ve oransal dağılımı.....	81
4.31: "Ayaş'ın sembolü nedir?" sorusuna verilen cevaplar ve oransal dağılımı.	81
4.32: "Ayaş'ta buluşma noktası neresidir? sorusuna verilen cevaplar ve oransal dağılımı.	82
4.33: "Ayaş'ın Türkiye Turizm Stratejisine göre İpek Yolu Turizm Koridoru içerisinde yer aldığını biliyor musunuz?" sorusuna verilen cevaplar ve oransal dağılımı.	82
4.34: Katılımcıların "Sürdürülebilir Turizm" kavramına ilişkin düşünceleri.	82
4.35: Ayaş'ta sürdürülebilir turizm açısından ön plana çıkabilecek etkinlikler ve oransal dağılımı.....	83
4.36: Katılımcıların sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin olumlu ve olumsuz sonuçlarına ilişkin görüşleri.	84
4.37: Sürdürülebilir turizme yönelik çalışmalar yapan kişi sayısı ve oransal dağılımı.....	85
4.38: "Sürdürülebilir turizm aileniz için alternatif geçim kaynağı olabilir mi?" sorusuna verilen cevaplar ve oransal dağılımı.	85
4.39: Sürdürülebilir turizmden gelir elde etmek amacıyla yapılabilecek faaliyetlerin oransal dağılımı.....	85
4.40: Ankete katılanların katılmak istedikleri kurs ya da eğitimler.	86
4.41: "Ailenizde rehberlik eğitimi alan bireyler var mı?" sorusuna verilen cevaplar ve oransal dağılımı.	86
4.42: "Ayaş'ta rehberlik eğitimi verilse siz ya da ailenizden katılan olur mu?" sorusuna verilen cevaplar ve oransal dağılımı.	86

TABLOLAR DİZİNİ (devam ediyor)

Tablo No	Sayfa No
4.43: “Oturduğunuz ev kendinize mi ait?” sorusuna verilen cevaplar ve oransal dağılımı.	86
4.44: "Ayaş'ta ikincil eviniz var mı?" sorusuna verilen cevaplar ve oransal dağılımı.	86
4.45: “Oturduğunuz evi ya da varsa ikincil evinizi sürdürülebilir turizme yönelik olarak kullanmak ister misiniz?” sorusuna verilen cevaplar ve oransal dağılımı.	87
4.46: “Kendinize ait araziniz var mı?” sorusuna verilen cevaplar ve oransal dağılımı.	87
4.47: “Arazinizi ne amaçla kullanıyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplar ve oransal dağılımı.	87
4.48: “Ayaş'ta sürdürülebilir turizm planı yapılırsa ve arazinize şu anki kullanımından farklı bir kullanım türü önerilirse uygulamak ister misiniz?” sorusuna verilen cevaplar ve oransal dağılımı.	88
5.1: Kırsal turizme yönelik ekolojik hedefler ve eylemler.	89
5.2: Kırsal turizme yönelik ekonomik hedefler ve eylemler.	90
5.3: Kırsal turizme yönelik sosyo-kültürel hedefler ve eylemler.	91
5.4: Doğal ve kültürel peyzaj özelliklerinin kırsal turizm ve alternatif turizm türleri üzerindeki etkileri.	93

EKLER DİZİNİ

Ek	Sayfa
<u>No</u>	<u>No</u>
EK1.Yöre halkına uygulanan anket formu.	112
EK2.Mahalle muhtarlarına uygulanan anket formu.....	114
EK3. Sosyal ve Beşeri Bilimleri Etik Kurulu Onay Belgesi.....	117

KISALTMALAR DİZİNİ

AIEST	: International Association of Scientific Experts in Tourism/Uluslararası Bilimsel Turizm Uzmanları Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
CBS	: Coğrafi Bilgi Sistemleri
BAĞ-KUR	: Esnaf, Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu
DAKAP	:Doğu Anadolu Kalkınma Programı
DATUR	: Doğu Anadolu Turizm Gelişim Projesi
GEF	: Global Environment Facility/Küresel Çevre Fonu
GZFT	: Güçlü yönler, Zayıf yönler, Fırsatlar, Tehditler
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
MTA	: Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü
OGM	: Orman Genel Müdürlüğü
SEEDA	: South East England Development Agency/Güney Doğu İngiltere Kalkınma Ajansı
SRAP	: Sosyal Riski Azaltma Projesi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TaTuTa	: Tarım-Turizm-Takas
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization/Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Tarım ve hayvancılık, tarihsel süreç içerisinde ülkelerin gelişmesi ve kalkınmasında önemli bir yere sahipken, sanayi devriminin ardından ekonomik kalkınmadaki önemini kaybetmeye başlamıştır. Bunun sonucunda bazı ülkelerin belirli bölgeleri, endüstriyel kalkınma sayesinde sosyo-ekonomik yönden önemli gelişmeler kaydederken; geçimini tarım ve hayvancılıkla sürdüren kırsal alanların yeteri kadar gelişmediği görülmüştür. Bunun en önemli nedeni, sanayileşmenin ekonomiye tarım ve hayvancılıktan daha fazla katkı sağlamasıdır. Sanayileşmenin etkisi ile zamanla kırsal alandan kente kayan ekonomik ve sosyal gelişmeler, kırsal alanların yaşam standartlarını kötüleştirilmiş, bu bölgelerin sosyo-kültürel yapısında değişikliklere yol açarak ekonomik kayıplarını artırmıştır (Çetin vd., 2017).

Özellikle son yıllarda yaşanan sosyo-ekonomik ve teknolojik gelişmeler, hızlı kentleşme ve sanayileşme sonucu çevrenin zarar görmesi, insanları olumsuz etkilemiş, bunun sonucunda da insanların doğaya dönüş eğilimleri başlamıştır. Bu süreç, insanların kent yaşamının stresinden kaçarak turizm tercihlerini sessiz, sakin ve doğal ortamlardan yana yapmalarında önemli rol oynamıştır (Aydın, 2012).

Kırsal alanlarla iç içe ve doğal kaynaklara dayalı bir turizm türü olan kırsal turizm, yalnızca turistlerin farklı bir tatil geçirmesi açısından değil, aynı zamanda kırsal ekonomiye katkı sağlaması açısından da önemlidir. Kırsal turizm yöre halkına ekonomik açıdan gelir ve istihdam olanağı sunarken, kırsal alan faaliyetlerine katılan turistler için de farklı bir deneyim kazanma ve doğal kaynakları koruma konusunda bilincin artmasını sağlamaktadır (Doğan, 2012).

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Ankara İli Ayaş İlçesi'nin sahip olduğu doğal ve kültürel peyzaj varlıklarının envanterinin oluşturulması ve Ayaş'ın kırsal kalkınmasında etkili olabilecek kırsal turizm sektörünün peyzaj mimarlığı bakış açısıyla değerlendirilmesidir.

Bu temel amaç doğrultusunda; kalkınmada etkili olacağı düşünülen kırsal turizm sektörünün gelişmesine yönelik hedeflerin oluşturulması amaçlanmaktadır. Çalışmada kırsal turizm gelişmelerinin önemli ölçüde etki edeceği doğal ve kültürel peyzajın sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik öneriler geliştirilmesi bir diğer hedeftir. Çalışmanın özellikle Ayaş ve çevresini içeren kırsal kalkınma temel hedefine dayalı peyzaj planlama ve yönetim çalışmalarına katkı sağlaması beklenmektedir.

Bu çalışmanın hipotezi “Kırsal turizm Ayaş’ın kırsal kalkınması için bir fırsattır” olarak belirlenmiştir. Hipoteze karar verilirken aşağıdaki özellikler dikkate alınmıştır:

- Ayaş, yerleşim düzeni ve yaşam biçimleri açısından kırsal niteliğe sahiptir.
- Yöre halkının kaynakları verimli şekilde kullanamaması ekonomik ve turistik açıdan geri kalmasının en önemli nedenlerindendir.
- Üretim ve pazarlama konusundaki örgütlenme ve kooperatifleşme eksikliği, sosyo-ekonomik açıdan gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir.
- Çalışma alanında özellikle genç nüfusun göç etmesi sonucu nüfusun azalması kırsal turizmin gelişimini engellemektedir.
- Çalışma alanının doğal ve kültürel değerlerinin yeteri kadar tanıtılmaması kırsal turizm faaliyetlerinin gelişmemesinde etken faktörlerden biridir.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma alanı, Ankara İli Ayaş İlçesi’nin kentsel sit alanı ve etkileşim sahası sınırı içerisinde kalan bölgeyi kapsamaktadır. Çalışma alanı sınırı içerisinde; hamam, çeşme, cami, türbe ve konak gibi çok sayıda geleneksel sivil mimari örnekleri bulunmaktadır. Ayaş’ta kentsel dokunun oluşumunda tarih unsurunun hâkim olduğu görülmektedir. Kültürel peyzaj potansiyeli kent merkezinde yoğunlaşmakla birlikte, merkezden kent çeperine kadar her alanda, Ayaş’a özgü folklorik değerler, el sanatları, bitkisel ve hayvansal üretim faaliyetlerinin etkisi görülmektedir.

Çalışma alanı olarak Ayaş İlçesi'nin seçilmesinin temel nedenleri;

- Türkiye Turizm Stratejisi 2023'te Ayaş'ın da içinde bulunduğu bölgenin tematik turizm gelişim koridorlarından biri olarak belirlenmiş olması,
- Ayaş'ın T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın termal turizm alanında öncelikli olarak belirlediği Frigya Bölgesi'nde yer alması,
- Tarihi İpek Yolu üzerinde bulunması,
- Kırsal niteliğini koruyor olması,
- Ayaş'ın bir başkent ilçesi olması ve kent merkezine yakın konumda yer alması,
- Geleneksel sivil mimari örneklerinin bulunması,
- Kültürel miras konusunda koruma bilincinin yaygınlaşıyor olması,
- Tarım faaliyetlerinin yaygın olarak yapılıyor olması,
- Marka potansiyeli taşıyan tarım ve el sanatları ürünlerinin varlığı,
- Yöresel mutfağın zengin olmasıdır.

Ayrıca çalışma alanının araştırmacı tarafından iyi tanınıyor olması, konaklama ulaşım ve veri temininin kolay olması gibi nedenler çalışma alanının seçilmesinde etkili olmuştur.

Bu çalışmanın sınırlılıkları şunlardır:

- Ayaş İlçesi yıllık meteorolojik verilerine ulaşamadığı için Ankara İli meteorolojik verileri kullanılmıştır.
- Anket uygulamaları sırasında bazı katılımcılar anket sorularının cevaplanmasında çekimser kalmışlardır. Belirli yaş üzerindeki katılımcılara anket sorularının aktarımı sırasında zorluklar yaşanmış, anketin uzun sürdüğü gerekçesiyle anketi yarıda bırakma eğiliminde bulunmuşlardır.

BÖLÜM 2

KURAMSAL TEMELLER

Kuramsal temeller bölümü çalışmaya temel oluşturan kavramlar hakkında bilgi vermek ve konuya ilişkin literatür bilgisini derlemek amacıyla hazırlanmıştır. Bu kapsamda aşağıda detaylarıyla açıklanan doğal peyzaj, kültürel peyzaj ve turizm konularında araştırmalar yapılmış, çalışma konusu ile ilişkisi kurularak derlenmiştir.

2.1 Doğal Peyzaj

Doğal peyzaj, doğada kendiliğinden varolan obje ve özellikler ile doğal hayatın oluşturduğu bir sentez olup sürekliliği olan bir kompozisyonudur ve peyzajı oluşturan öğeler sürekli bir değişme ve olgunlaşma halindedir (Yazgan, 2011). Gül (2000)'e göre; doğal peyzaj insan etkisinin hiç olmadığı ya da az olduğu alanları ifade etmektedir ve bu alanlardaki değişimler sadece doğa olayları sonucu meydana gelmektedir. Canlı ve cansız bütün elemanlar doğal peyzajın bir parçasıdır ve hepsi birlikte ekolojik dengeyi oluşturmaktadır.

Doğal peyzaj, arazi ve iklim koşullarının değişimleri ile biçimlenmektedir. Arazi, doğal peyzajın temelini oluşturmaktadır. Arazi üzerinde yer alan bitki örtüsü çeşitliliği peyzaja zenginlik sağlamaktadır. Orman, maki, tundra, step, çöl ve savan, bitki örtüsünün önemli birlikleridir. Bunlar içinde ormanlar peyzaj kaynağı, iklim ise arazideki çeşitliliklerin meydana gelmesini sağlayan en önemli doğal etkidir (Gül, 2000).

2.2 Kültürel Peyzaj

İnsan topluluğu ve doğa, peyzajın yapısını şekillendiren ve peyzajın oluşum ve değişim süreçlerini yönlendiren iki ana güçtür. İnsan faaliyetleri peyzajların oluşmasında önemli rol oynamaktadır (Farina, 2000). Kültürel peyzaj, doğal varlıkların insan etkisiyle değiştirildiği ve bu değişimin etkilerinin olumlu ya da olumsuz olarak ortaya çıktığı peyzaj türüdür (Yazgan, 2011). Peyzaj alanları kültürel öğelere sahiptir. Çünkü, insan eliyle oluşturulmuş eserler içermektedir. Bir alanın kültürel peyzaj alanı niteliğine sahip olması için doğa-insan ilişkilerinin uyum içinde olması gerekmektedir (Baştanur, 2013).

Kültür, çevre oluşumundaki temel belirleyicilerden biridir. Kentsel ve kırsal çevrelerde bulunan kültürel simgeler, yerleşimlerin kültürel kimliklerinin oluşumunda etkilidir (Yazgan, 2011).

Kültürel peyzajın kimliğinde coğrafi konum, alanın doğal değerleri, tarihi olaylar, insan etkisi sonucu oluşturulmuş yapılar, estetik değerler ve sosyo-ekonomik yapı belirleyici olmaktadır (Yazgan, 2011).

Eryazıcıoğlu (2012)'ye göre; yeni bir kavram olarak ifade edilen “kültürel peyzaj” henüz üzerinde fikir birliğine varılarak belirli bir tanımı yapılamamış bir kavram olarak nitelenmektedir. Kıvrak (2011)'e göre; toplumsal yaşayış ve inanış doğrultusunda kendi kültürel ve estetik değerlerini kazanmış, kültürel kimliğin etkisi ile şekillenmiş coğrafi alanlar “kültürel peyzaj” olarak nitelenmektedir.

Sauer (1925)'e atfen Mitchell vd. (2009)'a göre; kültürel peyzaj, doğal peyzajların kültür grupları tarafından biçimlendirilmesidir. Bu ifadede kültür, etken; doğal alan, araç; kültürel peyzaj ise sonuçtur.

Avrupa Peyzaj Konseyi/Euopen Landscape Council kültürel peyzaj alanlarını; “Doğal ve yapay etmenlerin oluşturduğu, geçmişteki arazi kullanımı ve gelenekleri tanıtarak, tarihi süreç boyunca farklı sosyal değerlerle özdeşleşmiş belirli arazi parçaları” şeklinde tanımlamaktadır (ELC, 1995).

Farina (2000)'e göre kültürel peyzaj; “insan faaliyeti ile çevre arasındaki ilişkilerin, tür topluluklarının varlığını ve dağılımını yöneten ekolojik, sosyo-ekonomik, kültürel modeller ve geri bildirim mekanizmalarının oluşturduğu coğrafi bölgelerdir”.

Beşeri coğrafyacılar kültürel peyzajı, “belirli kültürel tercihleri, potansiyelleri ve doğal koşullar dizisini içeren belirli insan topluluğu arasındaki etkileşimin somut ve karakteristik bir ürünüdür” şeklinde tanımlamaktadır (Fowler, 1999; Mitchell vd., 2009'dan).

Antrop (2005)'e göre kültürel peyzaj; “Alan kullanımı ve mekânsal yapının, değişen toplum ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yeniden düzenlenme sürecinin bir sonucudur”

(Erduran Nemutlu vd., 2015). Taylor (2002)'ye göre kültürel peyzaj, tarih öncesi insan faaliyetlerinin etkisinin bulunduğu peyzajı içermektedir. Kültürel peyzaj kavramı, insanların doğanın bir parçası olduğunun kabul edilmesinden doğmuştur (Weiland, 2011). Kültürel peyzajlar, insanların doğal alanlarda yarattığı ortamlardır. Doğal bitkiler, inşa edilmiş çitler, akarsular ve binaların iç içe geçmiş biçimidir. Bunlar geleneksel bahçelerden hayvan çiftliklerine, mezarlıklardan köy meydanlarına kadar uzanmaktadır (Page, 2009).

1946 yılında kurulmuş olan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü/United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO); bilim, eğitim, iletişim ve kültür alanında yenilikleri teşvik ederek, insan hak ve özgürlüklerine saygıyı arttırarak barışı ve güvenliği sağlamayı amaçlamaktadır. UNESCO'ya göre kültürel peyzaj terimi, insan ve doğal çevre arasındaki etkileşimi sağlamaktadır. Kültürel peyzajlar genellikle, oluşturuldukları doğal ortamın özellikleri ve sınırlarını, doğa ile ilişkilerini göz önünde bulundurarak, belirli bir sürdürülebilir arazi kullanım tekniğini yansıtmaktadır. Kültürel peyzajların korunması, sürdürülebilir arazi kullanımı tekniklerine katkıda bulunabilir ve doğal peyzaj değerlerini koruyabilir veya geliştirebilir. Geleneksel kültürel peyzajların korunması, biyolojik çeşitliliğin korunmasına da yardımcı olmaktadır. UNESCO, 1992 yılında imzalanan Dünya Mirası Sözleşmesi'nde kültürel peyzajları tanıyan ve koruyan ilk uluslararası yasal araçtır (UNESCO, 1992).

Kültürel peyzajın zamanla kazandığı özelliklerini koruması ve devam ettirmesi gerekliliği, kültürel peyzaj kavramının; korunan alan, kültürel miras gibi deyimlerle de bir arada yer almasını sağlamıştır. Korunması gereken özellikler; flora, fauna gibi fiziksel unsurlar ve yollar, mimari yapılar, örf, adet, geleneksel yapıyı temsil eden kültürel unsurların tümüdür (Kıvrak, 2011).

Sonuç olarak kültürel peyzaj, geçmişten günümüze, insanların yaşadıkları çevre üzerinde gerçekleştirdikleri değişiklikleri ortaya koyarken, çeşitli kültürlerin tanıtılarak gelişmesi ve yayılması hakkında bilgiler vermektedir. Her peyzaj bir kültürü yansıtmaktadır. Kültürel peyzaj alanlarının analizi; kültürel peyzaj kavramını oluşturan öğelerin anlaşılmasıyla mümkündür (Ayan, 2011).

2.3 Turizm Kavramı ve Türleri

Turizm, ekonominin hızlı büyüyen sektörleri arasında yer almaktadır (Bull, 1995; Çeken vd., 2007'den). İngiltere'de 19. yy.'da insanların doğaya dönmesiyle başlamış (Halbway ve Taylor, 2006; Çeken vd., 2007'den); insanların boş zamanlarının artmasını sağlayan yeni üretim yöntemlerinin ortaya çıkması, demiryolu ve deniz ulaşımına güç kazandıran buhar teknolojisi ve sanayi devrimi turizm için bir dönüm noktası olmuştur. 20. yüzyılda kara ve havayolu ulaşımındaki teknolojik gelişmeler, kitle turizminin daha geniş alanlara yayılmasını sağlamıştır (Bull, 1995; Çeken vd., 2007'den).

“Turizm” sözcüğü Latince kökenli “*tornare*” ve “*tornus*” sözcüklerinden türemiştir. “*Tornare*”, yuvarlaklar yaparak dönmek; “*tornus*”, dönmek, yuvarlanmak anlamındadır. Avrupa dilleri, “turizm” sözcüğünü Fransızcada başlangıç noktasına geri dönülen “*tour*” sözcüğünden almıştır. “*Tour*” sözcüğü Fransızca “*tourisme*”, İtalyanca “*tourismo*”, Almanca “*tourismus*”, İngilizce “*Tourism*”, Rusça “*turizm*” sözcüklerinin kökeni olmuştur (Sayan, 1998).

Turizm sektörü karmaşık bir yapıya sahiptir ve turistlerin beklentilerini karşılamak amacıyla; yeme-içme, alışveriş, konaklama, eğlence, seyahat ve ulaşım gibi çeşitli faaliyetleri kapsamaktadır (Kılıç, 2000; Öztürk Sözen, 2006'dan).

Turizm; sanat, sağlık, din, ticaret gibi nedenlerle ve macera arayanların taleplerine göre gelişmiştir. Günümüzdeki yapısına ise endüstri devrimiyle kavuşmuştur. Endüstri devrimi sonucu ortaya çıkan; çalışma süresinin azalması, boş zamanın artması, gelir seviyesinin artması, kentleşme, insan ömrünün uzaması, insanlarda turizm bilincinin oluşması, ücretli tatil ve nüfus artışı gibi etkenler turizmin gelişimini hızlandırmıştır (Kahraman ve Türkay, 2004; Yılmaz, 2008'den).

Günümüze kadar turizm kavramına yönelik birçok tanım yapılmıştır. Bu tanımlar; turizmi sosyal faaliyet olarak yorumlayanlar ve ekonomik faaliyet ya da sanayi olarak yorumlayanlar olarak iki kategoride toplanmaktadır. Bu da turizm kavramının tanımının yapılmasını zorlaştırmıştır (Özkan, 2007). Uluslararası Bilimsel Turizm Uzmanları Birliği/International Association of Scientific Experts in Tourism (AIEST) turizmi,

“dinlenme ihtiyacının karşılanması amacıyla boş zamanın harcaması sonucu ortaya çıkan, geçici olarak yer değiştirmeye bağlı ilişkiler ve olaylar bütünüdür" şeklinde tanımlamaktadır (Kozak vd., 1994; Özkan, 2007'den).

Olalı (1971) turizmi, “insanların ikâmet ettikleri yerlerin dışında sürekli yerleşmemek ve ticari ve politik amaç gözetmeksizin; kongre, kültür, iş, sağlık, din ve spor gibi amaçlarla gittikleri yerde 24 saati geçen konaklamaları sonucunda ortaya çıkan sosyal bir olaydır” şeklinde tanımlamaktadır (Sayan, 1998). Özdemir (1992) turizmi, “ikâmet edilen yer dışında gidilen yerlerde geçici konaklamalardan doğan; tatil, eğlence ve dinlenme gibi ihtiyaçların karşılanması amacı ile yapılan etkinliklerdir” şeklinde tanımlamıştır (Demirel, 1997).

Özgüç (1998) ise; “Boş zamanın değerlendirilmesi amacıyla seyahat eden kişilerin geçici konaklamaları sonucunda ortaya çıkan ilişki ve olaylar bütünü” şeklinde tanımlamıştır (Sayılan, 2007). Barutçugil (1986)'ya göre turizmin özellikleri şunlardır (Morgül, 2006):

- Turizm, insanların çeşitli yerlere seyahatlerinden ve konaklamalarından kaynaklanan bir dizi olay ve ilişkiler bütünüdür.
- Seyahatler ve konaklamalar ikâmet edilen ya da çalışılan yerlerin dışında olmalıdır.
- Yer değiştirmeler gidilen yere yerleşme amacı taşımamalı, geçici ve kısa süreli olmalıdır.
- Gidilen yerlerde kişilerin kazanç sağlama amacı olmamalıdır.

Turizm, ülke ekonomisi açısından önemli bir gelir kaynağıdır. Turizmin temel amacı doğal ve kültürel peyzaj varlıklarını değerlendirmek, hizmete sunmak ve bu turizm faaliyetlerinden gelir elde etmektir (Duran Gökalp ve Yazgan, 2013). Özgüç (1998)'e göre, bir bölgenin turizm açısından gelişmesinin en önemli nedeni o bölgenin cezbedici özellikleridir. Turizm aktivitelerinin çeşitliliği, geliştirilen çekici özelliklerin varlığına bağlıdır (Özel, 2004). Turizm ne amaçla yapılırsa yapılsın tarihi, doğal ve kültürel kaynakların turizmin gelişimindeki önemi ve yeri değişmemektedir. Fakat yetersiz planlama ve sadece tüketime dayalı turizm doğanın zarar görmesine, doğal ve kültürel

peyzaj varlıklarının bilinçsiz kullanılmasına ve yok olmasına neden olmaktadır (Duran Gökalp ve Yazgan, 2013).

Türkiye’de turizmin gelişimi; Cumhuriyetin ilânından 1963 yılına kadar olan plan öncesi dönem ve 1963 yılından günümüze kadar olan planlı dönem olmak üzere iki dönemde incelenebilir. Türkiye’de turizm ile ilgili çalışmalar yapan ilk kurum 1923 yılında kurulan Seyyahin Cemiyeti’dir. Bu kurum önce Türkiye Turing Kulübü, daha sonra da Türkiye Turing ve Otomobil Kulübü adını alarak devlete bağlı olarak çalışmalarını sürdürmüştür. İlk turizm afişleri, tanıtım ve rehberlik faaliyetleri gerçekleştirilmiş, ilk karayolu haritası basılmış, dil kursları açılmış, rehberlik sınavları yapılmış, turizm kongre ve konferansları düzenlenmiştir. Ayrıca İstanbul ve Bursa’ya ilk turistik turlar gerçekleştirilmiştir (Ardahan, 2003). Karşlı (1997)’ye göre; 1934 yılında kurulan Türk Ofisi, devlet tarafından kurulan ilk turizm örgütüdür. 1939 yılında Turizm Müdürlüğü adını alarak devlete bağlı olarak çalışmalarını sürdürmüş, Turizm İşleri Başkanlığı’na 1940 yılında bağlanan Matbuat Umum Müdürlüğü bünyesine alınmış, 1943 yılında Basım Yayın Umum Müdürlüğü’ne bağlı Turizm Dairesi’ne devredilmiştir. Turizm faaliyetlerini tek elden yürütebilmek için 2 Temmuz 1963 yılında Turizm ve Tanıtma Bakanlığı kurulmuştur. Bunların devamı olarak 1963 yılına kadar, 1949 yılında I. Turizm Danışma Kurulu Toplantısı yapılmış, 1950 yılında 5647 sayılı Turizm Müesseselerini Teşvik Kanunu çıkarılmış, 1953 yılında 6086 sayılı Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu, 1954 yılında Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu çıkarılmıştır (Ardahan, 2003).

Türkiye 1963 yılında planlı döneme geçmiştir. Beş yıllık kalkınma planları içerisinde de turizme yer verilmiş, turizm ilke ve hedefleri düzenli hale getirilmiştir. Bu çalışma kapsamında beş yıllık kalkınma planlarında turizm ve kırsal turizm kavramları taranmış, ilgili diğer alanlar ve her planın sonunda yer alan bir önceki döneme ilişkin raporlar incelenmiştir. Turizm ile ilgili ülke hedefleri ve plan dönemlerinde elde edilen sonuçların analizi yapılarak Tablo 2.1’de verilmiştir.

Tablo 2.1: Beş yıllık kalkınma planlarında turizmle ilgili ülke hedefleri ve plan dönemlerinde elde edilen sonuçların analizi (DPT, 1963; 1967; 1972; 1979; 1984; 1989; 1995; 2000; 2006; 2013; TCSBB, 2019).

KALKINMA PLANI	HEDEF	SONUÇ
1. BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI (1963-1967)	- Turizm potansiyelini ülkemize çekmek ve gerekli yatırımları yapmak turizmin geliştirilmesinde temel hedeftir. - Turizme yönelik yatırımlarda hizmet tesislerine ve hediyelik eşyalara da önem verilecektir.	Tanımlanan hedefler ilk üç yılda genel olarak gerçekleşmiş, fakat turizm konusunda öngörülen tedbirler zamanında alınamamıştır.
2. BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI (1968-1972)	- Turizmin sosyal, kültürel ve ekonomik fonksiyonlarından yararlanılacaktır. - İç turizm hareketleri geliştirilecek, yabancı turist sayısı ve dış turizm gelirleri arttırılacaktır. - Turistik potansiyeli yüksek alanlarda kitle turizmine uygun ulaşım ve konaklama imkânları sağlanacaktır.	Planlı dönemde turist sayısı, turizm gelirleri ve konaklama tesisleri kapasitesindeki gelişmeler plan hedeflerinin altında kalmıştır.
3. BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI (1973-1977)	- Kamu denetimi, tanıtma ve yatırım faaliyetlerinin kitle turizmi ilkelerine uygunluğu sağlanacaktır. - Turizm yatırım ve işletmeciliğinde özel sektörün iç ve dış turizm talebine uygun biçimde gelişimi sağlanacaktır. - Turizmin geliştiği alanlarda otel ve rekreasyon alanlarının düzensiz gelişimini önlemek amacıyla planlama çalışmalarına devam edilecektir. - Sosyal turizmin gelişmesine önem verilecektir.	Ekonomideki durgunluk Türkiye'deki turizm hareketlerini sınırlamış; sonuç olarak da turizm gelirleri istenilen düzeye ulaşamamıştır.
4. BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI (1979-1983)	- Turizm sektörünün işleyişi kitle turizmi ilkesine göre düzenlenecek, altyapı ve üst yapı geliştirilecek ve bireysel turizm ile kitle turizmi birlikte değerlendirilecektir. - Kamu kuruluşlarına ait dinlenme tesisleri, kamplar ve turistik bölgelerdeki eğitim tesislerinden daha geniş kitlelerin yararlanması sağlanacaktır. - Çalışanların dinlenme ve tatil ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla gerekli önlemler alınacaktır. - Nehir, göl ve deniz kıyıların kamu yararlarına kullanılmasını sağlamaya ve ikinci konut yapımını önlemeye yönelik yasal düzenlemeler sonuçlandırılacaktır.	Bu plan döneminde de turizmden beklenen sonuç elde edilememiştir.
5. BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI (1985-1989)	- Türkiye'nin doğal-kültürel varlığı ve sahip olduğu turizm potansiyelleri; çevreyi temiz tutma ve ekolojik dengeyi koruma ilkeleri doğrultusunda değerlendirilecektir. - Kitle turizmine öncelik verilecek ancak bireysel turizm de ihmal edilmeyecektir. - Çalışanların uygun koşullarda tatil yapmaları sağlanacaktır. - Doğal ve kültürel değerlerinin turizm amaçlı kullanımında turizm koruma ve geliştirme stratejilerinin uyum içerisinde olması sağlanacaktır.	Plan döneminde öngörülen hedeflere büyük ölçüde ulaşılmıştır.

Tablo 2.1: (devam ediyor).

KALKINMA PLANI	HEDEF	SONUÇ
6. BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI (1990-1995)	- Kongre, sağlık, kış, av, gençlik, golf, festival ve termal turizmi çekici hale getirecek politikalar geliştirilecektir. - Doğal ve kültürel değerler korunacak, turizm faaliyetleri ve yatırımları kültürel peyzaj ilkelerine göre planlanacak ve uygulanacaktır. - Doğal ve kültürel değerlerin korunması öncelikli olacak ve turizme açılmasına teşvik edilecektir. - Turistik tesis işletmeciliği geliştirilecek, küçük kapasiteli turistik tesisler ve aile işletmeciliği teşvik edilecektir. - Toplumun sağlıklı ve uygun koşullarda tatil yapması sağlanacaktır.	- Plan dönemindeki olumlu gelişmelere rağmen; seyahat acenteliği, turizm eğitimi, yatak kapasitesi, teknik altyapı, tanıtım ve pazarlama, ulaştırma, tur operatörlüğü gibi konularda yetersizlikler giderilememiştir. - Turizmin çeşitlendirilememesinden kaynaklanan sorunlar da devam etmiştir.
7. BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI (1996-2000)	- Turizm ekonomisinin geliştirilmesi, turizm beklentilerinin karşılanması, doğal ve kültürel değerlerin sürekliliğinin sağlanması turizm sektörünün temel amacı olarak ifade edilmiştir. - Turizmin coğrafi ve mevsimlik dağılımını iyileştirmek ve yeni potansiyeller yaratmak amacıyla golf, kış, dağ, yayla, sağlık, yat, karavan ve kongre turizmi geliştirilecektir. - Yeni eğilimlere bağlı olarak turizm sektöründe küçük ölçekli işletmelerin gelişmesine öncelik verilecektir.	- Plan döneminin ilk iki yılında hedefler yaklaşık olarak tutturulmuş, ancak belirtilen politikalarla ilgili tedbirler zamanında alınamamıştır. - Turistik alanlarda meydana gelen çevre kirliliği konusunda kayda değer bir mesafe alınamamıştır.
8. BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI (2001-2005)	- Turizmin yılın tamamına ve turizm potansiyeli olan bölgelere yayılmasına yönelik tedbirler alınacaktır. - Turizm yatırımlarının tarihi, doğayı ve çevreyi koruyan ve geliştiren bir tutum içerisinde olmasına özen gösterilecektir.	Plan döneminde hedeflerin üzerine çıkıldığı 9. Beş yıllık kalkınma planı raporunda belirtilmektedir.
9. BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI (2007-2013)	- Çevreye duyarlı sektörlerde ekolojik potansiyel değerlendirilecek ve koruma-kullanma dengesi sağlanacaktır. - Turizmin coğrafi ve mevsimlik dağılımını iyileştirmek ve yeni potansiyeller yaratmak amacıyla kongre, golf, dağ, kış, termal, yat turizmi ve ekoturizm ile ilgili faaliyetler sürdürülecektir. - Türkiye’de sağlık turizmi desteklenecektir. - Kültür turizmi potansiyeli değerlendirilecektir.	Turizm sektöründe, 2006-2012 döneminde turizm geliri ve yabancı turist sayısı yaklaşık %60 oranında artmıştır. Fakat turist başına elde edilen gelir seviyesi düşüklüğü devam etmiştir.

Tablo 2.1: (devam ediyor)

KALKINMA PLANI	HEDEF	SONUÇ
10. BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI (2014-2018)	- Yurtiçi ve yurtdışında varolan kültür mirası, kültür turizmine katkı sağlayacak ve afet riskine karşı korunacaktır. - Turizm türlerine yönelik altyapı eksiklikleri giderilerek turizm türlerinin çeşitlendirilmesi sağlanacak ve alternatif turizm türlerinin gelişimi desteklenecektir. - Turizm çeşitleri bütüncül şekilde ele alınarak “Varış Noktası Yönetimi” kapsamında yeni projeler hayata geçirilecektir. - Turizm faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgelerde yerel yönetimlerin, Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) ve halkın turizmle ilgili kararlara katılımı artırılacaktır. - Turizm sektöründe nitelikli turizm personeliyle turiste daha iyi standartlarda hizmet verilecektir. - Sürdürülebilir turizm uygulamaları geliştirilecek, turizmin sosyo-kültürel ve çevresel olumsuzlukları azaltılacaktır.	- Onuncu Kalkınma Plan döneminde turizm gelirlerindeki yıllık ortalama büyüme oranı yüzde 4,9 olarak gerçekleşmiştir. - Plan dönemi boyunca ithalat ve dış ticaret açığındaki azalma eğiliminin yanı sıra turizm sektöründe yaşanan ve özellikle son dönemde belirginleşen toparlanma eğilimi, cari işlemler dengesine olumlu yansımış, cari işlemler açığının milli gelire oranı 2018 yılında yüzde 3,5 oranında gerçekleşmiştir.
11. BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI (2019-2023)	- Ülkemizin sağlık turizmi alanında tanınırlığı ve tercih edilirliliği artıracak ve sağlık turizmi hizmet kapasitesi geliştirilecektir. - Turizm hizmetlerinin çeşitliliği ve niteliği artırılarak ve koruma-kullanma dengesi gözetilerek turizmin ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkı sağlaması amaçlanmaktadır. - Turizm tanıtım ve yatırımlarını artırmak amacıyla Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı kurulacaktır. - Gastronomi, golf, sağlık, inanç, kongre ve alışveriş gibi gelir bırakan turizm çeşitlerine talebin yüksek olduğu pazarlar tespit edilecek ve ziyaretçi sayısının artırılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir. - Büyük ölçekli turizm yatırımlarının gerçekleştirilmesine yönelik planlama ve arazi tahsis çalışmaları yapılacak, sürdürülebilir turizm anlayışıyla turizm altyapı yatırımları gerçekleştirilecektir. - Turizm bölgelerine içme suyu, kanalizasyon, katı atık bertaraf ve atık su arıtma altyapı yatırımları gerçekleştirilecektir. - Sürdürülebilir turizm anlayışı çerçevesinde; çevreye duyarlı turizm tesislerinin sayısının artırılmasına yönelik mevzuat düzenlenecektir. - İklim değişikliğinin turizm sektörü üzerindeki etkileri tespit edilecektir. - Spor turizminin gelişmesini sağlamak amacıyla Türkiye Spor Turizmi Stratejisi hazırlanarak ülkemizin, dünya spor turizm pazarında yer alması sağlanacaktır. - Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Destek Programı/Instrument for Pre-Accession Assistance (IPARD) ve Kırsal Kalkınma Yatırımları Destekleme Programı (KKYDP) kapsamında kırsal tarım, kırsal ekonomik altyapı yatırımları ile çiftlik faaliyetlerinin geliştirilmesi, kırsal turizm, el sanatları ve kırsalda bilişim uygulamalarına yönelik destekler sürdürülecektir.	12. plan dönemine geçilmediği için bir değerlendirme yapılmamıştır.

Turizm bireylerin ihtiyaç ve istekleri doğrultusunda oluşmakta, bu ihtiyaçlar zaman içerisinde değişiklik göstererek turizmin çeşitlenmesine neden olmaktadır (Toskay, 1989; Yemenoğlu, 2018'den). Tablo 2.2'de katılan kişi sayısı ve ziyaret edilen yere göre, katılanların yaşlarına göre, katılanların sosyo-ekonomik durumlarına göre turizm çeşitleri ve alternatif turizm çeşitleri verilmiştir (Yemenoğlu, 2018).

Tablo 2.2: Turizm çeşitleri (MEGEP, 2018 ve Yemenoğlu, 2018'den değiştirilerek).

Katılan Kişi Sayısı ve Ziyaret Edilen Yere Göre Turizm Çeşitleri	Katılanların Yaşlarına Göre Turizm Çeşitleri	Katılanların Sosyo-Ekonomik Durumlarına Göre Turizm Çeşitleri	Katılanların Amacına Göre Turizm Çeşitleri
• Bireysel Turizm • Grup Turizmi • Kitle Turizmi • İç Turizm • Dış Turizm	• Gençlik Turizmi • Orta Yaş Turizmi • Üçüncü Yaş Turizmi	• Sosyal Turizm • Lüks Turizm	• Kırsal Turizm • Eko-Turizm • Agroturizm • Kültür Turizmi • Kongre Turizmi • Festival Turizmi • Sağlık Turizmi • İnanç Turizmi • Gastronomi Turizmi • Özel İlgi Turizmi

2.3.1 Katılan Kişi Sayısına ve Ziyaret Edilen Yere Göre Turizm Çeşitleri

Katılan kişi sayısına göre turizm; bireysel, kitle ve grup turizmini kapsamaktadır. İnsanların tek başlarına ya da aileleri ile katıldıkları turizm hareketidir (MEGEP, 2018). Dünyanın zamanla küresel köye dönmesi ve seyahat sektörünün gelişmesi, insanların bireysel turizme yönelmesini sağlamıştır (Kozak, 2012). Grup turizmi; katılımcıların yaptıkları organizasyonlar ya da seyahat acentelerinin yaptığı organizasyonlar ile gruplar halinde yapılan turizm hareketidir. Kitle turizmi ise; seyahat acentelerinin paket program dâhilinde, genellikle yüksek sezon olarak adlandırılan dönemlerde, turist gruplarını sürekli olarak bir bölgeye yönlendirmeleri sonucu ortaya çıkan turizm hareketleridir (MEGEP, 2018). Kitle turizmi 1950'li yıllardan sonra gelişmeye başlamıştır ve günümüzde genellikle kitle turizmi söz konusudur (Kozak, 2012).

Ziyaret edilen yere göre turizm çeşitleri, iç ve dış turizm türlerini kapsamaktadır. İç turizm, bir ülkede yaşayan insanların, kendi ülkeleri içerisinde katıldıkları turizm faaliyetleridir (MEGEP, 2018). İç turizm; yabancı dil bilgisi, pasaport, vize gerektirmez ve ekonomiye döviz getirisi yoktur. Ulusal gelirin bölgeler arasında dengeli dağılımına, kişilerin ülkelerine ait doğal ve kültürel değerleri öğrenmelerine yardımcı bir turizm şeklidir.

Türkiye’de iç turizmin gelişimine yönelik politikalar ikinci beş yıllık kalkınma planı (1968-1972) döneminde uygulanmaya başlanmıştır (Kozak, 2012). Dış turizm ise; bir ülkede yaşayan insanların, turizm amacıyla başka ülkelere seyahat etmesi sonucu meydana gelen turizm faaliyetleridir (MEGEP, 2018). Dış turizm pasaport, vize gibi işlemler gerektirir ve döviz getirisi vardır. Dış turizm dış pasif ve dış aktif turizm olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Dış pasif turizm, bir ülke vatandaşlarının başka ülkelere seyahatlerini ifade etmekte ve ödemeler dengesi üzerine döviz çıkışı ya da ithalat etkisi olarak kendini göstermektedir. Dış aktif turizm ise, dış turizm ödemeler dengesi üzerine döviz kazandırıcı yönde etki etmekte ve ekonomiye ihracat etkisi yapmaktadır (Kozak, 2012).

2.3.2 Katılanların Yaşlarına Göre Turizm Çeşitleri

Katılanların yaşlarına göre turizm; gençlik, orta yaş ve üçüncü yaş turizmini kapsamaktadır. Gençlik turizmi; genellikle satın alma gücü sınırlı olan, öğrenci ya da herhangi bir meslek grubuna ait olmayan belirli yaş grubundaki gençlerin gerçekleştirdikleri turizm etkinlikleridir (Usta, 2008; Kızılırmak ve Mugan Ertuğral, 2012’den). Orta yaş turizmi, genellikle 30-50 yaş grubu kitlelerin katıldığı turizm hareketleridir. Üçüncü yaş turizmi ise; genellikle 50 yaş üstü ve özellikle aktif çalışma hayatını sona erdirmiş kişilerin katıldığı turizm hareketidir (MEGEP, 2018).

2.3.3 Katılanların Gelir Düzeylerine Göre Turizm Çeşitleri

Sosyal turizm; alt ve orta gelir grubundan insanların katıldıkları turizm türüdür. Sosyal turizm, çalışanların ücretli izin hakkı elde etmeleriyle gündeme gelmiştir. Ülkemizde kamu kuruluşlarının çeşitli tesisler kurmalarının (öğretmenevi, orman kampı, TRT kampı vb.) nedeni, çalışanların dinlenmiş şekilde işe başlayarak daha verimli olmalarıdır (MEGEP, 2018). 1975-1984 yılları arasında T.C. Turizm Bankası A.Ş.’nin tatil kredisi uygulaması ve kamu kurumlarına ait kamplar Türkiye’deki sosyal turizm çalışmalarına örnek teşkil etmektedir (Kozak, 2012).

Lüks turizm ise; gelir seviyesi yüksek ve toplumda saygın kesimlerin turistik faaliyetlerini kapsamaktadır (Kozak, 2012).

2.3.4 Katılanların Amacına Göre Turizm Çeşitleri

Katılanların amacına göre turizm çeşitleri; kırsal turizm, ekoturizm, agroturizm (tarım turizmi), kültür turizmi, kongre turizmi, festival turizmi, sağlık turizmi, inanç turizmi, gastronomi turizmi ve özel ilgi turizmi vb. turizm türlerini kapsamaktadır. Özel ilgi turizmi; kişilerin ilgi alanlarına ve hobilerine yönelik turizm çeşitlerini kapsamaktadır. Özel ilgi turizmi arasında; yat turizmi, av turizmi, botanik turizmi, yayla turizmi, kuş gözlemciliği, rafting, trekking, mağara turizmi, dağ ve kış turizmi, golf turizmi, akarsu turizmi vb. sayılabilmektedir (MEGEP, 2018).

2.4 Kırsal Turizm

Günümüzde turistler; sağlıklı yaşam için temiz hava ve sağlıklı ürünlerin bulunduğu alanlardaki etkinlikleri tercih etmektedir (Gürer, 2003). Kırsal turizm hem eski, hem de yeni bir olgudur. Kırsal rekreasyona olan ilgi 19. yüzyılda artmış, kentleşme ve sanayileşmeye tepki olarak gelmiştir. Kırsal peyzajlar sanatçılar tarafından beğenilmiş ve ilgi görmeye başlamıştır. Günümüzde kırsal turizm farklılaşmıştır. Katılan turist sayısı önemli ölçüde artmış, her türlü kırsal alanda turizm gelişmiştir (Rátz ve Puczko, 1998).

Kent insanları, kırsal alanlara genellikle akraba ziyareti ya da rekreasyon amacıyla giderken; kırsal yaşamın çekiciliği ve kentsel baskının olmaması, kişilerin kendilerini özgür hissedecekleri olanakların olması, hafta sonları ya da mevsimlik tatillerde bu alanlara ziyaretler başlamış, böylece “Kırsal turizm” doğmuştur (Soykan, 1999).

Cabrini (2004)’e göre kırsal turizm bileşenleri; toplum merkezli olan, kırsal yaşam, kırsal alanlar, kırsal etkinlikler ve kırsal mirastır (Doğan ve Özasan, 2017).

Dünya turizm literatürüne göre kırsal turizm; ekoturizm, yayla turizmi, çiftlik turizmi, alternatif turizm ve köy turizmi gibi çeşitli isimlerle de ifade edilmektedir. Bunun nedeni ise uzmanların kırsal turizm kapsamında farklı görüşlere sahip olmasıdır (Akça vd., 2001).

Kırsal turizm, genellikle tarımsal faaliyetlerin hakim olduğu yörelerde gelişen (Gürer, 2003), kırsal yerleşmelerle ilişkili olan doğal kaynaklara dayalı bir turizm türüdür.

Geleneksel kültürleri tanımak isteyen turistlerin tatil için kırsal alanları tercih etmesi bu alanların kalkınmasına katkı sağlamaktadır (Soykan, 2003). Güney Doğu İngiltere Kalkınma Ajansı/South East England Development Agency (SEEDA, 2002) kırsal turizmi; “Bir gece ya da daha uzun süre ikâmet edilen yerden uzakta kalarak ve kırsal alanlarda gerçekleştirilen, yürüyüş, bisiklet turları vb. kırsal aktiviteleri içeren turizm türü” şeklinde tanımlamaktadır.

Ahipaşaoğlu ve Çeltekin (2006)’ya göre kırsal turizm; yapılaşmanın az, bireysel ve açık alan aktivitelerinin yoğun olduğu, tatil süresi kısa, yerel işletmelerden oluşan, geleneksel yapıların olduğu, bireysel turist ilişkilerinden oluşan ve genellikle mevsimsel etmenlerden etkilenen turizm türüdür (Karacan vd., 2016).

Hall vd. (2005)’e göre kırsal turizm; hem farklı ülkelerdeki kırsal alanlara yapılan seyahati, hem de bir kişinin ikâmet ettiği yerden kırsal alanlara yaptığı kısa süreli seyahatleri kapsamaktadır (Şerefoğlu, 2009). Greffe (1994)’e göre turizm için “kırsal”ın taşıdığı anlam; deniz turizmi merkezinden ve kentsel yerleşim alanlarından uzak, doğal ve kültürel yapının korunduğu, sakin alanlardır. Kırsal turizmde, konaklama süresinden daha çok gidilen alanın uzaklığı önemlidir (Soykan, 1999).

Kırsal turizmde, turistler kaldıkları süre içinde dinlenmelerinin yanı sıra, çeşitli etkinliklere katılabilirler. Kırsal turizmin dört mevsim uygulanabilir olması etkinliklerin çeşidini artırmaktadır. Kırsal kültür yöreye özgü birçok etkinliği de içinde barındırmaktadır (Soykan, 2003). Kırsal alan faaliyetlerinin bir kısmı günlük yaşama bir kısmı da spora dayalıdır. Kırsal turizm kapsamında uygulanan başlıca etkinlikler şunlardır (Soykan, 1999):

- Çiftliklerde veya köylerde gerçekleştirilen bitkisel ve hayvansal üretim faaliyetleri (sebze, meyve, çiçek vb. ürünlerin toplanması, işlenmesi, hayvan besleme vb. işlemler),
- Yöresel el sanatlarıyla ilgili faaliyetler (dokumacılık, dikiş, nakış, örgü, seramik, bakır, demir, ağaç, cam işleri vb.),
- Müze, anıt gibi kültürel özellikteki alanları gezme,
- Milli park, hayvanat bahçesi, doğal anıt, ilginç oluşumlar vb. yerleri ziyaret,

- Yakın çevre turları,
- Piknik,
- Sportif etkinlikler (balıkçılık, avcılık, binicilik, doğa yürüyüşü, bisiklet, voleybol, futbol vb.),
- Sanatsal etkinlikler (koleksiyon, resim yapma, fotoğraf çekme vb.),
- Folklorik faaliyetler (köy düğünü, halk oyunları vb.),
- Yöresel değerlerin öğretildiği kurslar (yemek, geleneksel el sanatları, müzik, halk dansı, spor, yerel üretim teknikleri, şifalı bitkiler vb.),
- Bilimsel araştırma ve gözlemler,
- Festival, fuar, konser vb.,
- Manzara seyri,
- Yaşlılar ve çocuklara yönelik etkinlikler vb.

Kırsal turizme genellikle genç ve orta yaş grubu, orta gelir grubu, eğitim seviyesi yüksek ve profesyonel meslek grupları katılmaktadır. Bu kişilerin kırsal alanları tercih etme nedenleri genellikle doğa, özgürlük ve uzaklaşma isteğidir (Molera, 2006; Çolak, 2009'dan). Soykan (1999)'a göre, insanları kırsal turizme iten dış nedenler olduğu gibi, kırsal alanların sahip olduğu bazı özellikler de insanları bu alanlara çekmektedir. İnsanları kırsal turizme çeken nedenler şu şekilde sıralanabilir:

- İnsanların tatil beklentilerin değişmesi sonucu yeni tatil arayışlarının ortaya çıkması,
- Kent yaşamının baskıcı, stresli ve kurallarla dolu olması,
- Deniz kıyılarının yapılaşmaya bağlı olarak doğallığını yitirmesi, denize girme süresinin bazı yerlerde sınırlandırılması ve fiyatların yüksek olması,
- Kentsel nüfusu artan ülkelerde, kentten kıra dönme eğiliminin artması,
- Kırsal turizmin dar ve orta gelirli kesime hitap etmesi vb.

Turizm son yıllarda ekonomik etkinlik olarak kırsal alanlara girmiş, olumlu ve olumsuz etkileri araştırılmaya başlanmıştır (Soykan, 1999). Kırsal turizm iyi organize ve kontrol edilmediğinde olumsuz etkileri olabilmektedir (Yürük, 2003; Köroğlu ve Köroğlu, 2006'dan). Kırsal turizmin olumlu ve olumsuz etkileri Tablo 2.3'de belirtilmiştir.

Tablo 2.3: Kırsal turizmin olumlu ve olumsuz etkileri (Soykan, 1999).

Kırsal turizmin olumlu etkileri	Kırsal turizmin olumsuz etkileri
• Kırsal turizm, kırsal alanların kalkınmasına yardımcı olarak ekonomiye katkı sağlar. • Kırsal turizm kırsal alanların kalkınmasını sağlayarak göçün önlenmesine etki eder. • Kırsal turizm yöre halkına çeşitli iş imkânları yaratarak kazanç sağlama olanağı yaratır. • Turizm; çalışma şartları, konut ve altyapının iyileştirilmesine yardımcı olur. • Kırsal turizm, turizmin mekânsal dağılımındaki eşitsizliğin, kıyılardaki yoğun baskının ve aşırı kullanımın azalmasını sağlar. • İç turizmi canlandırır.	• Kırsal turizm, geçimini tarımdan sağlayan halkın tarım sektörü dışındaki faaliyetlere yönelmesine neden olabilir. • Arazi ve diğer gayrimenkul fiyatlarında artışa neden olabilir. • Kırsal turizmden sağlanan geliri yöre dışında değerlendirme imkânı yaratarak başka sektörler sermaye aktarımına sebep olabilir. Bu da kırsal turizmi yöreyi kalkındırma amacından uzaklaştırır. • Kırsal alanların yoğun kullanımı, doğal ve kültürel sit alanlarının ve tarım alanlarının zarar görmesine neden olabilir. • Kırsal alanlardaki insan yoğunluğu, alanın çekiciliğinin ve doğallığının kaybolmasına neden olmaktadır. • Kırsal turizm yerel kültürün maddi ve manevi değerinin yok olmasına neden olabilir.

Kırsal turizm; kırsal çevrenin korunmasını sağlayan, küçük işletmeleri destekleyerek iş imkânı sunan, kadınlar için ev işleri ve turizmi birleştiren alternatif bir turizm kaynağıdır (Duran Gökalp ve Yazgan, 2013). Kırsal turizm ve kırsal kalkınma kavramları birbirlerini bütünleyen kavramlardır. Kırsal turizmde ürün çeşitliliği arttıkça kırsal kalkınmaya olan olumlu etki de artacaktır (Şerefoğlu, 2009).

2.4.1 Kırsal Turizmin Uluslararası ve Ulusal Gelişimi

Günümüzde ekolojik turizme olan talep giderek artmaktadır. Bu taleplerin karşılandığı en önemli yerlerden biri kırsal alanlardır. Kırsal alanlar kent insanının rekreasyonel aktivitelerini gerçekleştirdiği yerler olarak görülmektedir (Cengiz vd., 2005)

Kırsal turizm olgusunun yaygınlaşmasında kentlerde yaşayan insanların sosyo-ekonomik durumunun iyileşmesi, büyük şehirlerdeki yaşam zorluğu ve stresten uzaklaşmak etkili olmuş; alternatif olarak da kırsal alanlara karşı bir ilgi doğmuştur (Halbway ve Taylor, 2006; Çeken vd., 2007'den).

1960 ve 70'li yıllarda kırsal turizme yönelik araştırmaların ana teması turizmin çiftçilere sağladığı ekonomik yararken, kırsal turizmin diğer çeşitlerinin dikkate alınmadan araştırılması kırsal turizm hakkında yapılan çalışmaların yeterli olmadığını göstermektedir

(Erdoğan, 2002). 1970’li yıllardan sonra kırsal turizme katılan turist sayısında önemli bir artış yaşanmış, özel araç sahipleri sayısındaki artış ziyaretçilerin kırsal alanlara ulaşımını kolaylaştırmış ve kırsal alanların gelişimine katkı sağlamıştır (Özkan, 2007).

Günümüzde birçok batı ülkesinde turizm, kırsal alanların sosyal ve ekonomik açıdan düzenlenmesi için alternatif kalkınma stratejisi olarak değerlendirilmektedir (Aydın, 2012). AB’ye üye ülkelerde kırsal turizm faaliyetlerini yaygınlaştırmak için Avrupa Parlamentosu aşağıdaki kararları almıştır (Dinçer, 1997);

- Kırsal alanlarda turizm türlerinin başarıyla sunulmasını sağlayacak tabela ya da işaret sisteminin oluşturulması,
- Kırsal bölgelerde tur operatörlerine bilgi sağlayacak sistemlerin geliştirilmesi,
- Yeni kırsal turizm ürünlerinin yaratılmasına ve tanıtılmasına yardımcı olacak pilot girişimlerin yapılması,

Fransa, İtalya, İspanya, Avusturya ve İngiltere kırsal turizme liderlik yapan, Avrupa’nın ve hatta dünyanın önemli ülkelerindendir (Soykan, 2000).

Fransa’da 1950’li yıllardan itibaren kırsal turizmin ekonomik faaliyet olarak desteklenmeye başlamasıyla, özellikle 1960’lardan sonra kırsal alan ve tarım için yeni bir kapı açılmıştır. Son yıllarda turizmden sosyal ve ekonomik yönden daha fazla yararlanmak amacıyla kırsal alanların düzenlenmesinde çeşitli faaliyetler devreye sokulmuştur. Ayrıca 1970’li yıllardan itibaren “Yeşil Tatil Köyleri” kurulmuş, ulusal ve bölgesel parklar ve su ile ilgili düzenlemeler yapılmış, aile pansiyonları oluşturulmuştur. Bunların yanı sıra, farklı etkinliklere yönelmeyi teşvik etmek amacıyla 1976 yılında pansiyon köyleri uygulamaya konulmuştur (Soykan, 2000).

İtalya’da kırsal turizm 1980’li yıllardan sonra keşfedilmeye başlanmıştır. Kırsal turizmi tercih edenlerin önemli bir bölümünü yetişkinler, bunların da büyük kısmını aileler oluşturmaktadır. Bu nedenle İtalya’da kırsal turizme aile ve yetişkin turizmi de denilmektedir. 1986 yılında kırsal turizm 55.000 yatak kapasitesine sahipken, 1990 yılında 6.800 çiftlik, 9.500 kırsal bina ve 90.000 yatak hizmet vermiştir (Cavaco, 1995; Soykan, 2000’den).

İtalya’da kırsal turizmin bölgesel dağılımına bakıldığında; Alto Adige/Bolsano, Tuscany, Umbria ve Puglia çiftliklerin restorasyonu ve arazi kullanımı açısından önemli yerlerdir (Soykan, 2000).

İspanya’da kırsal turizmin uygulama alanları arasında Pireneler yer almaktadır. Nüfusu sürekli azalan ve hayvancılık faaliyetlerinin yaygın olduğu Ribagorza ve Sabrarbe kantonlarında, göçü önlemek ve hayvancılık faaliyetlerini geliştirmek için yöreye ek aktiviteler getirilmesi ve doğal kaynakların değerlendirilmesi hedeflenmiş, çeşitli projeler üretilmiştir. Bunlardan biri dağ köylülerini turizme teşvik ederek yörede kırsal turizmi canlandırmaktır. Kırsal turizm uygulamasına bir başka örnek Corufia ve Pontevedra bölgesindeki 9 kırsal yerleşmeyi içine alan Portodemouros Programı’dır. Programın yönetimi Galiçya Toplumsal Kalkınma Enstitüsü’ne aittir. Portodemouros Programının hedefi, bölgenin sosyo-ekonomik kalkınmasına katkı sağlamaktır. Bu programla kırsal turizmin kalkınmada öncelikli sektör haline getirilmesi, yerel kaynaklardan en üst düzeyde yararlanılması ve tarım işletmelerinin yeniden düzenlenmesi amaçlanmıştır. Cuenca kantonundaki kırsal yerleşmeleri kalkındırmak ve göçü önlemek amacıyla yapılan projede kırsal turizme de yer verilmiş, bölgedeki doğal kaynakların değerlendirilmesi fikri ortaya atılmış ve yamaç paraşütü yapılmaya başlanmıştır. Ayrıca halk kültürüne yeniden canlılık verilmesi amacıyla nakış ve sepetçilik geleneğinin yaşatılmasına karar verilmiştir (Soykan, 2000).

Avusturya, Avrupa’da kırsal turizmin en iyi uygulandığı ülkelerin başında gelmektedir. Kırsal turizm uygulamasına örnek olarak 36 köyü kapsayan “yeşil köyler” örgütü verilebilir. Bu örgüt, kendi pazarını kendisi yaratmakta ve her konudaki düzenlemeyi kendi bünyesinde yapmaktadır. Yeşil köyler kapsamındaki köylerin hepsi ekolojik standartlar, mimari ölçütler, sosyal ve turistik standartlar gibi belirli standartlara sahiptir (Williams ve Shaw, 1996; Soykan, 2000’den).

İngiltere’de günübirlik kırsal etkinliklere katılım oranı oldukça yüksektir. 1991 yılı verilerine göre, her dört İngiliz’den üçü, tatillerinde kırsal alanları tercih etmiştir. Kırsal turizmde çiftlik kullanımı oldukça yaygındır. İngiltere’de kırsal alanlarda gerçekleştirilen diğer turizm türü de akarsu turizmidir. Ayrıca birçok doğa parkının yeşil turizme açılması, kısa süreli konaklamaya gelenler için çeşitli olanaklar sunmaktadır (Soykan, 2000).

Kırsal turizmin gelişimine Türkiye çerçevesinde bakıldığında 1980 öncesi yıllarda turizme gereken önemin verilmediği görülmektedir. 1982 yılında yürürlüğe giren 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu, Türkiye’de turistik arz ve talebin önemli oranda artmasına neden olmuş ancak turizmin gelişmesinde yeterince etkili olamamıştır (Akça vd., 2001).

Türkiye’de kırsal turizm denildiği zaman akla; doğa sporlarını içeren etkinlikler, alışveriş, yeme-içme gibi ihtiyaçları kapsayan günübirlik köy ziyaretleri (Özkan, 2007) ve yaylalar gelmektedir (Erdoğan, 2002). İstanbul, İzmir, Muğla, Antalya, Bursa ve Karabük (Safranbolu) gibi turistik ve kültürel zenginliklere sahip yerleşim yerlerinde ve yakın çevresinde bulunan köylerde kırsal turizmin geliştiği görülmektedir (Özkan, 2007). T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı dünya turizminde meydana gelen değişime paralel olarak 1990 yılında “Yayla Turizmi Projesi” başlatmış, bu proje kapsamında Toroslar’da ve Karadeniz Bölgesi’nde 23 adet yayla belirleyerek turizm alanı kapsamına almıştır. 1999 yılında deniz kenarındaki turistik tesislerin doluluk oranında azalma meydana gelirken Rize İli’nin Çamlıhemşin İlçesi’ne bağlı Ayder Yaylası ve şifalı kaplıcaları yaklaşık olarak 100.000 yerli ve yabancı turist tarafından ziyaret edilmiştir (Erdoğan, 2002).

Bilecik İli’nin Pazaryeri İlçesi’nde de kırsal turizme yönelik çalışmalar yapılmıştır. Valiliğin desteğiyle Kaymakamlık Köylere Hizmet Götürme Birliği tarafından Küçükemalı Köyü’ne spor tesisleri ve park yapılmış, köylerde kullanılmayan sağlık evleri ve okul; doğa sporları merkezi ve izci kampına dönüştürülmüş, bu merkezler yaz aylarında çevre illerden ve İstanbul’dan gelen izci grupları tarafından ziyaret edilmiştir. Dereköy, Bozcaarmut, Küçükemalı ve Kınık Köyü’ne gelen yerli ve yabancı turistler doğa ile iç içe yaşamaktadır. Balık tutmak, yürüyüş, futbol, tenis, voleybol, ata binmek ve piknik bu alanlarda gerçekleştirilen kırsal turizm etkinlikleri arasında yer almaktadır (Erdoğan, 2002).

Son yıllarda STK ve yerel yönetimler de kırsal alanların doğal, kültürel ve tarihi değerlerini yerli ve yabancı turistlerin beğenisine sunarak kırsal turizmden yararlanma çabası içine girmişlerdir. Bunlardan bazıları aşağıda özetlenmiştir (Akça, 2006):

- Ürgüp Belediyesi Kapadokya’nın kırsal yaşamını tanıtmak için; yerli ve yabancı turistlerin köy düğünlerine katılarak geleneksel yemekler pişirecekleri,

inek ve koyun sağarak kırsal hayatın içinde yer alacakları bir proje gerçekleştirmiştir.

- Ortahisar Belediyesi, Kızılçukur Vadisi’nde turistlere güneşin doğuşunu ve batışını izletmek için turlar düzenlemektedir.
- Ege, Akdeniz ve Marmara Bölgeleri’nde bulunan köylerde kış döneminde geleneksel deve güreşleri düzenlenmektedir.
- Son yıllarda bazı turizm işletmeleri İpek Yolu güzergâhında turlar düzenlemektedir.
- Erzincan ve Muğla’nın kırsal alanlarında profesyonel yamaç paraşütü yapılmaktadır.

Türkiye’de Buğday Derneği tarafından yürütölen “Ekolojik Çiftliklerde Tarım Turizmi ve Gönüllü Bilgi, Tecrübe Takası” olarak bilinen ve kısa adı “TaTuTa” (Tarım-Turizm-Takas) olan proje 2004 yılından beri faaliyet göstermektedir. TaTuTa projesinin amacı Türkiye’de geçimini tarımla sağlayan ailelere bilgi, mali destek ve işgücü desteği sağlayarak tarımsal faaliyetleri teşvik etmek ve sürdürülebilirliğini sağlamaktır (URL–1, 2019).

TaTuTa çiftliklerinin ziyaretçileri konuk ve gönüllü olarak ikiye ayrılmaktadır. Gönüllüler, tecrübe, bilgi ve işgücü desteği sağlayarak çiftlikte gönüllü çalışan kişilerdir. Bu çalışma karşılığında gönüllülerin yemek ve konaklama ihtiyaçları çiftlik tarafından karşılanmaktadır. Konuklar ise konaklama ve aldığı hizmetler sonucu çiftliğe mali destek veren kişilerdir (Çiftçi, 2017). TaTuTa projesine katılmak isteyenler Buğday Derneği’ne başvuru yaparak belirli denetimlerden geçmektedir. Gerekli şartlar sağlandıktan sonra eğitimler ve ziyaretçi kabul zamanları ile ilgili program hazırlanmakta, böylece çiftçilerin tarım ve turizme yönelik eğitimleri sağlanmaktadır. Yabancı turistler, konakladıkları çiftliklerde Türk kültürü, Anadolu misafirperverliği ve Türk yemeklerini tanıma şansı bulmaktadırlar (Şekerli, 2018).

TaTuTa çiftliklerinde yapılan faaliyetler sadece ekoturizm veya kırsal turizm kapsamında incelenmemelidir. Buğday Derneği’nin oluşturduğu bu çiftliklerin ilkeleri turizm sektöründe sosyal girişimcilik açısından önemlidir. Aynı zamanda Buğday Derneği’nin ASHOKA [Dünyanın ilk ve en geniş sosyal girişimcilik platformu, sistemleri dönüştürme

potansiyeline sahip sosyal girişimcileri bir araya getiren ve destekleyen küresel bir sivil toplum kuruluşu (URL-2, 2008)] üyesi olması ve projenin BM Kalkınma Programı desteğiyle oluşturulması bu iddiayı desteklemektedir (Çiftçi, 2017).

Türkiye’de, 92 çiftlikte TaTuTa projesi faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Bu çiftliklerin 26 tanesi Ege, 25 tanesi Karadeniz, 14 tanesi Akdeniz, 14 tanesi Marmara, 6 tanesi İç Anadolu, 5 tanesi Doğu Anadolu ve 2 tanesi Güney Doğu Anadolu Bölgesi’nde yer almaktadır (Şekerli, 2018).

Türkiye’de uygulanan kırsal turizm faaliyetlerine bir başka örnek ise, BM Küresel Çevre Fonu/Global Environment Facility (GEF) programı çerçevesinde yürütülen Kastamonu Zümrüt Köyü ve Çıralı projeleridir. Bu projeler kapsamında ormancılık faaliyetlerinin azaldığı Zümrüt Köyü’nde ekoturizm aracılığıyla, yöre halkının Milli Park ile ilişkisinin geliştirilmesi ve fayda sağlanması; Çıralı’da ise, kumsalın *Caretta caretta* (Deniz Kaplumbağası)’ların yumurtlama alanı olarak korunmasını sağlamak, ekolojik tarım ve ekolojik turizme dayalı sürdürülebilir yaşam modelini devam ettirmek hedeflenmektedir (Kiper, 2006).

Doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKAP), sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak amacıyla kapasite oluşturmaya hedefleyen bir bölgesel kalkınma programıdır. Programın temel hedefi, bölgesel farklılıkların azaltılmasına, yöredeki beceri düzeylerinin ve kapasitelerinin geliştirilmesine yardımcı olmak ve bu faaliyetlerin devamını sağlamaktır (DAKAP, 2005).

Doğu Anadolu Turizm Gelişim Projesi (DATUR), kırsal turizmi konu almış, Çoruh Nehri Havzası, Erzurum’un İspir ve Artvin’in Yusufeli İlçeleri sınırları içinde kalan bölüm pilot alan olarak seçilmiştir. Projenin amacı, doğal ve kültürel değerlerin turizme yönelik kullanımını sağlayacak bir model geliştirmektir (Çakmak, 2006).

Türkiye ve Yunanistan’ı savaşın eşiğine getiren Kardak krizinden sonra bir grup Türk ve Yunan kadını, iki ülke arasındaki barışa katkı sağlamak amacıyla Winpeace adıyla bir örgüt kurmuşlardır. Bir barış projesi olarak doğan fikir, 1997’de iki ülke kadınlarını ekonomiye kazandırmayı hedefleyen Agro Turizm Projesi’ni geliştirmiştir. Winpeace

(Türkiye Yunanistan Kadın Barış Girişimi) Agro Turizm Projesi’nde İzmir’in Karaburun ilçesinin Sarpıncık, Parlak ve Küçükbahçe köyleri pilot bölge seçilmiştir. Projenin amacı kadın emeğini değerlendirip ekonomiye katkı sağlamaktır (URL-3, 2019).

“Cumalıkızık Koruma Yaşatma Projesi” de ülkemizde uygulanan kırsal kalkınma projelerindendir. Projenin özelliği; kalkınmanın tabandan başlatılması, halkın aktif katılımı sağlanarak yapılan çalışmaların benimsetilmesi ve devlet-halk işbirliğiyle yürütülmeye çalışılmasıdır. Cumalıkızık’ta uygulanan proje; doğanın ve kültürün, halkın katılımı sağlanarak nasıl korunacağını başarılı bir örneğidir (Gürlük, 2001).

2.4.2 Kırsal Turizmin Etkileri

Kırsal turizm, sosyal ve ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirilmesini destekleyen bir sektördür (Kadanalı ve Yazgan, 2012). Kırsal turizmin gelişimi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için gerçekleştirilecek etkinlikler çevre ile uyumlu ve yöre halkının kültürel değerlerine saygılı olmalıdır (Açıksöz vd., 2016). Kırsal turizmin çevresel, sosyal ve ekonomik etkileri aşağıda açıklanmaktadır.

2.4.2.1 Çevresel Etkileri

Kırsal turizm, doğal çevrede uygulanan ve kırsal kültürü içine alan bir turizm türüdür (Soykan, 1999). Kırsal alanlarda; flora-fauna ve geleneksel mimari özelliklerinin korunması önemlidir. Çevre üzerinde meydana gelecek herhangi bir bozulma kırsal turizmin varlığını da tehlikeye sokacaktır. Kırsal turizm çevresel değerlere olumlu yönde etki ederse, sürekliliği sağlanmış olacaktır. Bu nedenle kırsal turizmin, doğal çevre üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerinin ortaya konulması gerekmektedir (Ahişapoğlu ve Çelteç 2006; Kadanalı ve Yazgan, 2012’den).

Kırsal alanlarda yeni yapılar inşa etmek yerine restorasyon çalışmaları ile geleneksel özelliklerin korunarak çevrenin peyzaj açısından daha düzenli ve planlı olması sağlanabilir. Kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla restorasyon çalışmalarının yapılması ve sürdürülebilir turizm politikalarının kabul edilmesi sonucu, doğal ve kültürel çevre koruma altına alınacaktır (Ahipaşaoğlu ve Çelteç, 2006; Özkan, 2007’den).

2.4.2.2 Sosyal Etkileri

Kırsal turizmin toplum ve bireyler üzerinde çeşitli sosyal etkileri olmaktadır. Bunlar; değer sistemleri, kişisel davranışlar, aile ilişkileri, yaşam tarzları, güvenlik, ahlak kuralları, geleneksel törenler ve toplum yapısında meydana gelen değişimlerdir (Ahipaşaoğlu ve Çelteç, 2006; Özkan, 2007'den).

Turistler gittikleri yörenin yaşam tarzından, yöre halkı da turistlerin yaşam tarzından etkilenmektedir. Bunun sonucunda da yöre halkının yaşam biçimi değişmekte, turist ve yöre halkı ilişkisi doğmaktadır. Bu ilişki katılan bireyler için çekici ya da itici sonuçlara neden olabilmektedir (Ahişapoğlu ve Çelteç, 2006; Kadanalı ve Yazgan, 2012'den).

2.4.2.3 Ekonomik Etkileri

Kırsal turizm, geçimini tarımsal üretimden sağlayan yörelerin turizme açılması, tarım dışı iş imkânı sağlanması açısından önemli bir faaliyettir (Yosmaoğlu ve Engin, 2003). Kırsal turizmin en önemli ekonomik etkisi gelir yaratmasıdır. Yerli ve yabancı turistlerin seyahat ettikleri kırsal alanlarda yeme-içme, konaklama, ulaşım ve alışveriş gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yaptıkları tüm harcamalar yöre halkının gelirini arttırmaktadır. Bu artış yöre halkının gelir seviyesini yükseltirken, kırsal yörenin turizm odaklı yatırımlar yapabilme potansiyelini de artırmaktadır (Uçar vd., 2010; Kadanalı ve Yazgan, 2012'den).

Soykan (1999)'a göre, kırsal turizm çeşitli kaynaklardan gelir elde etme olanağı sağlayarak ekonomiye sunacağı katkılar aşağıda sıralanmaktadır:

- Tarım ürünlerine talep artmakta ve tarım üreticilerine ek pazar imkânı doğmaktadır.
- Turizm sektörü ve kamu hizmetlerinin çoğalması hem kişisel gelirin hem de kamu gelirinin artmasını sağlamaktadır.
- Kırsal yörelerde el sanatlarının gelişmesi, zanaatkâr sayısının ve elde edilen ek gelirin artmasına olanak sağlamaktadır.
- Konaklama, yeme-içme gibi temel ihtiyaçların artması sonucu istihdam ve gelir seviyesi artmaktadır.

Ülkemizde kırsal alan nüfusu giderek azalmaktadır. Turistik çekim gücü olan yerlerde turizm, göçün önlenmesi açısından önemli bir etmendir. Kırsal alanlarda göçün önlenmesi ise kırsal yörelerdeki yaşam şartlarının iyileştirilmesi ve adil gelir dağılımı ile sağlanabilmektedir (Özkan, 2007).

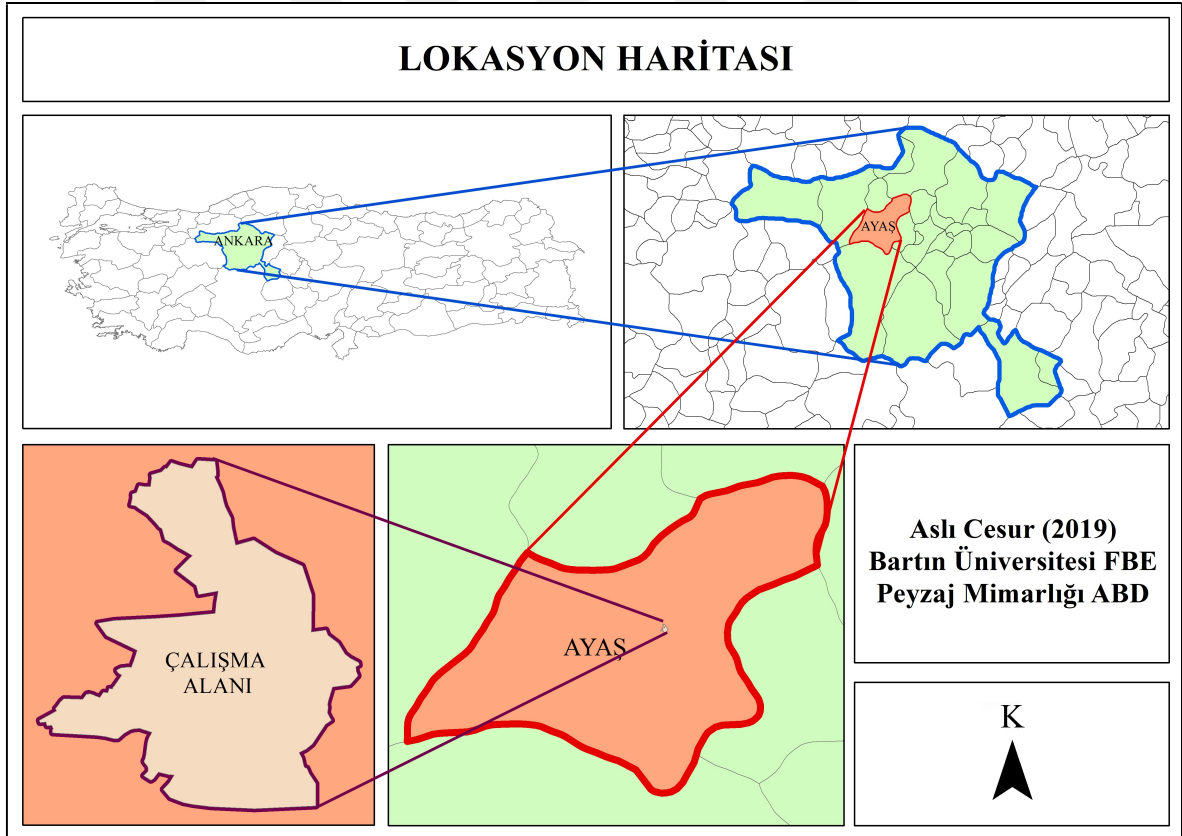

BÖLÜM 3

MATERYAL VE YÖNTEM

3.1 Materyal

Bu çalışmanın ana materyalini Ankara İli'ne bağlı Ayaş İlçesi'nin kentsel sit alanı ve etkileşim sahası sınırı içerisinde kalan bölge oluşturmaktadır. Ayaş, Ankara'nın 58 km kuzeybatısında bulunmaktadır. Ayaş İlçesi'nin yüzölçümü 115.800 ha, çalışma alanının yüzölçümü ise 52,437 ha'dır. İlçe, engebeli bir arazi üzerine kurulmuştur. Doğusunda Sincan ve Kazan, batısında Beypazarı, kuzeyinde Güdül ve Kızılcahamam, güneyinde Polatlı ilçeleri yer almaktadır (Şekil 3.1).

Şekil 3.1: Çalışma alanının konumu.

Ayaş ilçe merkezi, Ankara kentsel alanına yaklaşık 38 km mesafede yer almaktadır. 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle, Ankara kent merkezinin 50 km yarıçaplı sınırının içinde yer alan Ayaş, Ankara Büyükşehir Belediyesi sınırlarına

İlçe Belediyesi olarak dâhil edilmiştir (ABB, 2006a). Ayaş'a bağlı 3 adet belde bulunmaktadır. Bunlar; Sinanlı Beldesi, Oltan Beldesi, Çanılı Beldesi'dir. Ayaş'a bağlı 21 tane köy bulunmakta, bu köyler; Başayaş, Akkaya, Başbereket, Bayram, Bayat, Çanılı, Uluyol, Gençali, Evcı, Feruz, Gökçebağ, Gökler, Ilıca, Oltan, İlhan köy, Pınaryaka, Ortabereket, Uğurçayırı, Tekkeköy, Ulupınar ve Yağmurdede köyleridir. Ayaş merkezinde 9 adet mahalle bulunmakta, bu mahalleler ise; Hacırecep, Hacıveli, Hacımemi, Derviş İmam, Emine Tefika Ayaşlı, Ferahfakı, Şıhmuhittin, Camiatik ve Ömeroğlu Mahalleleri'dir.

Ayaş, Ankara kent merkezine yakın olmakla birlikte kırsal niteliğini sürdüren, ekonomik gelir kaynakları olarak bitkisel üretim, hayvansal üretim ve turizm sektörlerinin ön plana çıktığı, yerel kültürel mirasın korunarak yaşatılmaya çalışıldığı, kırsal kalkınma açısından değerlendirilebilecek potansiyellere sahip bir yerleşim alanıdır. Tarihi İpek Yolu üzerinde bulunan Ayaş, aynı zamanda doğal ve kültürel değerleri ile öne çıkan, turizme kaynak oluşturabilecek nitelikleri bulunan önemli bir alandır.

Bu çalışmada Ayaş ilçesi fiziksel ve sosyo-ekonomik özellikleri açısından incelenmiş, doğal alanların ve kültürel mirasın korunması, sürdürülebilirliği ve gelecek nesillere aktarılabilmesi için öneriler geliştirilmiştir. Çalışmanın yürütülmesinde kullanılan yardımcı materyaller aşağıda açıklanmaktadır:

- Araştırma alanı olarak seçilen alan ve çevresine ilişkin yapılmış tezler, araştırmalar, makaleler, kitaplar ve broşürlerden elde edilen veriler,
- Konu ile ilgili kurum ve kuruluşlardan (Ayaş Belediyesi, Ayaş İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü, Ayaş Nüfus Müdürlüğü, Ayaş Tarım Kredi Kooperatifi, Ayaş Tiftik ve Yapağı Tarım Satış Kooperatifi) edinilen veriler,
- Ayaş Belediyesi'nden alınan 1/1000 ölçekli hâlihazır harita,
- Türkiye İstatistik Kurumu'ndan (TÜİK) ve Ayaş Nüfus Müdürlüğü'nden alınan nüfus verileri,
- Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü'nden (MTA, 2002) elde edilen 1/100.000 ölçekli Jeoloji Haritası ve raporları,
- Orman Genel Müdürlüğü (OGM), Beypazarı Orman İşletme Müdürlüğü ve bu işletmeye bağlı Beypazarı, Eğriova, Güdül, Kapaklı Orman İşletme Şefliğine

(2017-2036) ait 1/25.000 ölçekli Meşcere Haritaları ile bunlara ilişkin Amenajman plan ve raporları.

Alana ilişkin sosyo-ekonomik yapının ve turizm potansiyelinin değerlendirilmesinde yerel halk ve mahalle muhtarlarına yapılan anketlerden ve farklı zamanlarda yapılan yerinde gözlemlerden yararlanılmıştır. Verilerin sayısallaştırılması, işlenmesi ve değerlendirilmesinde CBS programı olan ArcMap 10 ve istatistik analiz programı olan IBM SPSS Statistics 22 yazılımı kullanılmıştır. Alana ait görsellerin hazırlanmasında AutoCAD 2009 ve Photoshop CS6 programlarından yararlanılmıştır.

3.2 Yöntem

Çalışmada uygulanan yöntem temel olarak 4 aşamadan oluşmaktadır.

1. Aşama: Çalışma alanı ve çalışma konusu ile ilgili literatür araştırma ve veri toplama aşamasıdır. Çalışmanın amacı doğrultusunda çalışma konusuna, çalışma alanına ve izlenecek yönetime ilişkin yerli ve yabancı kaynaklar incelenmiştir. Alana ait doğal ve kültürel veriler, kurumlara ait rapor ve kayıtlar bu aşamada temin edilmiştir.

2. Aşama: Ayaş'a ilişkin doğal ve kültürel peyzaj unsurlarını içeren verilerin sayısal ortamda veri tabanına dönüştürüldüğü envanter oluşturma aşamasıdır. Veri toplama aşamasında elde edilen haritalar, ArcMap 10 programı aracılığıyla sayısallaştırılarak çalışma alanına ilişkin veri tabanı oluşturulmuştur.

Çalışmanın bu aşamasında alana ilişkin veri toplama, konuya ilişkin görüş ve beklentileri belirleme amacıyla anket yönteminden yararlanılmıştır. Anketlerin uygulanması aşamasında da, Örneklem Yöntemi ve Büyüklüğü aşağıda açıklanan teknikle belirlenmiştir. Örnek büyüklüğünün belirlenmesinde “Sınırlı Toplumlarda Örnek Büyüklüğü”nü veren formül kullanılmıştır (Orhunbilge, 2000).

$$n \geq \frac{Z^2 \times N \times p \times q}{N \times D^2 + Z^2 \times p \times q}$$

Burada;

n : Örnek büyüklüğünü,

Z : Güven katsayısını (%95'lik güven düzeyi için Z= 1,96)

N : Ana kütle büyüklüğünü (Çalışma alanı toplam nüfusu 5.364 kişi),

p : İstenen özelliğin ana kütlede bulunma oranı (Ölçülmek istenen örnek büyüklüğünün başlangıçta ana kütlede bulunma oranı bilinmediğinden ve bu konuda ön bir araştırma yapılmadığından p ve q değerleri birbirine eşit (0,5) yani %50 alınarak en yüksek tahmini değere ulaşılmaktadır),

q : Ölçülmek istenen büyüklüğün ana kütlede bulunmama oranı (1-p= 0,5),

D : Kabul edilen örnek hatasını göstermektedir (%10).

$$n \geq \frac{(1,96)^2 \times 5364 \times 0,5 \times 0,5}{5364 \times (0,1)^2 + (1,96)^2 \times 0,5 \times 0,5} = \frac{5151,5856}{54,6004} = 94,3$$

Bu formüle göre çalışma alanında ikamet eden en az 94 kişiyle anket yapılması gerektiği belirlenmiştir. Anketin sağlıklı sonuç vermesi amacıyla anket 98 kişiye uygulanmıştır.

27 sorudan oluşan Yerel Halk Anketi 9 yerleşim biriminde bulunan yöre halkına, farklı zamanlarda yüzyüze görüşme tekniği ile uygulanmıştır. Bartın Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimleri Etik Kurulu'ndan alınan izin belgesi katılımcılara okutulmuş anket hakkında ön bilgi verilmiştir. 98 kişi ankete gönüllü olarak katılım sağlamıştır. Bu anketler mahalle kahveleri, pazar yeri, belediye binası ve esnaflara ait dükkânlarda uygulanmıştır. Özellikle ilçe merkezinin yoğun olarak kullanıldığı günler (Cuma-Cumartesi-Pazar) tercih edilmiştir. Yerel halk anketinde açık ve kapalı uçlu sorular yer almaktadır. Katılımcıların verdiği cevaplar değiştirilmeden anket üzerine işlenmiş, katılımcıların dile getirdikleri sorun ve öneriler de not alınarak değerlendirmeye alınmıştır. 54 sorudan oluşan muhtar anketi ise 9 yerleşim biriminin muhtarlarına uygulanmıştır. Muhtarlar ile ön görüşme yapılarak anketin uygulanacağı yer ve zaman önceden belirlenmiş, yüzyüze görüşme yöntemi ile uygulanmıştır. Muhtar anketinde açık ve kapalı uçlu sorular yer almaktadır.

Yerel Halk Anketi Formu, Muhtar Anketi Formu ve Bartın Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimleri Etik Kurulu Onay Belgesi Ek I, Ek II ve Ek III’ de verilmiştir. Anketlerin değerlendirilmesinde IBM SPSS Statistics 22 paket programından yararlanılmış, frekans analizleri yapılarak katılımcıların sorulan sorulara verdikleri cevaplar oransal olarak belirlenmiş ve çalışmanın sonuçlarına yansıtılmıştır.

TÜİK’ ten ve Ayaş Nüfus Müdürlüğünden elde edilen 1965-2018 yılları arası nüfus verileri, Ayaş’ın gelecekteki nüfusunu tahmin edebilmek amacıyla nüfus projeksiyonunun hesaplanmasında kullanılmıştır. Projeksiyonların yapılmasında Üssel Artış Yöntemi, En Küçük Kareler Yöntemi, Birleşik Faiz Yöntemi ve Aritmetik Yöntem kullanılmıştır. Kullanılan yöntemlere ait formüller, Tablo 3.1’de verilmektedir. Bu yöntemlerden elde edilen değerlerin ortalaması projeksiyon nüfus olarak kabul edilmiştir.

Tablo 3.1: Çalışma alanına ait nüfus projeksiyonlarının yapımında kullanılan yöntemler (Kocaman, 2002; Bollukcu, 2014’dan).

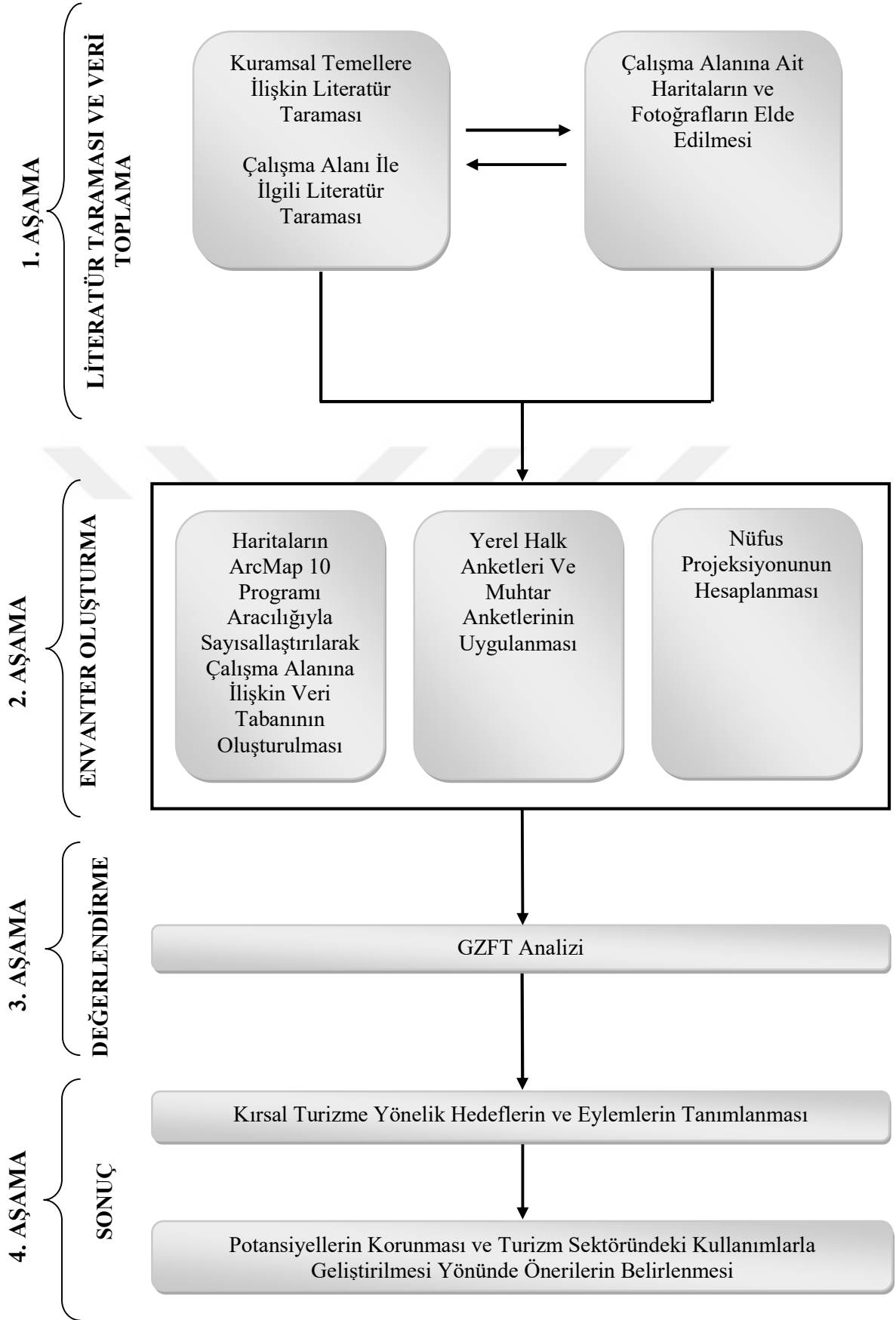
ÜSSEL ARTIŞ YÖNTEMİ FORMÜLÜ	EN KÜÇÜK KARELER YÖNTEMİ FORMÜLÜ
$P_t = P_o \cdot e^{rn}$ Pt: Projeksiyon yılı nüfusu Po: Başlangıç yılı nüfusu e: 2.71818 r: Yıllık ortalama nüfus artış hızı n: Zaman	$P_t = a + bx$ a: P_t / n b: $x P_t / x^2$ Pt: Projeksiyon yılı nüfusu n: Zaman
BİRLEŞİK FAİZ YÖNTEMİ FORMÜLÜ	ARİTMETİK YÖNTEM FORMÜLÜ
$P_t = P_o (1+r)^t$ Pt: Projeksiyon yılı nüfusu Po: Başlangıç yılı nüfusu r: Yıllık ortalama nüfus artış hızı t: Pt Yılı - Po Yılı	$P_t = P_o + bn$ Pt: Projeksiyon yılı nüfusu Po: Başlangıç yılı nüfusu n: Zaman b: Aritmetik nüfus artış oranı Pt1: Son sayım yılı nüfusu b: $(Pt1 - P_o) / n$

3. Aşama: Turizm olanaklarının ve potansiyellerinin belirlenmesi, turizmin doğal ve kültürel çevre üzerindeki olası etkilerinin tanımlanması aşamasıdır. Bu bölümde, öncelikle turizme ilişkin GZFT analizi yapılmıştır. Gerekli veriler; yerel yöneticiler ve halk ile yüzyüze görüşmelerden, kamu kurumlarından, çalışma alanı veya benzer alanlarda yapılmış olan çalışmalardan, uzman görüşlerinden ve yerinde yapılan gözlemlerden elde edilmiştir. Sektörün olumlu ve olumsuz özelliklerinin alanın tamamında değerlendirilebilmesini, fırsat ve tehditlerin tanımlanmasını sağlayan GZFT analizi,

Çalışma alanının kırsal turizm açısından değerlendirilmesinde ve yönetim hedeflerinin belirlenmesinde etkili olmuştur.

4. Aşama: Elde edilen tüm bulguların değerlendirildiği ve çalışmanın sonucunu oluşturan bu aşamada Ayaş'ın kırsal kalkınmasına destek olabileceği düşünülen kırsal turizme yönelik hedefler oluşturulmuştur. Ayaş ilçesi geleneksel evleri, bu evlerin mimari özellikleri ve kullanılan malzemeler, camileri, türbeleri, eşmeleri ve marka potansiyeline sahip tarımsal ve hayvansal ürünleriyle önemli turizm potansiyellerine sahiptir. Çalışmada; bu potansiyellerin korunması ve turizm sektöründeki kullanımlarla geliştirilmesi yönünde öneriler oluşturulmuştur. Çalışmanın yöntem akış şeması şekil 3.2'de verilmiştir.

Şekil 3.2: Yöntem akış şeması.

BÖLÜM 4

ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1 Doğal Peyzaj Envanteri

Doğal peyzaj envanteri kapsamında çalışma alanının topoğrafik yapısı, jeolojik yapısı, deprem durumu, toprak yapısı, iklim özellikleri, flora özellikleri incelenmiştir. Haritalar ve tablolar oluşturularak açıklanmıştır.

4.1.1 Topoğrafik Yapı

Ayaş ilçesi, Ayaş Çayı boyunca derin vadi ve dik yamaçlar arasında konumlanmıştır. İlçe sınırları içerisinde bulunan, yükseklikleri 1300-1500 m arasında değişen Ayaş Dağları, kuzey-güney doğrultusunda birbirine paralel iki dağ sırası oluşturmaktadır. Engelibeli bir arazi üzerine kurulmuş olan ilçenin etrafı kuzeyde İbicek Tepesi, güneydoğuda Tekke Doruğu ve Gelincik Kayaları, güneyde Top Tepesi, batıda ise Nal Tepesi ile çevrilidir (Sürücü, 2008). İlçede geniş vadiler, dağlar, engelibeli araziler ve kuzeyinde Karaçam ormanları bulunmaktadır. Engelibeli araziler dışında tarıma elverişli geniş düzlük alanlar da yer almaktadır (Savacı, 2008; Doğan, 2012'den).

Araştırma alanının topoğrafik özelliklerinin belirlenmesi amacıyla eşyüksekti eğrilerine bağlı olarak eğim, bakı ve yükseklik analizleri yapılmıştır.

4.1.1.1 Eğim Analizi

Çalışma alanında kuzeyden güneye doğru uzanan eğimli bir yapı görülmektedir. Genel olarak engelibeli bir arazi yapısı hâkimdir. %0-2 eğim grubu alanın tamamında bulunmakta, özellikle çalışma alanının güneyinde yer alan Camiatik Mahallesi'nde yoğun olarak görülmektedir. %3-6 eğim grubu tüm yükseklik gruplarında az oranda bulunmaktadır. Çalışma alanının genelinde %7-12 ve % 21-30 eğim grubu hâkimdir. Yapılaşma çoğunlukla bu alanlar üzerine kurulmuştur. %21-30 eğim grubu tüm yükseklik gruplarında bulunmaktadır. %21-30 ve %30 ve üzeri eğim grubu özellikle çalışma alanının kuzeyinde yer alan Hacıveli Mahallesi ve Ferahfakı Mahallesi'nde yoğun olarak görülmektedir.

Alanda en çok %13-20, ez az %3-6 ve %30 ve üzeri eğim grubu görülmektedir. Çalışma alanına ait eğim gruplarının alansal dağılımları Tablo 4.1'de, eğim grupları haritası ise Şekil 4.1'de, ise verilmektedir.

Tablo 4.1: Çalışma alanında yer alan eğim gruplarının dağılımı.

Eğim Grupları	Alan (ha)	Alan (%)
% 0-2	5,387	10,3
% 3-6	0,969	1,8
% 7-12	14,673	28
% 13-20	21,060	40,1
% 21-30	9,370	17,9
% 30 ve üzeri	0,978	1,9
TOPLAM	52,437	100

4.1.1.2 Bakı Analizi

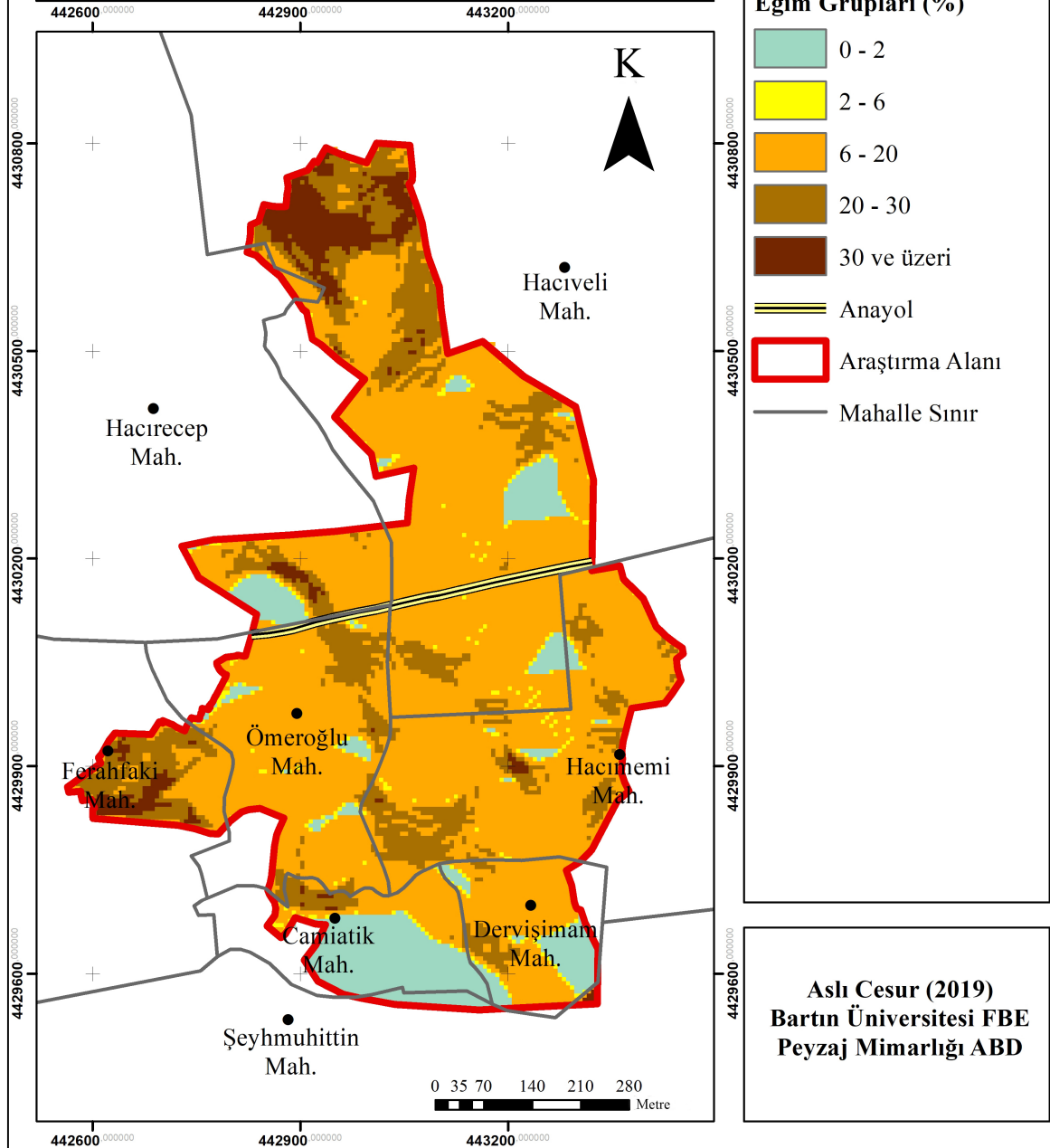
Bakı analizi yapılırken ara yönler ana yönlerle birleştirilerek bakarlar sınıflandırılmıştır. Alanda %68,8 güney, %14,4 doğu, %9,4 düz alanlar, %7,1 batı ve %0,3 kuzey bakılı alanlar bulunmaktadır (Tablo 4.2). Bakı analizi sonucunda alan genelinde güney bakarların hâkim olduğu ve bunu sırası ile doğu ve batı bakarlar ile düz alanların izlediği görülmektedir. Alanda en az kuzey bakarlar bulunmaktadır. Alana ait bakı grupları haritası Şekil 4.2'de verilmiştir.

Tablo 4.2: Çalışma alanında yer alan bakı gruplarının dağılımı.

Bakı Grupları	Alan (ha)	Alan (%)
Düz Alanlar	4.926	9,4
Doğu	7.565	14.4
Güney	36.103	68.8
Batı	3.704	7.1
Kuzey	0.139	0.3
TOPLAM	52.437	100

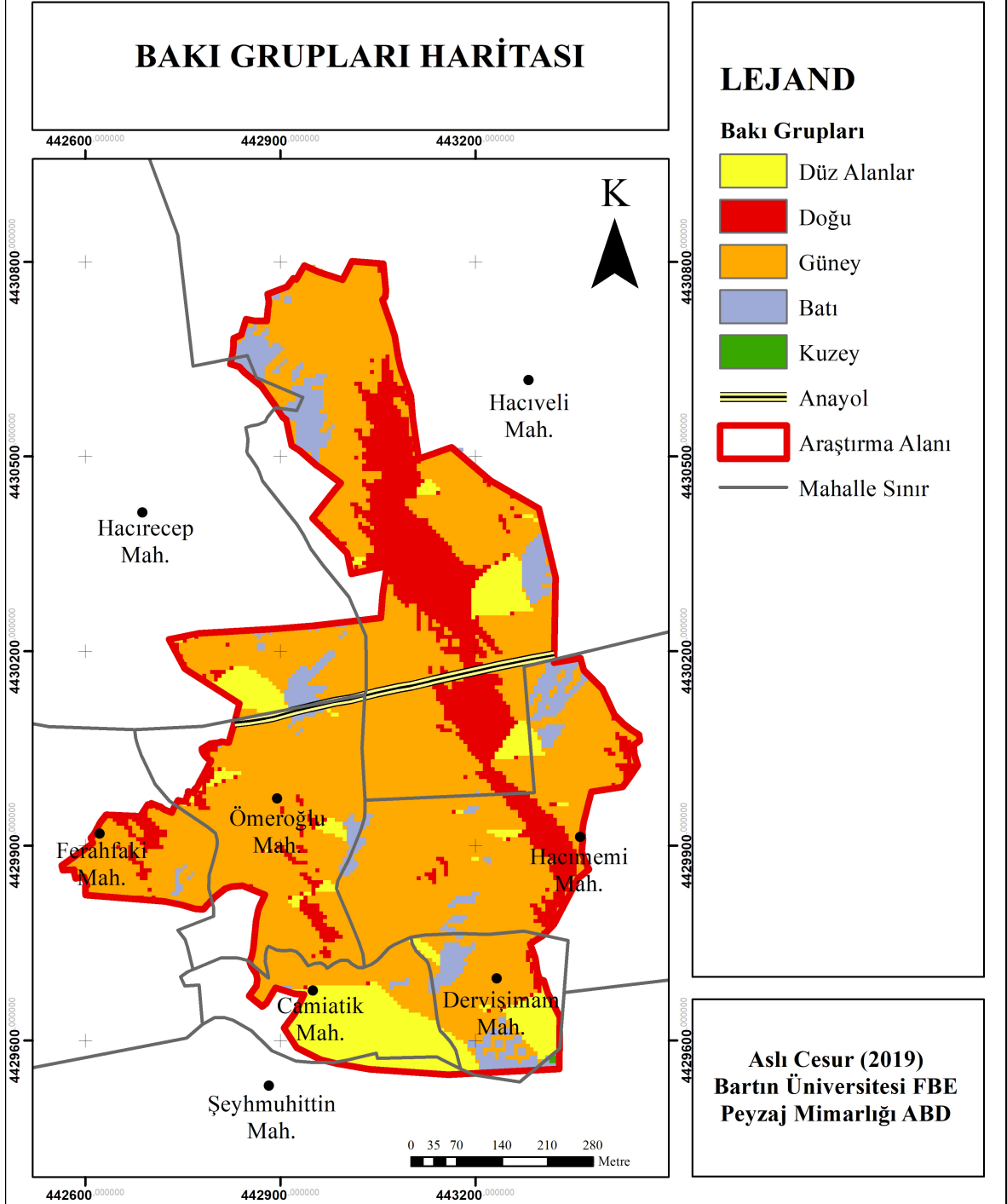
ANKARA İLİ AYAŞ İLÇESİ'NİN DOĞAL VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİNİN KIRSAL TURİZM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

EĞİM GRUPLARI HARİTASI

Şekil 4.1: Çalışma alanına ait eğim grupları haritası.

**ANKARA İLİ AYAŞ İLÇESİ'NİN
DOĞAL VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİNİN
KIRSAL TURİZM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Şekil 4.2: Çalışma alanına ait bakı grupları haritası.

4.1.1.3 Yükseklik Analizi

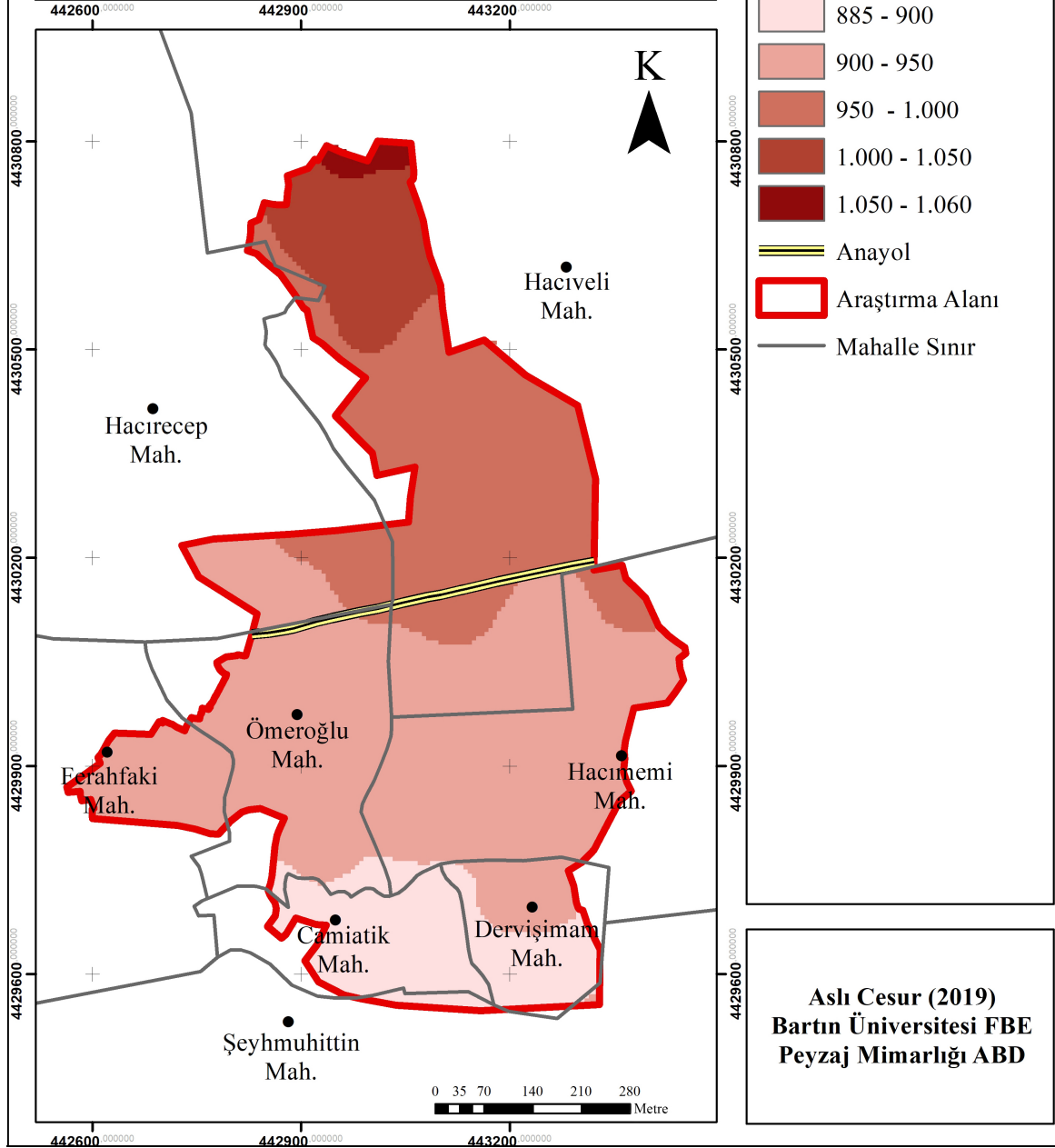
885 m yükseklikten 1060 m yüksekliğe ulaşan, 175 m'lik yükseklik farkının bulunduğu alanda, yükselti güneyden kuzeye doğru artmaktadır. Çalışma alanında beş yükseklik grubu oluşturulmuştur. Çalışma alanına ait yükseklik gruplarının alansal ve oransal dağılımı Tablo 4.3'de görülmektedir. Alanın %50.7'si 901-950 m yükseklik grubunda bulunmakta, Ferahfaki, Ömeroğlu, Hacımemi Mahalleleri ve Hacirecep Mahallesi'nin bir kısmı bu yükseklik grubunda yer almaktadır. Alanın %26.6'sı 951-1.000 m yükseklik grubunda bulunmakta, Hacirecep ve Hacıveli Mahalleleri bu yükseklik grubunda yer almaktadır. Alanın %13.5'i 885-900 m, %8.3'ü 1.001-1.050 m, %0.9'u 1051 m ve üzeri yükseklik grubunda yer almaktadır. Alanda en çok 901-950, en az 1.051 ve üzeri yükseklik grupları yer almaktadır. Çalışma alanına ait yükseklik grupları haritası Şekil 4.3'de verilmiştir.

Tablo 4.3: Çalışma alanında yer alan yükseklik gruplarının dağılımı.

Yükseklik Grupları (m)	Alan (ha)	Alan (%)
885-900	7,085	13,5
901-950	26,573	50,7
951-1.000	13,960	26,6
1.001-1.050	4,363	8,3
1.051 ve üzeri	0,456	0,9
TOPLAM	52,437	100

**ANKARA İLİ AYAŞ İLÇESİ'NİN
DOĞAL VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİNİN
KIRSAL TURİZM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEKLİK GRUPLARI HARİTASI

Şekil 4.3: Çalışma alanına ait yükseklik grupları haritası.

4.1.2 Jeolojik Yapı

Araştırma alanının jeolojik yapısı formasyonlarına göre incelendiğinde alt-orta miyosen, üst miyosen, permien-triyas ve kalloviyen-apsiyen yaşlı beş jeolojik formasyon tipinin bulunduğu görülmektedir. Bu formasyonların kapladığı alanların oransal dağılımı Tablo 4.4’de, çalışma alanına ait jeolojik formasyon haritası ise Şekil 4.4’de verilmiştir.

Tablo 4.4: Çalışma alanında görülen formasyonların ve içerdikleri jeolojik yapının dağılımı (MTA, 2002).

Formasyon	Yaş	Jeolojik Yapı	Alan (ha)	Alan (%)
Ilıcadere Volkaniti	Alt-Orta Miyosen	Andezit, bazalt, piroklastik kayaç	4,115	7,8
Uruş	Üst Miyosen	Çakıltası, kumtaşı, çamurtaşı	26,138	49,8
Deveören Volkaniti	Alt-Orta Miyosen	Dasit, andezit, piroklastik kayaç	9,945	19
Karatepe	Permien-Triyas	Kumtaşı, metakumtaşı, kıltaşı, şeyl, bazik volkanit, piroklastikler	10,528	20,1
Soğukçam	Kalloviyen-Apsiyen	Yarı pelajik çörtlü kireçtaşı, kalsitübidit	1,711	3,3
TOPLAM			52,437	100

Araştırma alanında görülen jeolojik formasyonların özellikleri aşağıda açıklanmaktadır:

Ilıcadere Volkaniti: Bazaltik, andezitik lavlar ve aglomeralardan oluşmuştur. Gri, siyah, kırmızı, kahverengi renklerde, masif, bloklu, cüruf biçimlerinde görünen lavlar, bazalt ve bazaltik andezit türündedir. Birim göreceli olarak alt-orta miyosen yaşlıdır (MTA, 2002).

Uruş Formasyonu: Konglomera, kumtaşı, kıltaşı ve jipsten oluşmuştur. İçinde bulunan hipporion ve bovidaelere ait parçalara göre üst miyosen yaşlıdır. Birim, karasal ortamda, akarsu ve göl fasiyesinde [aynı jeoloji devrinde oluşmuş bir stratigrafik birliği meydana getiren taş ve tabakalarla bunların içindeki fosillerin bu tabakalara verdiği özelliği belirten terimdir (Karaoğlu ve Çelim, 2018)] çökelmiştir (MTA, 2002).

Deveören Volkaniti: Dasit, andezit türü lavlar ile tüf ve aglomeralardan oluşmuştur. Gri, siyahî, yeşil, kahverengi renkli, genelde levhamsı akmalı, yer yer masif görümlü kriptokristalen dokulu olan lavlar, hamurlarında bol cam içermekte ve kimyasal analizlerine göre de dasitik bir volkanizma karakterindedir. Beyaz, pembe renkli tüfler ile kırmızı, şarabi renkli aglomeralar birimin diğer litolojilerini oluşturmaktadır. Alt-orta miyosen yaşındadır (MTA, 2002).

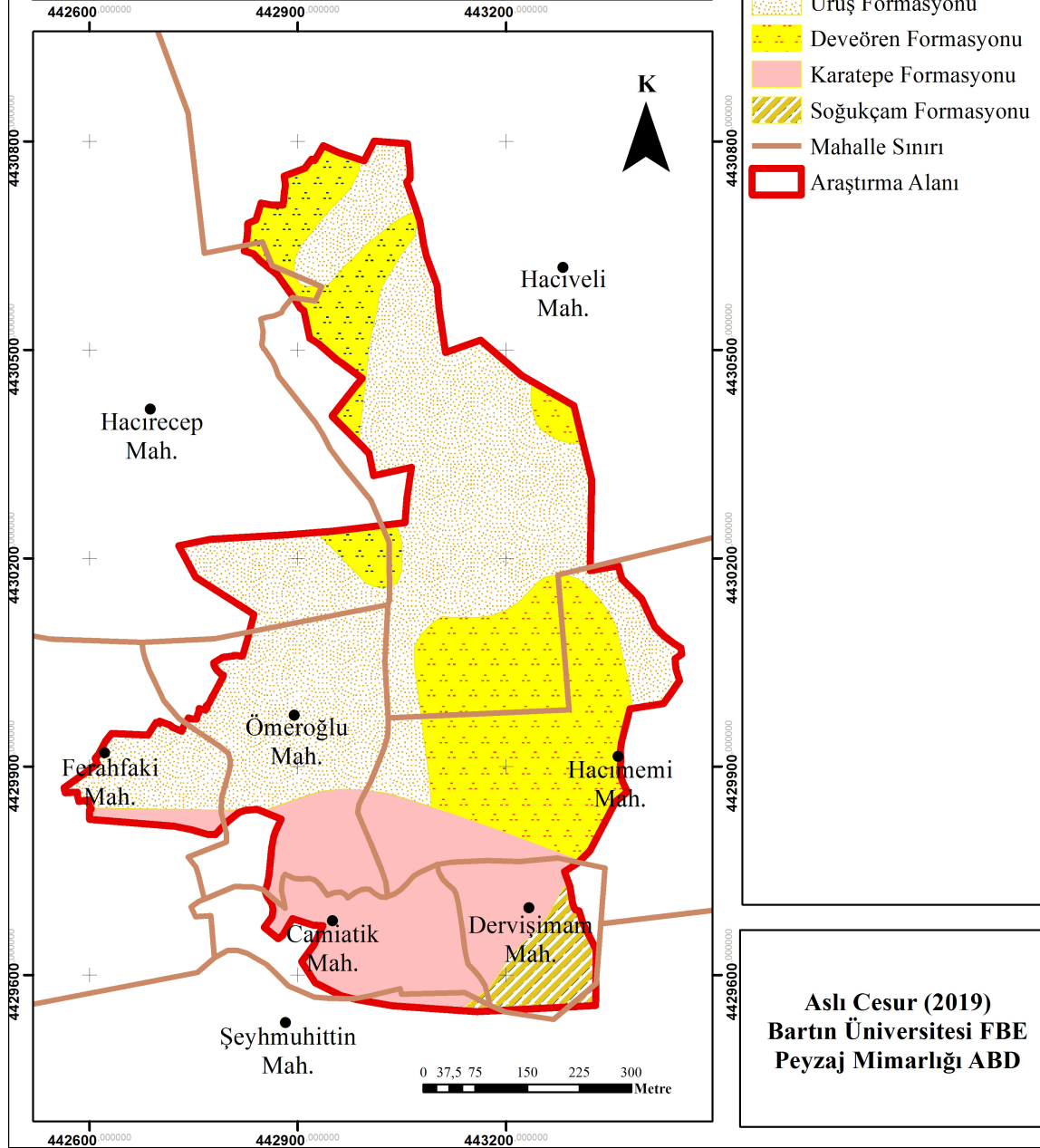
Karatepe Formasyonu: Düşük derecede metamorfizma geçirmiş ve içerisinde Permo-Karbonifer yaşlı kireçtaşı blokları içeren kumtaşı, şeyl, tuf-aglomera, spilitik bazalt ve kireçtaşı ardalanmasından oluşmuştur. Birim içerisinde *Duostominidae*, *Ortonella* sp., *Solenopora* sp., *Dysodonta* sp., *Trochammina almtalensis* fosilleri bulunarak, yaşı Orta-Üst Triyas olarak belirlenmiştir. Birimin yaşı Permiyen-Triyas olarak kabul edilmiştir (MTA, 2002).

Soğukçam Formasyonu: Beyaz, krem, pembemsi renkli, porselenimsi görünümlü, kil ara katmanlı, ince-orta tabakalı, bol kıvrımlı yarı palejik kireç taşlarından oluşmuştur. Formasyonda, planktonik ve bentik fosil oldukça fazladır. Birimin yaşı Kalloviyen-Apsiyen olarak kabul edilmiştir. Birim, yamaç-havza ortamında çökelmiştir (MTA, 2002).

Ayaş ilçesinin yeraltı zenginlikleri tuğla, kiremit, alçı ve kireç hammaddeleridir. Tekke ile Karakoyun bölgesinden çıkan kil, tuğla ve kiremit yapımında kullanılmaktadır (İnci, 2012). Ayaş'ta iyi kaliteli çimento hammaddesi bulunmuş ve Ayaş-Sinanlı sahasında ise 15 milyon ton kireçtaşı rezervi belirlenmiştir. Ayaş Kayıbucağ'ta kömür sahaları ortaya çıkarılmıştır. Ayaş Kayıbucağ sahasındaki 2.513 Kcal/Kg alt ısı değerine sahip kömürlerin muhtemel rezervi 2.390.000 ton olarak tespit edilmiştir (MTA, 2010).

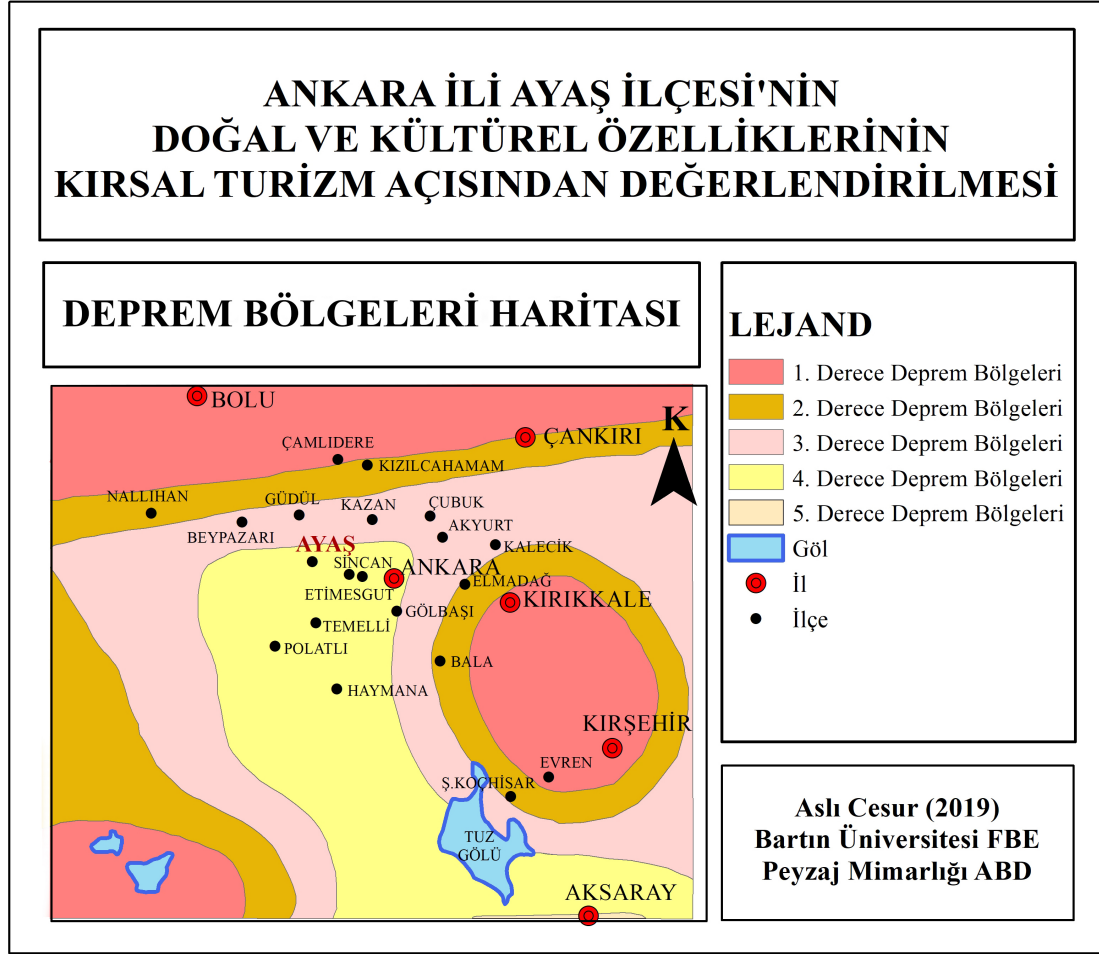
ANKARA İLİ AYAŞ İLÇESİ'NİN DOĞAL VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİNİN KIRSAL TURİZM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

JEOLOJİ HARİTASI

Şekil 4.4: Çalışma alanına ait jeoloji haritası.

Ayaş 4. derece deprem bölgesinde yer almaktadır (Şekil 4.5). Ayaş'ta günümüze kadar yıkıcı bir deprem meydana gelmemiştir. Çalışma alanında büyük deprem oluşturacak bir fay hattı bulunmamaktadır. Fakat 120 km kuzeyinden geçen ve aktif olan Kuzey Anadolu Fayı ile güneyinde yer alan genç fay hatları boyunca oluşan depremlerden önemli derecede etkilenmiştir (Demirkan, 2006).

Şekil 4.5: Ankara ve İlçeleri'ne ait Deprem Bölgeleri Haritası (ABB, 2006b).

4.1.3 Toprak Yapısı

Çalışma alanının toprak yapısını belirlemek amacıyla Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Toprak ve Su Kaynakları Ulusal Bilgi Merkezi tarafından hazırlanan 2007 yılı 1/25.000 ölçekli Toprak Haritası'ndan yararlanılmıştır. Çalışma alanının toprak özellikleri; büyük toprak grupları, arazi yetenek sınıfları ve erozyon durumu açısından değerlendirilmiştir.

4.1.3.1 Büyük Toprak Grupları

Çalışma alanı sınırı içinde en fazla yer kaplayan büyük toprak grubu kahverengi topraklardır. Yakın çevresinde yaygın olarak görülen büyük toprak grubu ise kahverengi topraklar ve alüvyal topraklardır. Tablo 4.5’de büyük toprak gruplarının kapladığı alanlar ve oransal dağılımı, Şekil 4.6’da ise çalışma alanında bulunan büyük toprak grupları haritası verilmiştir.

Tablo 4.5: Çalışma alanında bulunan büyük toprak gruplarının dağılımı.

Büyük Toprak Grupları	Alan (ha)	Alan (%)
Kahverengi Topraklar	8,965	17,1
Yerleşim Alanı	43,472	82,9
TOPLAM	52,437	100

4.1.3.2 Arazi Yetenek Sınıfları

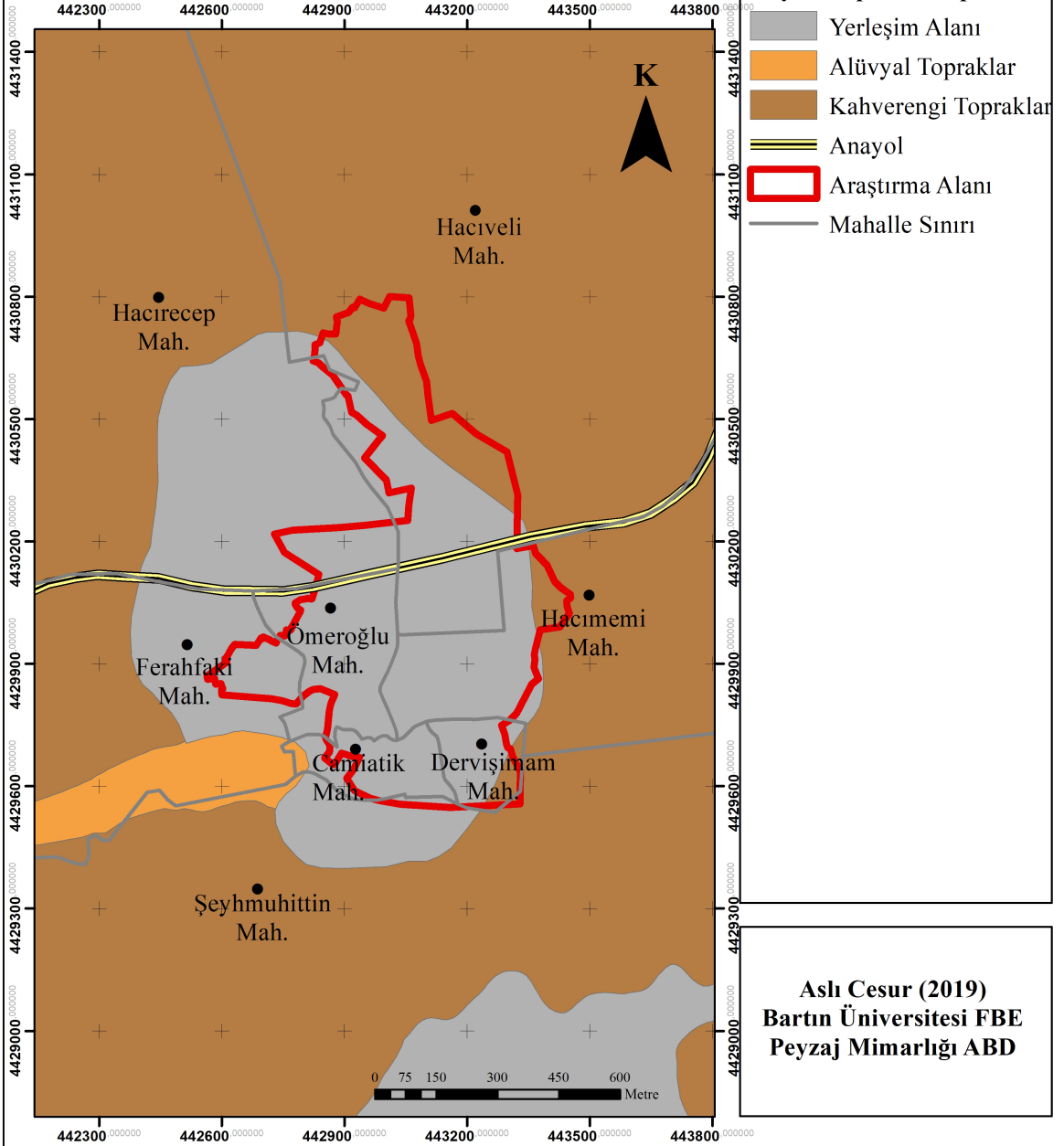
Ayaş genelinde yedi arazi yetenek sınıfı görülmektedir. Haritada bu sınıflar kapladıkları alanlar bakımından ifade edilmiştir. Çalışma alanı sınırı içinde en çok alanı VII. sınıf araziler, bunu da VI. ve III. sınıf araziler takip etmektedir. Çalışma alanı sınırının % 82,1’ini yerleşim alanı kaplamaktadır. Tablo 4.6’da sadece çalışma alanında görülen arazi yetenek sınıflarının alansal ve oransal dağılımı verilmiştir. Şekil 4.7’de ise çalışma alanına ve yakın çevresine ait arazi yetenek sınıfları haritası görülmektedir.

Tablo 4.6: Çalışma alanında görülen arazi yetenek sınıflarının dağılımı.

Arazi Yetenek Sınıfları	Alan (ha)	Alan (%)
Yerleşim Alanı	43,063	82,1
III	0,347	0,7
VI	0,679	1,2
VII	8,348	16
TOPLAM	52,437	100

**ANKARA İLİ AYAŞ İLÇESİ'NİN
DOĞAL VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİNİN
KIRSAL TURİZM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

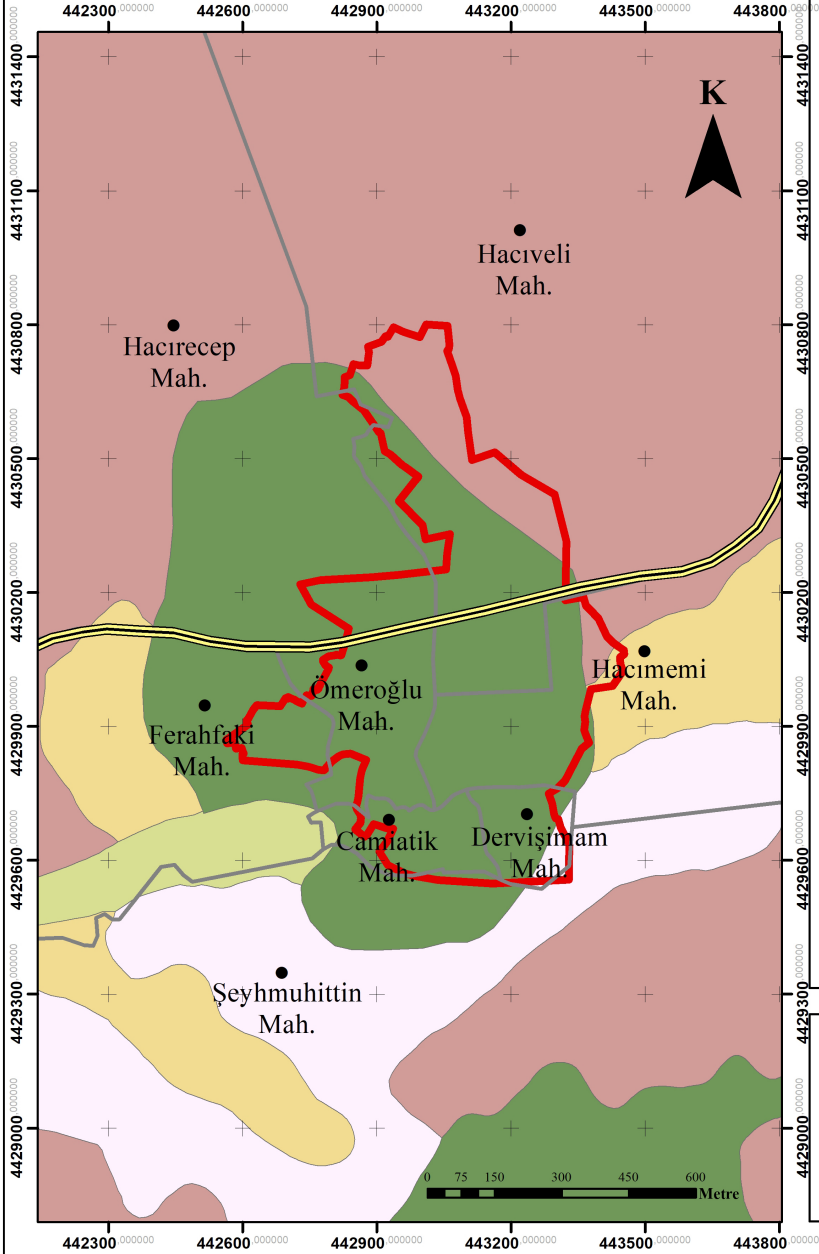
BÜYÜK TOPRAK GRUPLARI HARİTASI

Şekil 4.6: Çalışma alanı ve yakın çevresine ait büyük toprak grupları haritası.

**ANKARA İLİ AYAŞ İLÇESİ'NİN
DOĞAL VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİNİN
KIRSAL TURİZM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

ARAZİ YETENEK SINIFLARI HARİTASI

LEJAND

Arazi Yetenek Sınıfları

- Yerleşim Alanı
- I
- III
- VI
- VII
- Anayol
- Araştırma Alanı
- Mahalle Sınırı

**Aslı Cesur (2019)
Bartın Üniversitesi FBE
Peyzaj Mimarlığı ABD**

Şekil 4.7: Çalışma alanı ve yakın çevresine ait arazi yetenek sınıfları haritası.

4.1.3.3 Erozyon Durumu

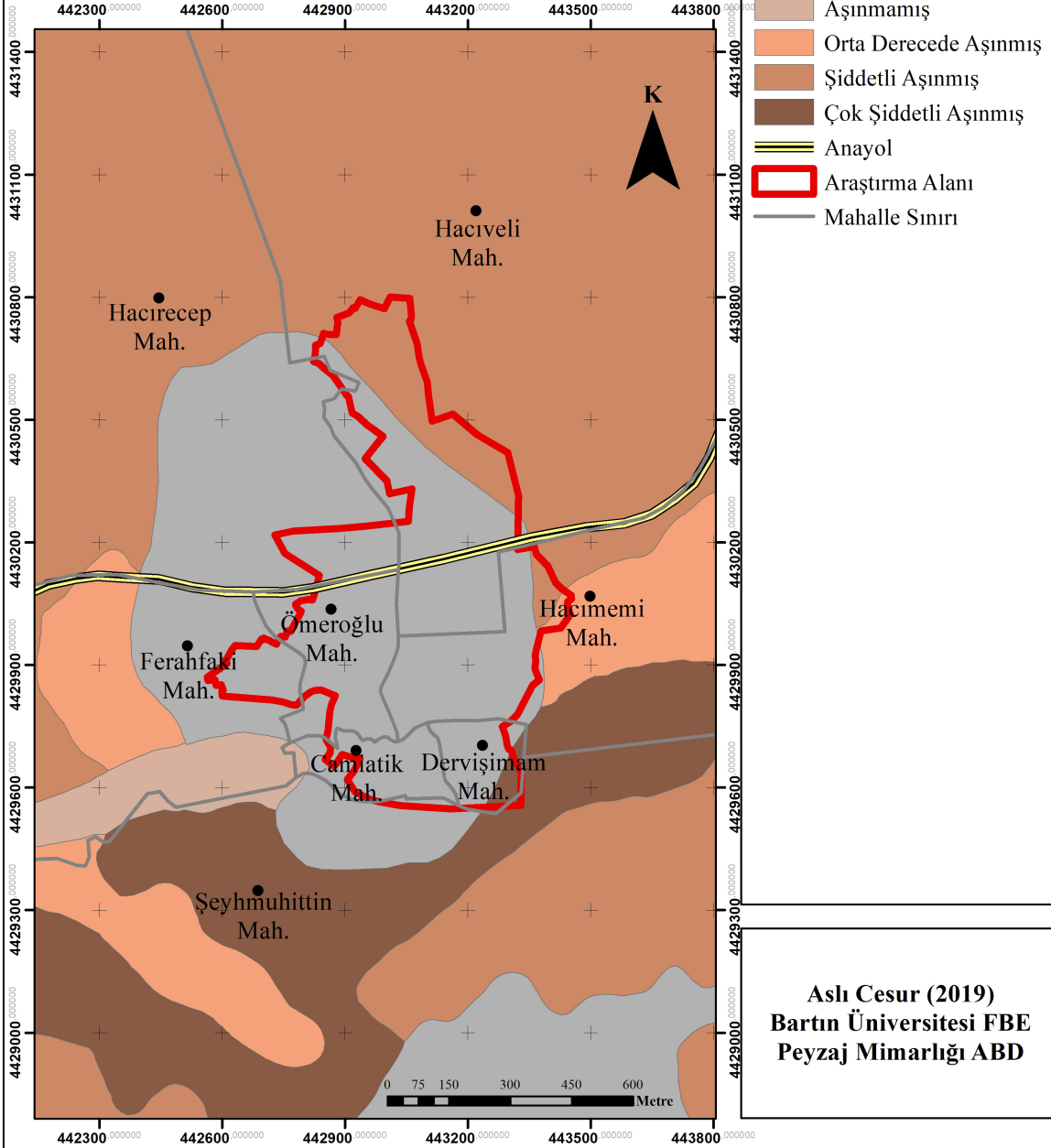
Çalışma alanı erozyon durumu açısından incelendiğinde orta derece aşınmış (%0,7), şiddetli aşınmış (%16) ve çok şiddetli aşınmış (%1,2) olmak üzere üç erozyon sınıfı olduğu görülmektedir. Alanın kuzeyde kalan kısmında şiddetli erozyon görülmektedir. Tablo 4.5’de çalışma alanı erozyon durumunun alansal ve oransal dağılımı, Şekil 4.8’de ise çalışma alanına ilişkin erozyon durumu haritası görülmektedir.

Tablo 4.7: Çalışma alanının erozyon durumu.

Erozyon Durumu	Alan (ha)	Alan (%)
Yerleşim Alanı	43,063	82,1
Orta Derece Aşınmış	0,347	0,7
Şiddetli Aşınmış	0,679	16
Çok Şiddetli Aşınmış	8,348	1,2
TOPLAM	52,437	100

**ANKARA İLİ AYAŞ İLÇESİNİN
DOĞAL VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİNİN
KIRSAL TURİZM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

EROZYON DURUMU HARİTASI

Şekil 4.8: Çalışma alanı ve yakın çevresine ait erozyon durumu haritası.

4.1.4 Flora

Ayaş, orman ve bozkır birleşiminde bulunduğundan hâkim bitki örtüsü orman ve bozkır bitkileridir (İnci, 2012). İzbirak (1963)'e göre Ayaş'ın florasını oluşturan bitki türleri buradaki iklim şartlarına uyum sağlamıştır. Genellikle otsu bitkilerden oluşan bozkır bitki örtüsünde birkaç yıllık bitkiler çoğunluktadır (Aksu, 2009).

Atmaca (1985)'e göre; *Thymus bornmuelleri* Velen (Kekik), *Lamium album* L. (Ballı baba), *Artemisia abrotum* L. (Yavşan otu), *Acantholimon* sp. (Kar Dikeni), *Astragalus angustifolius* Lam. (Geven), *Ipomoea acuminata* (Vahl) Roemer (Kahkaha Çiçeği), *Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik (Çobançantası), *Verbascum olympicum* Boiss (Sığırkuyruğu), *Helichrysum arenarium* (L.) Moench. (Ölmez Çiçek/Altın Çiçeği), *Papaver dubium* L. (Gelincik) türleri, *Alhagi pseudoalhagi* (Bieb). Desv. (Deve dikeni) ve *Ranunculus ficaria* L. (Düğün Çiçeği) gibi bozkır bitkileri ilçede geniş yer kaplamaktadır (Aksu, 2009). Ayaş Dağları 5 tanesi endemik olmak üzere 6 bitki türü için önemli bir alandır. Bunlar arasında *Aethionema dumanii* Vural&Adiguzel (Yörük Taşçantası), *Aethionema turcicum* H.Duman&Aytac (Türk Taş Gülü), *Astragalus turcicus* (Türk Geveni) ve adını Ayaş'tan alan *Astragalus densifolius* Torr. subsp. *Ayashensis* Aytac&Ekim (Ayaş Gümüşü) bulunmaktadır. Ayrıca Ayaş'ta yaşayan *Campanula damboldtiana* P.H.Davis & Sorger (Ayaş Çan Çiçeği) adlı endemik türün nesli tükenme noktasına gelmiştir. Bölgede küçük parçalar şeklinde *Quercus pubescens* Willd. (Tüylü Meşe) toplulukları ve yer yer *Pinus nigra* L. subsp. *pallasiana* (Karaçam) toplulukları görülmektedir (ÇŞB, 2017).

4.1.5 İklim

Etrafı dağlarla çevrili olan Ayaş, karasal iklim özelliği taşımaktadır. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve kar yağışlı geçmektedir (Doğan, 2012). Rakım 671 m. olup, yıllık ortalama sıcaklık 12°C, yıllık ortalama yağış miktarı 388,1 mm'dir. 1927-2018 yılları arasında tespit edilen en düşük sıcaklık -24,9°C, en yüksek sıcaklık ise 41°C'dir (MGM, 2019). Mart ve Nisan aylarında yağış miktarı artmakta ve Mayıs ayında maksimum seviyeye ulaşmaktadır (Aksu, 2009). Ayaş'ta hâkim rüzgâr kuzey rüzgârlarıdır. Bu rüzgâr halk arasında "Karaçam" olarak adlandırılmaktadır (Ünal, 1992; Demirkan, 2006'dan).

Tablo 4.8: Ankara İli 1927-2018 yıllarına ait meteorolojik veriler (MGM, 2019).

METEOROLOJİK VERİLER	AYLAR												YILLIK
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Ortalama Sıcaklık (°C)	0.2	1.7	5.8	11.3	16.1	20.1	23.5	23.4	18.8	13.0	7.1	2.5	12.0
Ortalama En Yüksek Sıcaklık (°C)	4.2	6.4	11.5	17.4	22.4	26.6	30.3	30.4	26.0	19.9	13.0	6.4	17.9
Ortalama En Düşük Sıcaklık (°C)	-3.3	-2.4	0.6	5.3	9.6	12.9	15.8	15.9	11.8	7.0	2.5	-0.9	6.2
Ortalama Güneşlenme Sayısı (Saat)	2.7	3.9	5.2	6.6	8.5	10.2	11.4	10.8	9.2	6.7	4.6	2.6	82.4
Ortalama Yağışlı Gün Sayısı	12.2	11.3	10.7	11.1	12.3	8.6	3.5	2.7	4.0	6.9	8.2	11.7	103.2
Aylık Toplam Yağış Miktarı Ortalaması (mm)	39.7	35.1	39.1	41.9	51.8	34.3	13.5	11.4	17.6	27.9	31.7	44.1	388.1
En Yüksek Sıcaklık (°C)	16.6	21.3	27.8	31.6	34.4	37.0	41.0	40.0	37.7	33.3	24.7	20.4	41.0
En Düşük Sıcaklık (°C)	-24.9	-24.2	-19.2	-7.2	-1.6	3.8	4.5	5.5	-1.5	-9.8	-17.5	-24.2	-24.9

4.2 Kültürel Peyzaj Envanteri

Kültürel peyzaj envanteri kapsamında çalışma alanının demografik yapısı, kentsel özellikleri, ulaşım, altyapı, eğitim, sağlık, geleneksel mimari özellikleri, tarihi yapıları, folklorik değerleri, geleneksel etkinlikleri ve ekonomik özellikleri incelenmiştir.

4.2.1 Ayaş'ın Tarihçesi

“Parlak aydınlık gece” anlamına gelen Ayaş Türkçe bir isimdir (Anon., 2017a). Tarihçilere göre Mnizos, bugünkü Ayaş İlçesi'dir. Bizanslılar döneminde tarihi Mnizos kentinin şifalı su kaynakları bulunan ve korunması kolay olan Karakaya mevkiine doğru yayıldığı düşünülmektedir (URL-4, 2019).

İlçe merkezinde yer alan Hisartepe, Örenciktepe, Çanılı, Oltan ve Sinanlı Beldelerinde; Bayram, Ilıca, Tekke, Ortabereket, Başayaş, Gökçebağ, Bayat, Gökler, Pınaryaka, Feruz, Akkaya ve Gençali köylerinde yerleşim yeri, kale, mağara ve höyük kalıntıları bulunmaktadır. Galatlar, Hititler, Romalılar, Frigler ve Bizanslılar bu bölgelerde hâkimiyet kurmuşlardır. Ayaş, İstanbul'dan başlayıp Tarsus'a, oradan da Kudüs'e kadar uzanan tarihi “Hac Yolu” (*Via Tauri*) üzerinde bulunmaktadır. Bizans hâkimiyetinde bu bölge Sasani ordularına ve İstanbul'un fethi için Ankara üzerinden İstanbul'a geçen İslam ordularına güzergâh olmuştur. Malazgirt Zaferi'nden sonra, Ankara ve civarı 1073 yılından itibaren Selçukların hâkimiyetine girmiş, Bizanslılarla yapılan uzun mücadeleler sonrası 1101 yılında Haçlı ordusunun ağır yenilgisinin ardından bu bölgelere Oğuz Türkmen boyları yerleşmiştir. Ayaş ilçe merkezine, ören yerlerine, çiftliklere, mezralara ve yaylalara yerleşen Türkmenler köyler kurmuş, bu bölgeyi yurt edinmişlerdir. Özellikle şifalı suyun bulunduğu Karakaya mevkiine yerleşip kaplıca ve kale inşa etmişler, sonraki yıllarda ise Ayaş köylerine yerleşmiş ve çiftlikler kurmuşlardır. Anadolu Selçukluları'nın zayıflamasıyla bölgeye bir süre Germiyanogulları ve Çavdaroğulları hâkim olmuş, 1354 yılında buralarda Osmanlı hâkimiyeti kurulmuştur (Anon., 2017a). Ayaş, Osmanlı yönetiminde idari statüsünü kaybetmeyen ilçelerden biridir (URL-4, 2019). Selçuklular döneminde başlayan kırsal alanlara doğru yayılma eğilimi Osmanlılar döneminde de devam etmiş; mescit, cami, hamam gibi kamusal yapılar inşa edilmiştir. Karakaya mevkiinde anıtsal ögeler ve günümüze kadar ulaşan sivil mimarlık örnekleri inşa edilmiştir. Ayaş, Osmanlı İmparatorluğu zamanında ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan önemli gelişmeler göstermiş; ilim, sanat ve devlet idaresi alanında

önemli kişiler yetiştirmiştir. Özellikle 19. yüzyıl sonlarında ilçe merkezi hareketliliğini kaybetmeye başlamıştır. Cumhuriyet döneminin başlangıcında da çevre ilişkilerinin zayıf olduğu bilinmektedir (Sürücü, 2008).

4.2.2 Demografik Yapı

Ayaş ilçe merkezinde toplam nüfusunun 1965 yılında yapılan Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre 3.873 (TÜİK, 1966), 2018 yılı sonuçlarına göre ise 5.364 olduğu görülmektedir (TÜİK, 2019a). 53 yıllık (1965-2018) süre için hesaplanan Ayaş merkez nüfusunun nüfus değişim oranının % +38,49 olduğu görülmektedir (Tablo 4.9). Nüfus verilerinin değerlendirilmesinde Özgür (2010)'dan yararlanılmıştır. Nüfus değişim oranı Eşitlik 1'de verilen formülle hesaplanmıştır.

Yüzdelik Değişim

$$PC = (P_n - P_0) : P_0 \times 100 \quad (1)$$

Burada;

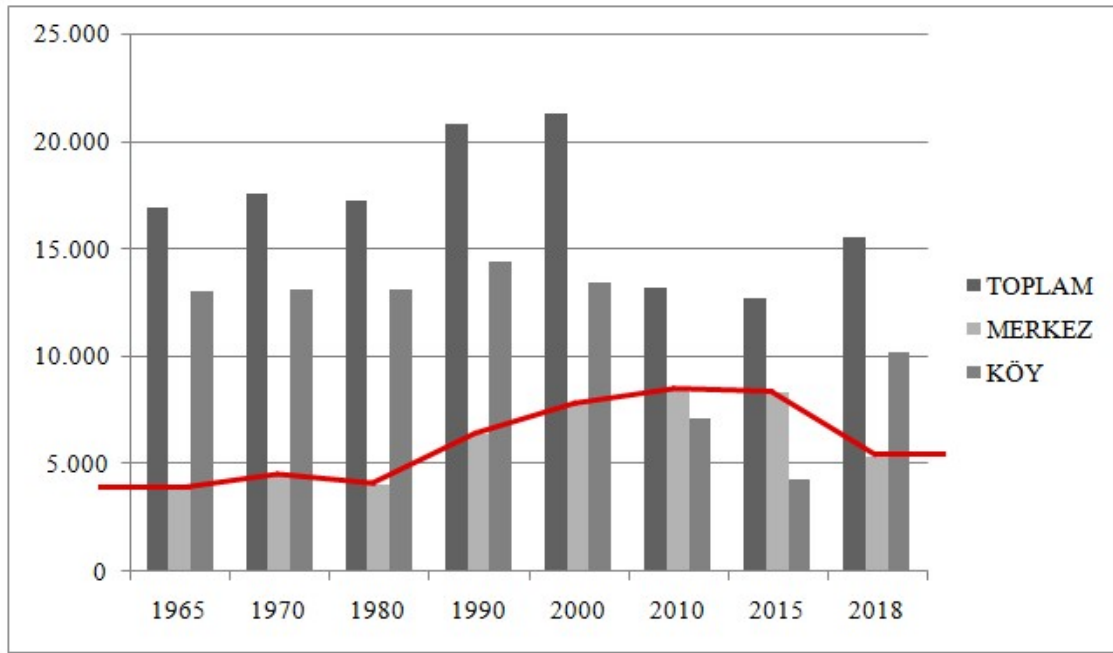
P_n = Dönem sonu nüfus

P_0 = Dönem başı nüfus

Tablo 4.9: Ayaş İlçesi'ne ait 1965-2018 yılları nüfusları, aritmetik artış hızları ve nüfus değişim oranları (TÜİK, 1966; 1976; 1986; 2001; 2008; 2011; 2019a).

YERLEŞİM BİRİMİ	YILLAR								DO (%)
	1965	1975	1985	2000	2007	2010	2015	2018	1965-2017
Ayaş Genel Nüfusu	16.936	18.325	21.762	21.239	13.159	13.291	12.678	15.540	- 8,24
Ayaş Merkez Nüfusu	3.873	4.575	6.936	7.839	5.646	8.479	8.360	5.364	+ 38,49

Ayaş ilçe merkezi toplam nüfusu 5.364'tür. Merkez nüfusunun 2.361'i kadınlardan, 3.003'ü erkeklerden oluşmaktadır (TÜİK, 2019a). Şekil 4.9'da Ayaş'ın 1965-2018 yılları arasında ait merkez, köy ve toplam nüfus grafiği verilmiştir. 1965-1980 yılları arasında düşük oranda değişiklik gösteren Ayaş merkez nüfusunun, 2015 yılına kadar artış eğiliminde olduğu, 2015-2018 yılları arasında ise azalma gösterdiği görülmektedir.

Şekil 4.9: Ayaş'ın yıllara göre nüfus grafiği (TÜİK, 1966; 1971; 1981; 1991; 2001; 2016; 2019a).

Çalışma alanını oluşturan Ayaş merkez nüfusunun 1965-2018 yılları arası nüfus artışı açısından 53 yıllık bir değerlendirmesi yapılmıştır. Ayaş'ta kırsal turizm sektörünün sürdürülebilirliği açısından geleceğe yönelik nüfusun tahmin edilmesi doğru hedeflerin oluşturulmasında önemlidir. Bu bağlamda 2020-2030-2040-2050 yılları için nüfus projeksiyonları yapılmıştır.

Yapılan nüfus projeksiyonuna göre; 2018 yılında 5.364 olan Ayaş merkez nüfusunun artış göstererek 2020 yılında 5.519, 2030 yılında 6.018, 2040 yılında 6586 ve 2050 yılında 7.236 kişi olacağı tahmin edilmektedir (Tablo 4.10). Ayaş İlçesinde beklenen nüfus artış oranı +%31,11'dir.

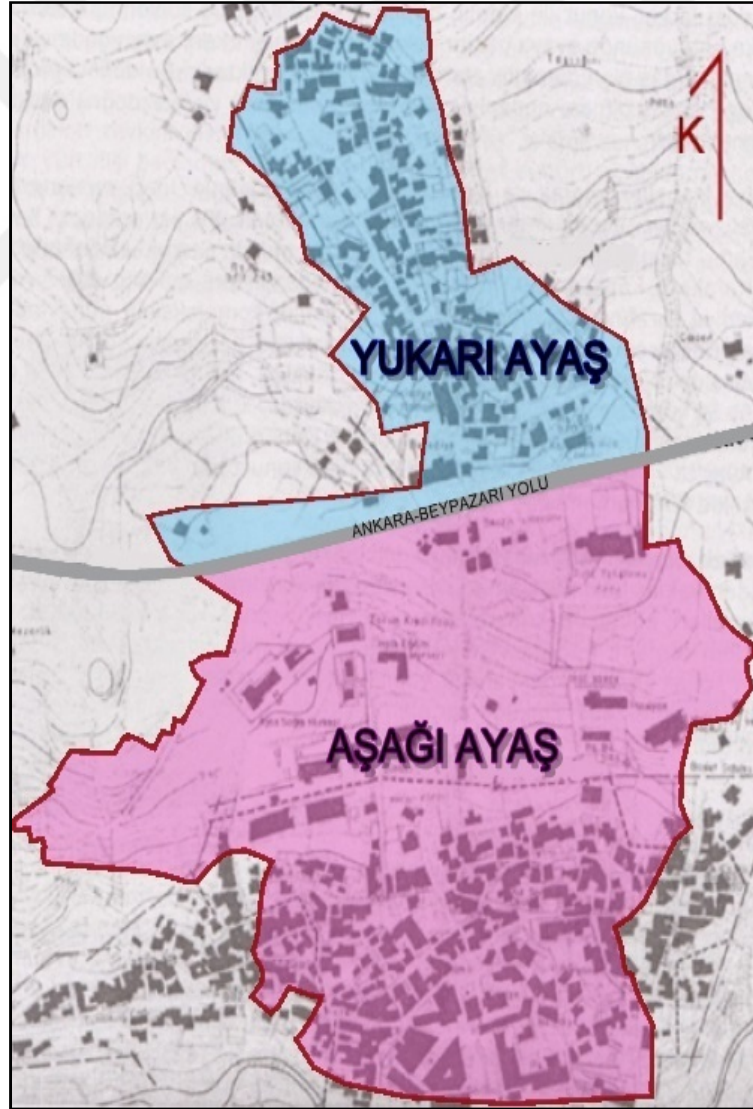
2020-2050 yılları arası Ayaş nüfus projeksiyonuna bakıldığında nüfusun düzenli olarak artış göstereceği tahmin edilmektedir. Ayaş kent merkezinin eğitim, sağlık, altyapı, donanım gibi özelliklerinin kent statüsüne yakın hizmetler sunması, Ayaş'ın turizm altyapısının geliştirilerek yeni istihdam olanaklarının yaratılma olasılığının varolduğu ve insan varlığının bunu destekleyeceği düşünülmektedir.

Tablo 4.10: Ayaş İlçesi'ne ilişkin nüfus projeksiyonları

	YILLAR	ÜSSELYON.	EKK YON.	BF YON.	ARIT YON.	ORTALAMA
AYAŞ MERKEZ	2020	5565	5889	5172	5450	5519
	2030	6690	5981	5666	5737	6018
	2040	8043	6073	6207	6023	6586
	2050	9669	6164	6800	6310	7236

4.2.3 Ayaş'ın Mekânsal Özellikleri

Ayaş kent dokusu sahip olduğu topoğrafya nedeniyle yapılaşmanın ve ulaşımın zorlukla çözüldüğü bir yerleşimdir. Ankara-Beypaşarı Yolu yerleşimi ikiye bölmektedir. Kuzeyde kalan kısım “Yukarı Ayaş”, güneyde kalan kısım “Aşağı Ayaş” olarak tanımlanmaktadır (Şekil 4.10) (İnci, 2012).

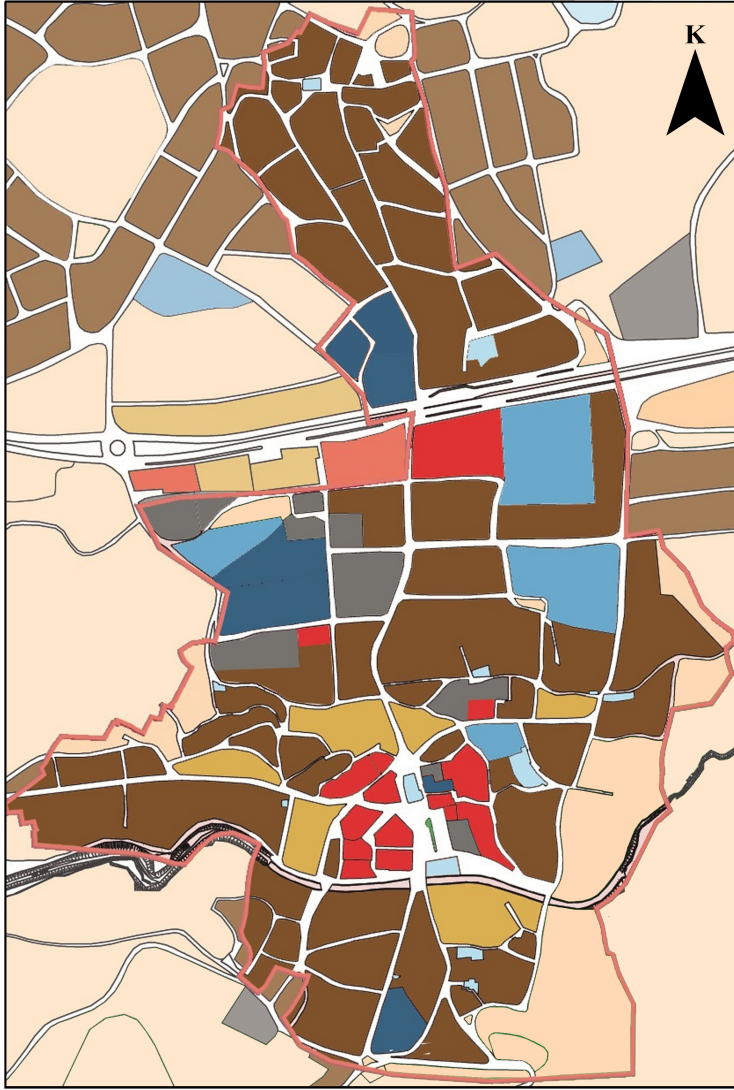
Şekil 4.10: “Aşağı Ayaş” ve “Yukarı Ayaş”ın konumu.

Ayaş'ta eski kent dokusunun izleri, Aşağı Ayaş bölgesinde yoğun olarak görülmektedir. Yukarı Ayaş bölgesindeki geleneksel doku; sık yaşanan heyelanlar, yerleşimin Aşağı Ayaş ve Ankara'ya kayması gibi nedenlerle korunamamıştır (İnci, 2012). Günümüze konutların dışında kent dokusuyla ilgili çok fazla yapı kalmamıştır (Ünal Gülsoy, 1997). Yapı izlerine bakıldığında, yerleşimin bugünkü durumundan yaklaşık iki kat daha büyük olduğu, konut parsellerinin eğime dik konumlanan sokaklar üzerinde yer aldığı, konutların bahçeli ve ayrık nizam olduğu anlaşılmaktadır. Bahçe girişleri sokağa bakmaktadır. Ancak yapılar eğime paralel konumda ve güneye yönelimlidir. Yukarı Ayaş'ta; Karakaya Cami, Karakaya Kaplıcası, Kırkgözler Konağı ve Eski Belediye Binası bulunmaktadır. Aşağı Ayaş'ta kuzeye doğru yaklaştıkça kamu binaları ve çok katlı konutlar yer almaktadır. Bu gelişim şekli, geleneksel dokuya görsel olarak zarar vermektedir. Geleneksel konut dokusu, eğime paralel doğu-batı yönünde uzanan Ankara-Beyazırz Yolu ile bu yola paralel sokaklar üzerinde yer almaktadır (İnci, 2012). Alan kullanım haritasına bakıldığında (Şekil 4.11); Ulu Cami, Paşa Hamamı, belediye binası ve Şeyh Muhiddin Camii'nin çevrelediği alan, odak noktası niteliğindedir. Ticaret alanları da bu bölgede toplanmıştır (Bollukcu ve Cesur, 2018).

Ayaş'ta sosyal tabakalaşma yoktur. Tüm gelir grubundan aileler bir arada yaşamakta, ailelerin gelir düzeyleri konutların büyüklüğünden anlaşılmaktadır. Kent dokusunun oluşumunda toplumun yaşam tarzı, mahallelerin oluşumunda ise dini yapılar etkili olmuştur. Mahalleler genellikle dini yapılar etrafında oluşmuştur. Önceleri birbirlerinden kopuk halde bulunan mahallelerde yapılaşmanın artmasıyla bu kopukluk kaybolmuştur. Ayaş'ta hamam, fırın, çeşitli ticarethaneler, sokaklar, mescitler, konutlar, çeşmeler geleneksel dokuyu oluşturan kentsel öğeler ve sivil mimarlık örneklerindendir. Kent dokusunun en belirgin özelliği topoğrafyaya uygun olarak gelişmesidir. Konutlar eş yükselti eğrileri boyunca, arazi yapısına paralel olarak gelişen sokakların iki yanında konumlanmıştır. Eğimi dik kesen sokaklarda ise rampalar bulunmaktadır (İnci, 2012). Ayaş'ta sokaklar dar, uzun ve kıvrımlı; suyun kolaylıkla akması için iki taraftan ortaya doğru eğimlidir (Ünal Gülsoy, 1997). Özgün sokak kaplaması Arnavut kaldırımıdır. Zamanla sokaklarda asfalt kaplama, merkeze yakın alanlarda ve merkezde ise taş kaplama yapılmıştır (İnci, 2012). Gültekin (2010)'a göre kent silüetinde; geleneksel dokuda her konut diğerinin güneş, rüzgâr gibi iklimsel ve manzara gibi görsel öğelerden yararlanabileceği şekilde konumlandırılmıştır (İnci, 2012).

**ANKARA İLİ AYAŞ İLÇESİ'NİN
DOĞAL VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİNİN
KIRSAL TURİZM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

AYAŞ'IN YERLEŞİM ÖRÜNTÜSÜ

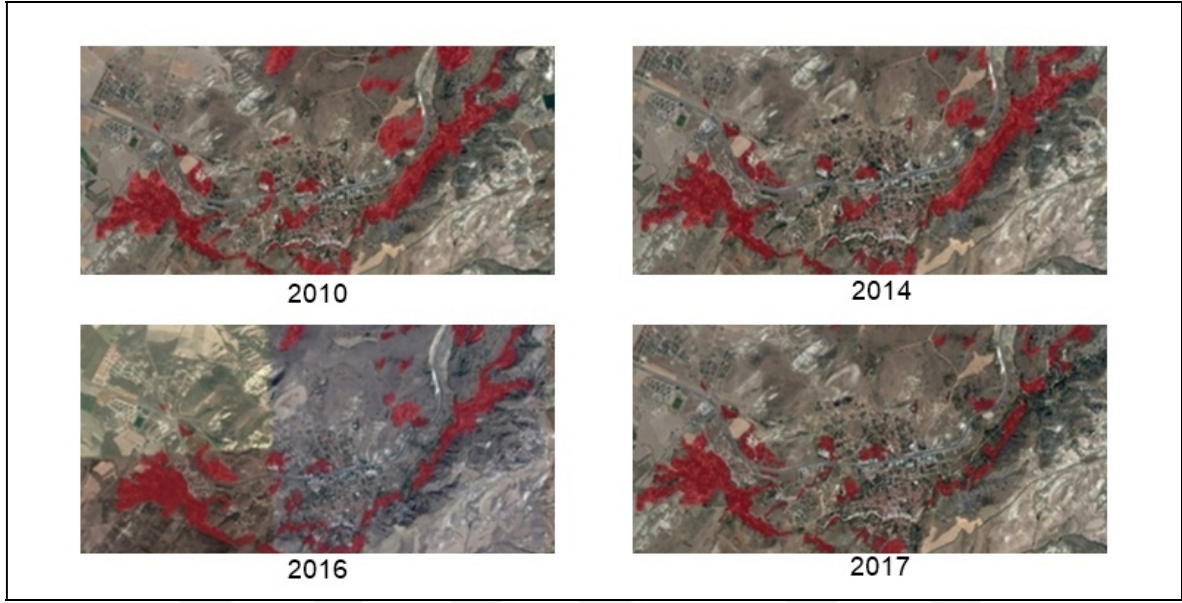
LEJAND

- Konut Alanı
- Ticaret Alanı
- Ticari Konut Alanı
- Sağlık Kurumları
- Eğitim Kurumları
- İbadet Yapıları
- Açık Alanlar
- Konaklama Yapıları
- Kamu Kurumları

**Aslı Cesur (2019)
Bartın Üniversitesi FBE
Peyzaj Mimarlığı ABD**

Şekil 4.11: Ayaş'ın yerleşim örüntüsü (Bollukcu ve Cesur, 2018'den değiştirilerek).

Ayaş genel olarak orman ve bozkır bitki örtüsüne sahiptir. Bollukcu ve Cesur (2018)'in yaptığı çalışmaya göre Ayaş'ın yeşil alan miktarı değişimi Şekil 4.12'de gösterilmiştir. 2010, 2014, 2016 ve 2017 yıllarına ait Google Earth görüntüleri üzerinde yeşil alan miktarı lekeler şeklinde gösterilmiştir. 2010 yılından 2017 yılına kadar geçen sürede yeşil alan miktarının azaldığı göze çarpmaktadır.

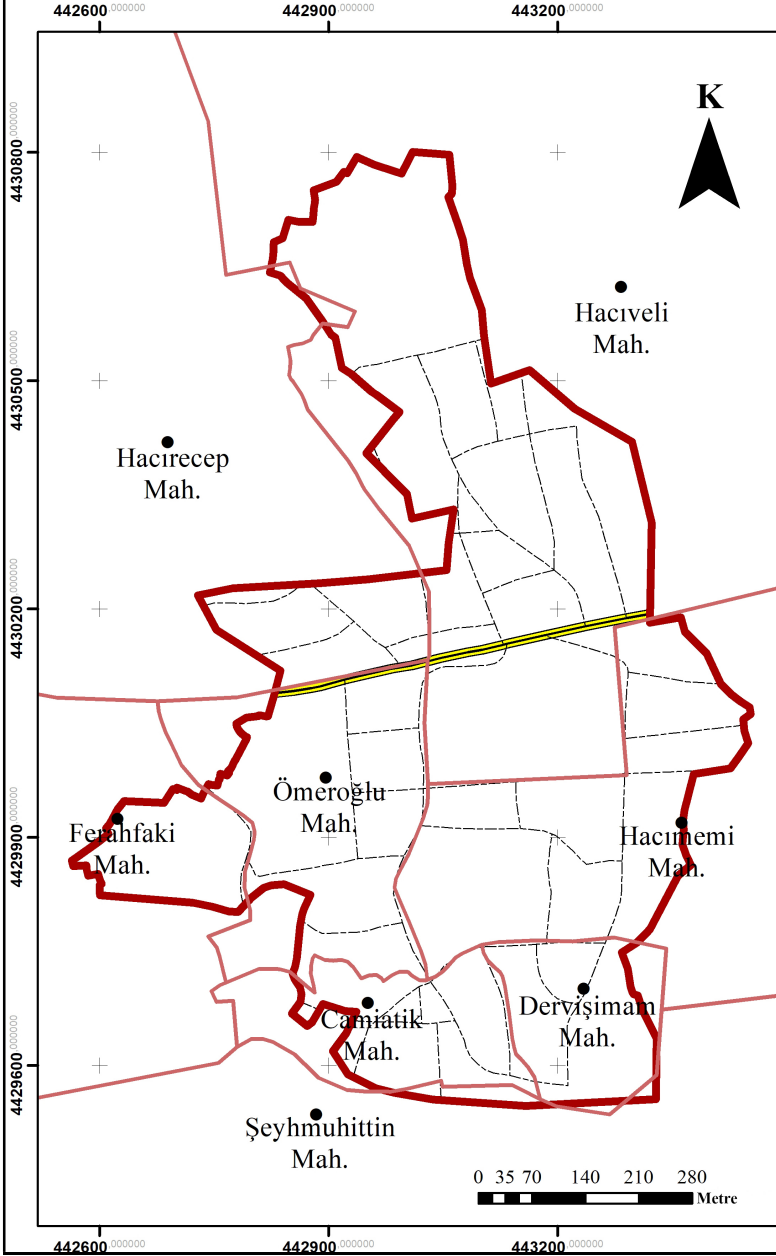
Şekil 4.12: 2010-2017 yılları arası yeşil alan miktarındaki değişim.

4.2.4 Ulaşım ve Altyapı

Ayaş'ın ana bağlantı yolu yapımı 2006 yılında tamamlanmış olan çift şeritli Ankara-İstanbul D-140 Karayolu'dur. Bu karayolu ilçeyi Yukarı Ayaş ve Aşağı Ayaş olmak üzere iki parçaya ayırmaktadır. Yerleşim merkezine üç ana kavşaktan ulaşılmaktadır. Ana bağlantı kavşağı Cumhuriyet Meydanı'na inen yoldur. Sokak yapısı sadece yaya ulaşımına hizmet veren organik sokak dokusu niteliğindedir. Bazı sokaklar dar olduğu için taşıt erişimi sağlanamamaktadır (Sürücü, 2008). Çalışma alanına ait ulaşım haritası Şekil 4.13'de verilmektedir.

ANKARA İLİ AYAŞ İLÇESİ'NİN DOĞAL VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİNİN KIRSAL TURİZM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

ULAŞIM HARİTASI

LEJAND

- Anayol
- Şehir İçi Yol Aksı
- Mahalle Sınırı
- Araştırma Alanı

Aslı Cesur (2019)
Bartın Üniversitesi FBE
Peyzaj Mimarlığı ABD

Şekil 4.13: Çalışma alanına ait ulaşım haritası.

İlçeye her mevsim karayolu ulaşımı sağlanabilmektedir. Ayaş'tan Ankara'ya her saat başı otobüs seferi bulunmaktadır. Ayaş Halk Otobüsü ise her saat başı Ayaş'tan Ankara'ya, her yarım saatte bir de Ankara'dan Ayaş'a hareket etmektedir (URL-4, 2019).

4.2.5 Eğitim ve Sağlık

Ayaş İlçesi'nde 1 adet Meslek Yüksek Okulu, 1 adet Çok Programlı Lise, 1 adet Anadolu Lisesi, 1 adet İmam Hatip Ortaokulu, 6 adet Ortaokul, 12 adet İlköğretim Okulu, 1 adet Bağımsız Anaokulu, 1 adet Özel Anaokulu, 1 adet Halk Eğitim Merkezi ve Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı Zihinsel Özürlü Çocuklar Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi bulunmaktadır. Ayrıca özel derneklere ait 1 adet erkek, 1 adet kız öğrenci yurdu ve özel sürücü kursu bulunmaktadır (URL-5, 2019).

Tablo 4.11: Ayaş İlçesi 2018 yılı eğitim verileri (TÜİK, 2019b).

	ERKEK	KADIN
Okuma-Yazma Bilmeyenler	27	153
Okuma-Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	411	567
İlkokul Mezunu	2.816	3.470
Ortaokul Mezunu	1.320	923
Lise Mezunu	2.208	1.132
Yüksekokul/Üniversite Mezunu	890	682
Yüksek Lisans/Doktora	75	47
Bilinmeyen	23	19

Tablo 4.11'e bakıldığında okuma-yazma bilmeyen nüfusun %82'sinin kadın olduğu görülmektedir. Yüksekokul ve Üniversite mezunları %9,7, Yüksek Lisans ve Doktora mezunları %7,6'lık bir dilime sahiptir. Yüksekokul ve Üniversite mezunlarının %40'ı, Yüksek Lisans ve Doktora mezunlarının ise %37'si kadınlardan oluşmaktadır.

İlçede, 1 adet Devlet Hastanesi, 4 adet Sağlık Ocağı, 7 adet Sağlık Evi ve 1 adet Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezi bulunmaktadır. Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlama Merkezi, Ayaş Sağlık Grup Başkanlığı ve Merkez Sağlık Ocağı Tabipliği ile aynı binada hizmet vermektedir (URL-5, 2019).

Başkent Üniversitesi birimi olan 90 yataklı Ayaş Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi 1993 yılından beri hizmet vermektedir (URL-6, 2019).

4.2.6 Geleneksel Mimari Özellikler ve Tarihi Yapılar

Ayaş İlçesi'nde Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait birçok tarihi yapı bulunmaktadır. Camiler, hamamlar, türbeler, mezar taşları, çeşmeler, sosyal yapılar Ayaş'ta bulunan sivil mimari örneklerindendir (Sürücü, 2008). Ayaş'ta toplam 92 adet taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır (Anon., 2017d).

4.2.6.1 Geleneksel Ayaş Evleri

Ayaş; geleneksel cumbalı evleri, dar sokakları, bu sokakların oluşturduğu meydanları, çeşme ve camileri ile tarihi nitelikler taşıyan bir ilçedir. Yeni yapılarla ve eski yapılar üzerindeki değişikliklerle bozulmaya başlamasına rağmen, tarihi dokusu ve evleriyle Ayaş sokakları (Şekil 4.14) geçmişten günümüze ulaşan değerli bir kültürel mirastır (Ünal Gülsoy, 1997).

Şekil 4.14: Ayaş sokaklarından görünümeler.

Ayaş'ta evlerin biçimlenmesindeki temel faktör; Türk örf ve adetlerine bağlı olarak sürdürülen yaşam tarzıdır (Anon., 2015). Bunun yanı sıra topoğrafik yapı, iklim ve

kullanılan yapı malzemesi yöresel mimarinin oluşmasında etkili olmuştur. Evlerde taşıyıcı malzemeler taş ve ahşaptır. Dolgu malzemesi ise; tuğla ve kerpiçtir. Kerpiç malzeme; ekonomik güce bağlı olarak bazı evlerin bütün katlarında, bazı evlerin ise yalnızca alt katlarında kullanılmıştır. Tuğla malzeme; genellikle evlerin üst katlarında kullanılmıştır. Tuğlalar bazı evlerde estetik bir görünüm vermek için değişik şekillerde örülmüş ve sıvalanmayarak açık bırakılmıştır (Ünal Gülsoy, 1997).

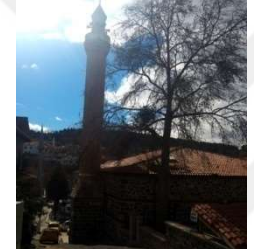
Şekil 4.15: Ayaş evlerinden görünümeler.

Ayaş evlerinde yer alan yapı elemanları; kapılar, kapı tokmakları, pencereler, balkonlar, çıkmalar, çatılar ve bacalardır (Ünal Gülsoy, 1997). Kapıların yapımında malzeme olarak genellikle çam ağacı kullanılmıştır. Sokak kapılarının üzerinde dökme veya dövme demirden yapılmış kapı tokmağı vardır. Kapı tokmakları Türk sanatının en ilgi çekici unsurlarından biridir. Madenden yapıldıkları, tekrar hammaddeye dönüştürülebildikleri ve kolayca sökülebildikleri için evin ilk yok olan elemanlarındandır. Önemli bir kısmı antikacılar tarafından toplanmıştır (Çal, 1997). Ayaş evlerinin çatı yapısı genelde kırma çatıdır. Balkonlu olan evlerde balkonun üst kısmında, balkonlu olmayan evlerde genellikle evin orta aksı üzerinde yer alan divanhaneyi vurgulamak için üçgen şeklindeki kalkan duvar üzeri beşik çatı ile örtülüdür. Bu çatı binayı örten kırma çatıya saplanır. Saçakların altı meyilli olup ahşapla kaplıdır. Bacalar tuğladan örülme olup şapkaları çömlektendir (Ünal Gülsoy, 1997).

4.2.6.2 Camiler

Ayaş merkezde Ulu (Eski) Cami, Bünyamin Ayaşı Cami, Karakaya (Killik) Cami, Aktaş (Çakmak) Cami, Şeyh Muhiddin Cami, Yeni Cami, Kesikbaş Abdullah Cami, Hacı Süleyman Cami ve Karadibek Mescidi bulunmaktadır (Tablo 4.12).

Tablo 4.12: Ayaş İlçesi'nin camileri (Demirkan, 2006; İnci, 2012; Anon., 2014; Köken, 2014).

Adı	Fotoğraf	Tarihi Değeri	Yapısal Özellikleri	Turizme Katkısı
Ulu (Eski) Cami		- Osmanlı döneminde Selçuklu tarzında yapılmıştır. 15. yy.'da inşa edilmiştir.	- Moloz taş ve ahşaptan inşa edilmiştir. - Ahşaptan yapılmış kadınlar mahfili bulunmaktadır. - Cami içerisindeki ahşap direkler ve süslemeleri dikkat çekmektedir.	- Geleneksel kentsel dokunun odak noktasında yer almaktadır. - Koruma Kurulu tarafından I. Derece Anıt Eser olarak tescillenmiştir. - Kültür turizmi ve inanç turizmi açısından önemli bir mekândır.
Bünyamin Ayaşı Cami		Selçuklu döneminde yapılmıştır.	- Yığma taştan inşa edilmiştir. - Alaturka kiremitli çatı ile örülmüştür. - Cami içerisindeki ahşap direkler ve süslemeleri dikkat çekmektedir.	- Koruma Kurulu tarafından I. Derece Anıt Eser olarak tescillenmiştir. - Kültür turizmi ve inanç turizmi açısından önemli bir mekândır.
Karakaya (Killik) Cami		- Osmanlı Döneminde Selçuklu tarzında yapılmıştır. 1560 yılında inşa edilmiştir.	- Moloz taş ve ahşaptan inşa edilmiştir. - Kırma ahşap çatısı bulunmaktadır. - Taşlar arasında özel bir harç kullanılmıştır. - Aşı boyalı nakışlarla süslü kadınlar mahfili bulunmaktadır.	- Koruma Kurulu tarafından I. Derece Anıt Eser olarak tescillenmiştir. - Kültür turizmi ve inanç turizmi açısından önemli bir mekândır.
Aktaş (Çakmak) Cami		- Osmanlı döneminde yapılmıştır. 16-17. y.y.'lar arasında inşa edilmiştir.	- Moloz taş ve ahşaptan inşa edilmiştir. - Alaturka kiremitli kırma çatı ile örülmüştür. - Cami içerisindeki ahşap direkler ve süslemeleri dikkat çekmektedir.	- Koruma Kurulu tarafından I. Derece Anıt Eser olarak tescillenmiştir. - Kültür turizmi ve inanç turizmi açısından önemli bir mekândır.
Şeyh Muhiddin Cami		1570 yılında inşa edilmiştir.	Kerpiçten inşa edilmiştir.	- Koruma Kurulu tarafından I. Derece Anıt Eser olarak tescillenmiştir. - Kültür turizmi ve inanç turizmi açısından önemli bir mekândır.

4.2.6.3 Kaplıca ve Hamamlar

Ayaş İlçesi kaplıcaları ile ünlüdür. Paşa Hamamı, Karakaya Kaplıcası, Ayaş Kaplıcası ve Sinanlı Tarihi Ilıca Havuzu Ayaş'ta bulunan kaplıca ve hamamlardır (Tablo 4.13).

Tablo 4.13: Ayaş İlçesi'nin hamam ve kaplıcaları (Çetin, 2006; Demirkan, 2006; İnci, 2012; Köken, 2014; URL-7, 2017).

Adı	Fotoğraf	Tarihçesi	Yapısal Özellikleri	Turizme Katkısı
Paşa Hamamı		• Selçuklu döneminde inşa edilmiştir. • 16. y.y'da Mimar Hayrettin tarafından onarılmıştır.	• Tek katlı kaba yontu taştan inşa edilmiştir. • Köşeleri sokağa uyumlu olarak planlanmıştır.	• Aslına uygun olarak restore edilmiştir. Günümüzde Ayaş Belediyesi tarafından sergi salonu olarak kullanılmakta, arkeolojik ve etnoğrafik eserler sergilenmektedir. • Koruma Kurulu tarafından I. Derece Anıt Eser olarak tescillenmiştir. • Kültür turizmi ve termal turizm açısından önemli bir mekândır.
Karakaya Hamamı ve Kaplıcası		• Selçuklu döneminde inşa edilmiştir. • 1957 yılında Hamam olarak onarılmıştır.	• 1997 yılında MTA tarafından açılan iki adet sıcak su kuyusu ve belediye tarafından açtırılan bir adet sıcak su kuyusu bulunmaktadır. • Sıcak su kaynağı dolomit, aragonit ve kuvars minerallerine doygundur.	• 31°C sıcaklığındaki su fizik tedavi ve rehabilitasyon merkezlerinde tedavi amaçlı ve termal havuzda kullanılmaktadır. • Termal turizm açısından önemli bir mekândır.

4.2.6.4 Türbeler

Ayaş inanç turizmi açısından yüksek bir potansiyele sahiptir. Ayaş ve çevresinde çeşitli hastalıklara iyi geldiğine inanılan pek çok türbe, adak ve ziyaret yeri bulunmaktadır (Anon. 2017b). Bünyamin Ayaşı Türbesi, Yavuz Analar Türbesi, İskender Sultan Türbesi, Osman Dede Türbesi, Şeyh Muhiddin, Um Um Dede Türbesi, Kesikbaş Sultan Türbesi, Şemsi Dede Türbesi, Değnekli Dede Türbesi, Sıtma Dedesi Türbesi, Göz Pınarı Dedesi, Akkaya Dede Türbesi, Şeyh Zekeriya Türbesi ilçede bulunan türbelerdir (Tablo 4.14) (Anon., 2015).

Tablo 4.14: Ayaş İlçesi'nde bulunan türbeler (Tanyu, 1967; Anon., 2017b; Anon., 2017d).

Adı	Özellikleri
Bünyamin Ayaşı Türbesi	- Bünyamin Ayaşı Camiinin yanında bulunmaktadır - Türbeye her türlü adak ve dilek için gelinmektedir. - Uyumayan çocukların şifa bulması için çocukların elbisesi türbenin penceresine bırakılmaktadır. Böylece çocukların uyuduğu ve yaramazlık yapmadığına inanılmaktadır. - İnanç turizmi açısından önemlidir.
Yavuz Ana Türbesi	- Türbesi Aktaş Cami karşısında bulunan küçük mezarlıkta yer almaktadır. - Uyumayan ve çok ağlayan çocukların şifa bulduğuna inanılmaktadır. - İnanç turizmi açısından önemlidir.
İskender Sultan Türbesi	- İskender Sultan çeşmesinin yanında bulunmaktadır. - Türbeye çıbanlı hastalar getirilmektedir. Çıbanı olan kimseler çeşme önündeki çamurdan alarak çıban üzerine sürerler ve çeşme örtüsünü tutan demirli direğe çivi çakarlar. Böylece çıbanın iyileştiğine inanılmaktadır. - İnanç turizmi açısından önemlidir.
Osman Dede Türbesi	- Türbenin, felçli hastalara iyi geldiğine inanılır. - İnanç turizmi açısından önemlidir.
Şeyh Muhittin Türbesi	- Şeyh Muhittin Cami yanında bulunmaktadır. - Şeyh Muhittin'in kutsallığına inanılmaktadır. - İnanç turizmi açısından önemlidir.
Um Um Dede Türbesi	- Karakaya'da Arıklar yolunun sol yanında kumlu dorukta bulunmaktadır. - Emziren anneler türbeye getirilerek buradaki topraktan yedirilmektedir. - İnanç turizmi açısından önemlidir.
Toprak Dede Türbesi	- Karakaya'da İlce Tepesi eteğinde bulunmaktadır. - Toprak yiyen çocuklara buradan alınan toprak yalıtılınca o çocuğun bir daha ağzına toprak koymadığına inanılmaktadır. - Türbe harabe halindedir ve bu gibi batıl inançlar azaldığı için ziyaretçileri de azalmıştır.
Kesikbaş Sultan Türbesi	- Kesikbaş Abdullah Caminin içerisinde bulunmaktadır. - Kesikbaş Sultan'ın gövdesinin türbede, başının ise yanındaki kuyuda olduğu söylenmektedir. - Hastalıklı çocuklar kuyunun suyunu içip ve bol su ile yıkadıklarında iyileştiklerine inanılmaktadır.
Şemsi Dede Türbesi	- Hayri Kayran bahçesinde yer almaktadır. - Sıtma hastalığı olan kişilerin mezarın yanına yattıklarında hastalığının geçeceğine inanılmaktadır. - Günümüzde sıtma hastalığı görülmediğinden Şemsi Dede Türbesi ziyaretçisi azalmıştır.
Değnekli Dede Türbesi	- Âmin tepesinde mezarının kalıntıları bulunmaktadır. - Gençler kismetlerinin açılması için Değnekli Dede'nin mezarının başına diktikleri bir değneğe bez parçası bağlar ve o çerçeveden aldıkları taşlarda dilek tutarlar.
Sıtma Dedesi Türbesi	Namazgâhın ortasında mezarı ve bunun yakınında pınarı vardır. Sıtma Dede'nin bu pınardan hastalar su içer ve banyo yaparlar.

Tablo 4.14: (devam ediyor)

Adı	Özellikleri
Göz Pınarı Dedeşi	- Ayaş Çayı kenarında Kemal Kısıl'ın bağındaki göz pınarı yanında bulunmaktadır. - Pınarın suyunun nazara ve vücuttaki yaralara iyi geldiğine inanılmaktadır.
Akkaya Dede Türbesi	- Akkaya köyünde bulunmaktadır. - Ağrı çeken hastaların ve ruh hastalarının ziyaret ederek iyileştiklerine inanılmaktadır.
Şeyh Zekeriya Türbesi	- Hacımeme Mahallesi Şakir Efendi Sokağında bulunmaktadır. - Hastalıklı çocuklar mezarının yanına şifa niyeti ile yatırılmaktadır.

4.2.6.5 Çeşmeler

Ayaş çeşmelerinin büyük çoğunluğu sokak çeşmesidir. Sadece bir çeşme meydan çeşmesi olup üç cephelidir (Çerkez, 1997). Ayaş çeşmelerinin özgünlüğü, mimari ve sanatta gelişmişliğini göstermektedir (İnci, 2012). Ayaş İlçesinde bulunan çeşmeler ve özellikleri Tablo 4.15’de belirtilmiştir.

Tablo 4.15: Ayaş İlçesi’ne ait çeşmeler (Çerkez, 1997).

Adı	Tarihçesi	Yapısal Özellikleri	Turizme Katkısı
Yukarı Konak Çeşmesi	H. 1224 (M.1809) tarihinde yapılmıştır.	- Kaba yonu taş üzerine kaplama taşları ile inşa edilmiştir. - Bağımsız olarak inşa edilmiştir. Fakat yarı seviyesine kadar bahçe duvarı ve toprak dolgusu arasında kalmıştır.	- Çeşme kullanılmaktadır. - Geleneksel mimari dokuyu yansıttığı için turizme katkı sağlamaktadır.
Çarşı Çeşmesi	H. 1227 (M. 1812) tarihinde yapılmıştır.	- Kesme taştan inşa edilmiştir. - Bağımsız olarak inşa edilmiştir.	- Günümüzde kullanılmaktadır. - Geleneksel mimari dokuyu yansıttığı için turizme katkı sağlamaktadır.
Dispanser Çeşmesi	H.1311 (M. 1893) tarihinde yapılmıştır.	- Kaba yonu taş üzerine kaplama taşları ile inşa edilmiştir. - Bir evin bahçe duvarına bitişik biçimdedir.	- Günümüzde kullanılmaktadır. - Geleneksel mimari dokuyu yansıttığı için turizme katkı sağlamaktadır.
Benzinlik Çeşmesi	19. y.y.’da yapılmış olabileceği düşünülmektedir.	- Kaba yonu taş üzerine kaplama taşları ile inşa edilmiştir. - Bağımsız olarak inşa edilmiştir.	- Günümüzde kullanılmaktadır. - Geleneksel mimari dokuyu yansıttığı için turizme katkı sağlamaktadır.

Tablo 4.15: (devam ediyor).

Adı	Tarihçesi	Yapısal Özellikleri	Turizme Katkısı
Rüçvan Sokağı Çeşmesi	19. y.y'da yapılmış olabileceği düşünülmektedir.	Üzeri sıvalı olduğu için ana malzemesi belli olmamaktadır.	- Günümüzde kullanılmaktadır. - Geleneksel mimari dokuyu yansıttığı için turizme katkı sağlamaktadır
Bünyamin Sokağı Çeşmesi	19. y.y sonlarında yapılmış olabileceği düşünülmektedir.	- Düzgün kesme taşla inşa edilmiştir. - Kuzeyde kalan hazne kısmı moloz taşla örülmüş, üzeri sıvalanmıştır. - Bağımsız olarak inşa edilmiştir. - Ayaş çeşmeleri içinde ilk üç cephele çeşmedir.	- Günümüzde kullanılmaktadır - Geleneksel mimari dokuyu yansıttığı için turizme katkı sağlamaktadır.
Köprübaşı Sokağı Çeşmesi	19. y.y sonlarında yapılmış olabileceği düşünülmektedir.	- Moloz taş örgü üzerine kaplama taşları inşa edilmiştir. - Bir evin bahçe duvarına gömülü şeklindedir.	Geleneksel mimari dokuyu yansıttığı için turizme katkı sağlamaktadır.
Esad Paşa Konağı Çeşmesi	19. y.y ortalarında yapılmış olabileceği düşünülmektedir.	- Moloz taş örgü üzerine kum taşından inşa edilmiştir. - Malzemesi dayanıksız olduğu için yüzeyinde yıpranmalar meydana gelmiştir.	Geleneksel mimari dokuyu yansıttığı için turizme katkı sağlamaktadır.
Eski Hükümet Konağı	20. başlarında yapılmış olabileceği düşünülmektedir.	- Kesme taşlardan inşa edilmiştir. - Bahçe duvarına gömülü şeklindedir.	Geleneksel mimari dokuyu yansıttığı için turizme katkı sağlamaktadır.
Aktaş Sokağı Çeşmesi	10. y.y'ın ilk çeyreğinde yapıldığı düşünülmektedir.	- Blok taşlardan inşa edilmiştir. - Bağımsız bir konuma sahiptir.	- Halk mimarisi örneklerindendir. - Geleneksel mimari dokuyu yansıttığı için turizme katkı sağlamaktadır.
Karadere Sokağı Çeşmesi	20. y.y'ın ilk yarısında yapılmış olduğu düşünülmektedir.	- Blok taşlardan inşa edilmiştir. - Cephe yüzeyinin bir bazı kısımları sıvanmıştır.	- Halk mimarisi örneklerindendir. - Geleneksel mimari dokuyu yansıttığı için turizme katkı sağlamaktadır. - Çeşmenin suyu akmamaktadır.
Şekerpere Sokağı Çeşmesi	H. 1257 (M. 1841) tarihinde yapıldığı düşünülmektedir.	- Çeşme yuvarlak kemerli derin bir nişten ibarettir. - Çeşmenin yarısı kuma gömülü olduğu için formu tam olarak anlaşılmamaktadır.	Geleneksel mimari dokuyu yansıttığı için turizme katkı sağlamaktadır.
İncipınarı Sokağı Çeşmesi	20. y.y ortalarında yapılmış olabileceği düşünülmektedir.	- Moloz taş örgü üzerine kaplama taşları ile inşa edilmiştir. - Çeşme bağımsız bir konumdadır fakat kuzeyindeki evin duvarı ile arasındaki boşluk moloz taşlarla ve toprakla doldurulmuştur.	Geleneksel mimari dokuyu yansıttığı için turizme katkı sağlamaktadır.
Demircioğlu Sokağı Çeşmesi	Çeşmenin 19. y.y sonları ile 20. y.y başlarında avlusunda bulunduğu evle birlikte yaptırıldığı düşünülmektedir.	- Moloz taşla inşa edilmiş, kemerin üstü tuğla örgü ile tamamlanmıştır. - Bir evin avlusunda bulunmaktadır.	Geleneksel mimari dokuyu yansıttığı için turizme katkı sağlamaktadır.

4.2.7 Folklorik Değerler

Ayaş İlçesinde küçük sanatlarla geçimini sağlayan birçok esnaf olmasına rağmen, 20. y.y.'ın sonlarından itibaren; kunduracılık, yemenicilik, bakırcılık, dokumacılık, keçecilik, semercilik ve testicilik gibi sanat dallarının birçoğu yapılmamaktadır (Sürücü, 2008).

Ayaş'ta çömlekçilik babadan oğula geçen bir sanat olarak yüzyıllardır devam etmiştir. Ancak 1980'lerin başında son atölyenin de kapanmasıyla artık bu zanaat yapılmamaktadır. Ayaş çömlekleri, çeşitli malzemeleri saklama, koruma ya da depolama amacıyla üretilmiş kaplardır. Yöre toprağı güveç gibi pişirme işleminin yapıldığı kapların üretilmesine uygun değildir. Üretimde testiler ön plandadır. Bu testiler suyun tadını bozmadan uzun süre soğuk tutma özellikleri ile Ayaş ve çevresinde ün salmışlardır. Ayaş'ta çömlek kaplar eskisi kadar kullanılmadığından günümüze çok az örnek ulaşmıştır (Özkul, 1997).

Şekil 4.16: Ayaş'ta yapılmış testi örnekleri (URL-8, 2019).

Türk el sanatları açısından Ayaş tiftiğinden örülen çorap ve eldivenler, tığ oyları, iğne oyası, titanyum el nakışı, ahşap ve kumaş boyama, dekoratif pano, el nakışı, bindallı, tel kırma, çevre işlemleri Ayaş ilçesine özgü bir nitelik taşımaktadır (URL-4, 2019). Ayaşlı kadınlar bu el sanatlarını halen devam ettirmektedir. Ayaş Halk Eğitim Merkezi'nde bayanlar için kurslar düzenlenmekte; tel kırma, kâğıt rölyef, titanyum nakışı, tiftik örgüsü gibi el sanatlarına ilişkin faaliyetler gerçekleştirilmektedir.

Şekil 4.17: Ayaş’a özgü el sanatlarından örnekler (a-URL-4, 2019; c,d-URL-9, 2019).

Ayaş İlçesi’nin yöresel yemekleri arasında; tarhana çorbası, güveç, helip dolması, sarma, dut dibi siyer, kapama, sebit, hoşmerim, bazlama, gözleme ve baklava bulunmaktadır (URL-5, 2019). Bu yöresel yemekler restoranlarda yapılmakta ve ziyaretçilere sunulmaktadır.

Şekil 4.18: Ayaş'a özgü yöresel yemekler (URL-4, 2019)

4.2.8 Geleneksel Etkinlikler

Ayaş'ta her yıl Temmuz ayının ilk haftasında "Geleneksel Dut, Tarihi Evler ve El Sanatları Festivali" yapılmaktadır. Ayaş Belediyesi tarafından düzenlenen festivalde, çevre illerden belediyeler ve firmalar tanıtım ve satış amaçlı stantlar açmaktadır. Çeşitli sanatsal etkinlikler gerçekleştirilmektedir. Ayaş'ta dut üreticileri arasında en iyi dut üreticisi yarışması, festivale katılan misafirler arasından seçilen yarışmacılar arasında en hızlı dut yeme yarışması ve dut güzeli yarışmaları yapılmaktadır. Ayrıca festivalde yöresel yiyecekler ve el sanatları standları da açılmaktadır. Ayaş güveci, sarma, baklava, hoşmerim, bazlama, gözleme ve börek gibi yöresel yemekler misafirlere sunulmaktadır. Ayaş tiftiğinden örülen çorap ve eldivenler, tığ oyları, kilim dokuması, dantel örgüler, el nakışı, kanaviçe işlemler, bindallı ve tel kırma çevre işlemleri ile boyamayla yapılan işler, testi süslemeleri ve çeşitli hediyelik eşyalar gibi el sanatları da festivalde sergilenmektedir (URL-10, 2017).

4.2.9 Ekonomik Özellikler

Ayaş'ın en önemli ekonomik potansiyelleri; bitkisel ve hayvansal üretim ile turizmdir (URL-5, 2019). İlçede farklı toprak tiplerinin bulunması tarımsal üretime imkân vermektedir (Aldan, 1965; Demirkan, 2006'dan). İlçenin iklim şartları her çeşit tahıl, bakliyat, sebze, meyve ve şekerpancarı üretimine uygundur (Anon., 2015).

Tarımın yanı sıra termal kaynaklar da Ayaş ekonomisine katkı sağlamaktadır. Asartepe Barajı, Kirazdibi Göleti ve çevresi yayla turizmi potansiyeline sahiptir. Tüm bu imkânlara rağmen turizm, ilçe ekonomisine yeteri kadar katkı sağlayamamaktadır (Savacı, 2008; Doğan, 2012'den).

Günlük süt üretimi ilçe ekonomisi açısından önemli bir yere sahiptir. Fakat üretilen sütün pazarlaması konusunda organize olunamamıştır. Sütlerin toplanıp değerlendirilebileceği Birlik-Kooperatif bulunmamakta, süt arabası ile sokak sütçülüğü yapılmaktadır (URL-5, 2019). Ankara'nın günlük süt tüketiminin büyük bölümü Ayaş'tan karşılanmaktadır (Anon., 2015).

Ayaş, Ankara keçisi olarak adlandırılan Tiftik Keçisi üretimi ve yetiştirilmesi açısından önemli bir yere sahiptir (URL-11, 2017). Tarım ve hayvancılığın yanı sıra Ayaş tiftiğinden örülen çorap ve eldivenler, tığ oyları, iğne oyası, titanyum nakışı, ahşap ve kumaş boyama, dekoratif pano, tel kırma gibi el sanatları yapılmaktadır. Ayrıca Ayaş'ta pastırmacılık, yağcılık ve peynircilik de yapılmaktadır (Aldan, 1965; Demirkan, 2006'dan).

4.2.9.1 Bitkisel Üretim

Ayaş ilçesi tarım arazileri toplamı 48.687.1 ha'dır. Tarım arazilerinin; %1'lik kısmı meyve ve tıbbi-aromatik bitkiler üretim alanı, %5.4'lük kısmı sebze üretim alanı, %78,3'lük kısmı tahıl ve diğer bitkisel ürünlerin üretim alanı, %15.3'lük alan ise nadas alanı olarak kullanılmaktadır (Tablo 1.16) (TÜİK, 2019c).

Tablo 4.16: Ayaş İlçesi 2018 yılı tarım arazisi varlığı.

TARIM ALANI	MİKTAR (Hektar)	Oran (%)
Meyve ve Tıbbi-Aromatik Bitkiler Üretim Alanı	505	1,0
Nadas Alanı	7.446.5	15,3
Sebze Üretim Alanı	2.617	5,4
Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Üretim Alanı	38.118.6	78,3
TOPLAM	48.687.1	100

Tarım arazileri içerisinde en büyük payı tahıl ve diğer bitkisel ürünler almaktadır. Tablo 4.17’de 2010-2018 yılları arası tahıllar ve bitkisel ürünlerin üretim miktarları verilmiştir. Ayaş ilçesinde en çok arpa, buğday, şeker pancarı, yonca (yeşil ot) ve mısır (silaj) üretiminin olduğu görülmektedir. 2018 yılında; 40.510 ton buğday, 33.643 ton arpa, 21.515 ton şeker pancarı, 17.000 ton yonca (yeşil ot) ve 23.625 ton mısır (silaj) üretilmiştir. Bu ürünleri nohut, fiğ, adi ve çerezlik ayçiçeği tohumu üretimi izlemektedir (TÜİK, 2019d).

Tablo 4.17: 2010-2018 yılları arası tahıllar ve diğer bitkisel ürünler üretim miktarı (TÜİK, 2019d).

ÜRÜN	ÜRETİM MİKTARI (Ton)								
	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Buğday	40510	38450	43733	37029	40438	52319	41926	56023	2559
Arpa (Biralık)	244	229	317	295	285	299	220	309	354
Arpa (Diğer)	33643	28551	36028	36328	22459	29058	19285	26709	17675
Çavdar	62	64	55	30	31	37	25	40	0
Yulaf	409	428	330	188	0	0	0	0	0
Triticale	839	717	131	21	0	0	0	0	0
Fasulye	28	29	29	26	30	26	38	40	45
Nohut	3892	2359	2017	2628	1319	3080	2660	1620	2310
Ayçiçeği Tohumu (Yağlık)	43	41	38	30	24	52	0	0	12
Ayçiçeği Tohumu (Çerezlik)	1685	1360	1400	1382	1650	2406	2500	2672	863
Aspir Tohumu	127	136	160	135	65	211	0	0	9
Patates	780	772	617	200	90	0	0	0	0
Şeker Pancarı	21515	32510	32824	26405	30150	32862	31973	25061	26105
Fiğ (Adi) (Yeşil Ot)	1000	1000	1250	1320	1200	0	0	0	0
Fiğ (Macar) (Yeşil Ot)	4160	3440	2880	2100	1820	0	0	0	0
Korunga (Yeşil Ot)	17000	17000	17000	18000	17500	19000	20003	19350	18000
Sorgum (Yeşil Ot)	289	289	170	350	400	375	300	0	0
Mısır (Silaj)	23625	20513	20230	12050	10200	9250	8600	6060	5600
Fiğ (Adi) Tohumu	9	9	9	15	12	0	0	0	0

Ayaş İlçesi sebze üretim miktarına bakıldığında kuru soğan, domates, kavun ve karpuz üretiminin yaygın olduğu görülmektedir. 2018 yılında; 11.250 ton kuru soğan, 17.541 ton domates, 10.600 ton kavun ve 3.900 ton karpuz üretilmiştir (Tablo 4.18) (TÜİK, 2019e).

Tablo 4.18: 2010-2018 yılları arası sebze üretim miktarı (TÜİK, 2019e).

ÜRÜN	ÜRETİM MİKTARI (Ton)								
	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Taze Fasulye	1680	1950	2074	1800	1500	1918	2100	2320	2100
Beyaz Lahana	120	100	140	105	120	80	80	80	0
Kırmızı Lahana	585	507	676	600	550	500	450	300	0
Karnabahar	120	114	120	100	60	60	40	20	0
Marul	562	585	773	750	875	750	700	625	650
Ispanak	500	450	600	529	484	500	550	625	650
Enginar	0	0	0	40	60	100	120	100	0
Karpuz	3900	4500	5250	3005	3500	2800	2800	1750	1500
Kavun	10600	9900	11000	5000	14300	18000	22000	26250	20500
Kapya Biber	83	28	30	0	0	0	0	0	0
Dolmalık Biber	180	200	239	220	125	168	200	192	250
Sivri Biber	900	800	958	1100	1000	1079	1200	1080	1125
Salatalık	650	750	813	1050	960	1225	1152	1178	1200
Patlıcan	192	190	200	200	220	240	260	300	300
Domates	17541	23666	26900	14800	35724	43009	40300	44160	38950
Domates (Salçalık)	456	910	931	298	0	600	0	0	0
Kabak	375	450	480	390	360	320	360	390	450
Bal Kabağı	1870	1575	1785	1760	1820	2240	2250	2975	2975
Kabak (Çerezlik)	36	30	30	24	10	6	11	15	4
Havuç	440	430	460	2475	2500	2250	2475	1890	1800
Kuru Soğan	11250	13925	12880	13225	13750	16500	19803	21280	22500
Beyaz Turp	335	325	343	525	350	175	175	140	88
Kırmızı Turp	1225	1155	1225	875	600	525	420	385	350

Tablo 4.19: 2010-2018 yılları arası meyve ve tıbbi-aromatik bitkiler üretim miktarı (TÜİK, 2019f).

ÜRÜN	ÜRETİM MİKTARI (Ton)								
	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Üzüm	648	641	557	440	433	624	602	566	827
Üzüm (Şaraplık)	0	0	0	0	0	0	4	7	10
Elma (Golden)	378	378	361	375	125	336	354	330	348
Elma (Starking)	1018	1036	933	938	375	932	853	864	938
Elma (Amasya)	108	108	110	116	53	116	110	103	102
Elma (Granny Smith)	177	176	177	228	83	216	212	151	123
Elma (Diğer)	554	551	465	625	353	582	538	473	412
Armut	983	1011	1103	867	287	1267	1112	973	1096
Ayva	27	27	21	196	288	240	238	271	309
Kayısı	81	73	88	46	44	124	244	125	148
Zerdali	74	74	37	15	37	73	216	116	154
Kiraz	1380	1380	1294	1245	810	795	934	754	1089
Vişne	313	312	310	354	176	306	256	253	224
Şeftali	132	132	126	98	62	120	117	128	135
Erik	348	348	344	288	170	336	327	389	371
İğde	100	100	100	178	116	126	132	147	138
Dut	1980	1988	2188	1048	1367	1997	1972	1760	1944
Badem	54	49	8	4	4	19	38	26	27
Ceviz	286	309	344	208	74	466	341	402	364
Kimyon	9	9	10	3	13	15	16	9	11

Ayaş ilçesinde en çok üretimi yapılan meyveler dut, kiraz, elma (starking) ve armuttur. TÜİK verilerine göre 1.980 ton dut, 1.380 ton kiraz, 1.018 ton elma (starking), 983 ton armut üretilmiştir. Üzüm, erik, vişne, diğer elma türleri üretimi bu ürünleri takip etmektedir. İlçede badem ve ceviz üretimi de yapılmaktadır. Ceviz üretimi badem üretiminde fazladır. 2018 yılında 286 ton ceviz, 54 ton badem üretilmiştir. Baharat türü olarak kimyon yetiştirilmektedir. 2018 yılında 9 ton kimyon üretilmiştir (Tablo 4.19) (TÜİK, 2019f). İlçede meyve ve sebze üretimi önemli miktarlara ulaşmıştır. Domates, biber, fasulye, kavun, karpuz, dut, kiraz, elma, üzüm, armut, şeftali, vişne, havuç gibi ürünler ilçe ekonomisi için önemli gelir kaynaklarıdır. Ayaş ilçesinde 2000 yılından itibaren organik tarım faaliyetleri artmıştır. Bugün ilçedeki tarım faaliyetlerinin tamamı organik tarım sistemi ile yapılmakta, ilçede iklimine uygun bütün sebze ve meyveler yetiştirilmektedir (URL-11, 2016).

4.2.9.2 Hayvansal Üretim

Hayvansal üretim Ayaş ekonomisinde önemli bir yere sahiptir (URL-5, 2019). Ayaş'ta koyun, tiftik keçisi ve sığır hayvancılığı yapılmaktadır. Ayrıca ilçede arıcılık da yapılmaktadır.

Küçükbaş Hayvancılık

Küçükbaş hayvancılık Ayaş'ın en önemli geçim kaynağıdır. Bu hayvanlar et, süt, süt ürünü, yün ve iplik hammaddesi ihtiyaçlarını karşıladıkları için önemli ekonomik değere sahiptir. Yün ve iplik üretimine sağlanan bu hammadde Anadolu'nun ihtiyacını da karşılamaktadır (Karaman, 2006).

Ayaş'ın en önemli özelliklerinden birisi de Ankara'ya ismini veren Ankara Keçisi yani Tiftik Keçisinin burada yetiştirilmesidir (Anon., 2015). Birçok ülkede “*Mohair*” olarak adlandırılan tiftik bütün dünyaya Türkiye'den yayılan Ankara Keçisinin ürünüdür. Bu nedenle Tiftik Keçisi, dünya literatüründe Ankara Keçisi “*The Angora Goat*” olarak tanınmaktadır (Anon., 2017b). Bugün dünyanın birçok ülkesinde Ankara Keçisi yetiştirilmesine rağmen orijinal Ankara Keçisi yalnızca ülkemizde yetiştirilmektedir (Anon., 2017c). Toplam keçi varlığımız diğer ülkelerin tersine her yıl biraz daha azalmaktadır. Özellikle 1980'li yıllarda başlayan ve günümüze kadar devam eden toplam

keçi sayısındaki azalma, Ankara keçisinde önemli boyutlara ulaşmıştır (Erol, 2011). Çalışma alanında yapılan yerinde gözlemler, anketler, yerel halk ve kurum yetkilileri ile yapılan görüşmeler sonucunda, tiftik keçisi üretiminde azalmaya başladığı görülmüştür. Tiftik keçisinin bakımının zor ve masraflı olması, üreticinin yeteri kadar maddi destek alamıyor olması ve genç nüfusun tiftik keçisi üretimi konusunda ilgisiz olması tiftik keçisi üretimini azaltan etmenlerdendir.

Tablo 4.20: 2010-2018 yılları arası küçükbaş hayvansal üretim miktarı (TÜİK, 2019g).

HAYVAN	ÜRETİM MİKTARI (Ton)								
	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Koyun Sütü (Merinos)	1467,7	1461,7	1227,7	1220,4	1174,8	1011,9	887,2	825	957,2
Koyun Sütü (Yerli vd.)	264,3	255,9	186,3	176,5	227,1	418,3	91,5	93,8	13
Keçi Sütü (Tiftik)	240,5	235,2	229,3	218,4	235,5	123,7	117,5	121,7	163,8
Keçi Sütü (Kıl Keçisi vd)	37	33,8	26,9	23,1	102,2	45,0	37,3	53,9	20,4
Yapağı (Merinos)	189	190,2	161,5	159,4	148	143,5	123,1	119,6	135,3
Yapağı (Yerli vd.)	16,3	16,2	10,9	10,5	14,8	23,9	6,5	6,6	8,8
Tiftik	27,2	27,1	26,1	25,1	22,8	13,1	9,8	11	14,6
Keçi Kılı	0,4	0,4	0,3	0,2	1,2	0,7	0,4	0,5	0,3

Tablo 4.20’de küçükbaş hayvansal üretim miktarları verilmiştir. Merinos koyunu süt üretiminde daha verimlidir. Merinos koyununu yerli koyun ve tiftik keçisi takip etmektedir. TÜİK verilerine göre 2018 yılında; merinos koyunu 1.467,7 ton, yerli koyun 264,3 ton, tiftik keçisi 240,5 ton, kıl keçisi ise 37 ton süt vermiştir. Yapağı verimine bakıldığında merinos koyunu yerli koyuna göre daha fazla yapağı vermektedir. Merinos koyunu 189 ton, yerli koyun ise, 27,2 ton yapağı vermiştir (TÜİK, 2019g).

Büyükbaş Hayvancılık

Ayaş’ta yaygın olarak beslenen büyükbaş hayvan inektir. İneğin yaygın olarak beslenmesinin nedeni; hanelerin et, süt ve süt ürünleri, deri ve gübre ihtiyaçlarını karşılamasıdır.

Tablo 4.21: 2010-2018 yılları arası büyükbaş hayvansal üretim miktarı (TÜİK, 2019g).

HAYVAN	ÜRETİM MİKTARI (Ton)								
	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Sığır Sütü (Kültür)	12159,4	13191,1	10551,5	10049,1	9962	18054,9	13743,8	12896,3	11054
Sığır Sütü (Kültür Melezi)	2628,2	3106,5	1400,3	1292,6	1352,9	2326,6	754	969,4	754
Sığır Sütü (Yerli)	168,3	190,8	196,4	168,345	113,3	51,6	33,6	56,1	39,3

İlçenin süt ihtiyacının büyük kısmı kültür ve kültür melezi sığırlardan karşılanmaktadır. TÜİK verilerine göre 2018 yılında; 12.159,4 ton sığır sütü (kültür), 2.628,2 ton sığır sütü (kültür melezi), 168,3 ton sığır sütü (yerli) üretilmiştir (Tablo 4.21) (TÜİK, 2019g).

Arıcılık

Arıcılık Ayaş halkının ek gelir kaynaklarından biridir. Arıcılık genellikle Ayaş'ın kuzey kısımlarında, Ayaş Dağı yamaçlarında yer alan köylerde yaygındır (Karaman, 2006).

Tablo 4.22: 2010-2018 yılları arası Ayaş İlçesi'nde bulunan kovan sayısı (TÜİK, 2019g).

HAYVAN	KOVAN SAYISI								
	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Arılar (Eski Tip)	30	35	40	52	50	90	100	90	80
Arılar (Yeni Tip)	3000	3510	2130	2400	2450	2400	2360	2160	2180

Tablo 4.22'de eski tip kovan sayısının azaldığı, yeni tip kovan sayısının ise artış gösterdiği görülmektedir. 2018 yılı TÜİK verilerine göre Ayaş İlçe'sinde 30 adet eski tip kovan, 3.000 adet yeni tip kovan bulunmaktadır.

4.2.9.3 Turizm

Tarihi İpek Yolu gibi ticaret yollarının kesiştiği bir kent olan Ayaş, sahip olduğu termal kaynakları, inanç turizmi alanları, tarihi ve kültürel alanlarıyla önemli turizm potansiyeline sahiptir (URL-4, 2019). Ayaş'ta son zamanlarda termal turizm açısından canlanma görülmektedir. Ayaş yerleşim alanı olarak vadide konumlandığı için yayla bakımından zengindir. Asartepe Barajı ve Kirazdibi Göleti önemli manzara noktalarıdır. Bu doğal potansiyeli ile Ayaş yayla turizminde de öne çıkmaktadır (İnci, 2012).

Ayaş'ta ağırlıklı ekonomik faaliyet tarım ve hayvancılıktır. Fakat bu ekonomik faaliyetler ve turizm faaliyetleri birbirini destekleyecek şekilde gelişmemiştir. Ayaş'ta termal turizme katılanların büyük çoğunluğu ikâmet ettikleri tesislerde tatillerini tamamlayıp dönmektedirler. Bunun nedeni ise, bu tesisler dışında çekim merkezi oluşturabilecek alanların bulunmamasıdır (Aksu, 2009).

4.3 Kültürel Peyzaj Analizleri

Çalışmanın bu bölümünde çalışma alanına ilişkin GZFT analizi yapılmış ve yerel halk anketi değerlendirilmiştir. GZFT analizinin gerçekleştirilmesinde; belediye ve diğer kamu kurumları ile yapılan görüşmeler, arazi çalışmaları sonucunda elde edilen veriler ve literatür çalışmaları sonucu elde edilen verilerden yararlanılmıştır. Böylece Ayaş İlçesi kırsal kalkınma hedeflerinin geliştirilmesine yönelik Ayaş'ın güçlü ve zayıf yönleri, fırsatlar ve tehditleri saptanmıştır. Kalkınmaya yönelik hedeflerin geliştirilmesinde Ayaş'ın güçlü yönleri ve fırsatlarından en üst düzeyde yararlanmak, zayıf yönleri ve tehditlerini en aza indirmek amacıyla GZFT faktörleri ortaya konmuştur.

4.3.1 Kırsal Turizmin Geliştirilmesine Yönelik GZFT Analizi

Tablo 4.23'de Ayaş İlçesi'nin kırsal turizm açısından güçlü ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehditlerin yer aldığı GZFT analizi bulunmaktadır. GZFT analizi yapılırken alana ilişkin literatür araştırmalarından, yüzyüze görüşmelerden, yerinde gözlemlerden, oluşturulan haritalardan ve anket çalışması sonucu elde edilen verilerden yararlanılmıştır.

Tablo 4.23: Ayaş İlçesi'nin kırsal turizm açısından değerlendirilmesine ilişkin GZFT Analizi.

GÜÇLÜ YÖNLER	• Ayaş'ın Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın termal turizm alanında öncelikli olarak belirlediği Frigya Bölgesi'nde yer alması, • Ayaş'ın kaliteli ulaşım olanaklarına sahip olması, • Çevresinde yer alan ve ilçeye bağlı diğer köylerle iletişiminin güçlü olması, • Çalışma alanı sınırları içerisinde termal su kaynaklarının ve buna bağlı turizm tesislerinin varlığı, • Çevreyi kirletecek sanayi tesislerinin bulunmaması, • Topoğrafya çeşitliliğinin kentsel yerleşim açısından farklı olanaklar sunuyor olması, • Toprak özelliklerinin tarımsal üretim açısından uygun nitelikte olması, • Hayvancılık faaliyetlerinin yaygın olarak yapılıyor olması, • Hayvancılık faaliyetlerini destekleyecek yem bitkileri üretimi için elverişli tarım alanlarının varlığı, • Tiftik keçisi, Ayaş domatesi, Ayaş dutu gibi marka potansiyeli olan ürünlerin varlığı, • Doğal ve kültürel potansiyeli açısından değerlendirilebilir turizme kaynak oluşturabilecek değerlerin bulunması, • Yamaç turizminin etkin olarak yapılıyor olması, • Geleneksel sivil mimari örneklerinin varlığı, • Zengin yöresel mutfak kültürünün varlığı, • Yöre halkının kültürel ve sanatsal etkinlikler hakkında farkındalığının bulunması.
---------------------	--

Tablo 4.23: (devam ediyor).

ZAYIF YÖNLER	- Altyapı olanaklarının yetersiz olması, - Sağlık hizmetlerinin yetersiz olması, - Göç nedeniyle kırsal nüfusun azalması, - Genç nüfusun az olması, - Kent içi yeşil alanların yetersizliği, - Tarihi yapıların yeterince korunamaması, - Yeterli alternatif kaynakların varlığına rağmen turizmin çeşitlendirilememesi, - Turizm faaliyetlerinde çalışabilecek yeterli ve eğitilmiş personelin az olması, - Yeme-içme ve konaklama olanaklarının yetersiz olması, - Ekoturizme yönelik tanıtım eksikliği, - Yöresel el sanatları üretiminin gençler tarafından tercih edilmiyor olması, - Kültürel ve sanatsal etkinlikler için yeterli fiziki mekânların bulunmuyor olması, - Üretilen hayvansal ürünleri işleyecek entegre tesislerin yetersizliği, - Tiftik keçisi yetiştiriciliğine olan desteğin azalması.
FIRSATLAR	- Türkiye Turizm Stratejisi 2023'te Ayaş'ın da içinde bulunduğu bölgenin tematik turizm gelişim koridorlarından biri olarak belirlenmiş olması, - Ayaş ve çevresinin ekoturizme olanak sağlayabilecek doğal ve kültürel zenginlikte olması, - İlçe merkezinde geleneksel mimari özellik taşıyan çok sayıda cami ve türbe bulunması ve bu yapıların inanç turizmi açısından potansiyel oluşturmaları, - Ayaş çevresinde tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yaygın olarak yapılıyor olması, - Yöreyle ilişkin yapılan bilimsel çalışmaların varlığı, - Büyükşehirlerle yakın olması, - Ayaş'ın Beypazarı, Nallıhan ve Gündül'e yakın olması, - Yapılan nüfus projeksiyonuna göre Ayaş merkez nüfusunun artma eğilimi göstermesi, - Ayaş çevresinde arazi yapısı ve meraların küçükbaş hayvancılık için elverişli olması, - Ayaş çevresinde bal üretiminin yapılıyor olması, - Ülke çapında kırsal turizm talebinin giderek artıyor olması, - Ayaş çevresinde yayla turizmine olanak sağlayacak alanların bulunuyor olması,
TEHDİTLER	- Türkiye'nin yaşadığı ekonomik krizlerin getirdiği etkiler, - Ayaş'ın Beypazarı ve Nallıhan gibi turizm açısından gelişmiş olan yerlerin gölgesinde kalması ve insanların daha çok bu alanları tercih etmeleri, - Tarımda çalışan genç nüfusun giderek azalması ve çalışan nüfusun da giderek yaşlanması, - Yeni neslin bitkisel ve hayvansal üretim sektörüne olan ilgisinin azalması, - Ayaş'ı marka yapabilecek Ayaş domatesinin üretiminin azalması, - Fiziksel ve sosyo-kültürel baskılar sonucu doğal/doğala yakın yaşam alanlarının zarar görmesi, - Teknolojik gelişmeler nedeniyle geleneksel yaşamdan uzaklaşılması.

Türkiye Turizm Stratejisi-2023'e göre; Ayaş'ın da içinde bulunduğu bölgenin "İpek Yolu Turizm Koridoru" üzerinde yer alması turizm açısından önemli bir fırsattır. Ayaş'ta termal turizmin yanı sıra, ekoturizm, doğa turizmi ve kültür turizminin geliştirilme olanakları bulunmaktadır (Bollukcu ve Cesur, 2018).

Ayaş'ın, termal turizm dışında farklı turizm alternatiflerine ilişkin de potansiyellerinin bulunduğu, ancak yakın çevresinde yer alan Beypazarı ve Nallıhan gibi önemli turizm noktalarının gölgesinde kaldığı belirlenmiştir. Üst ölçekli planlarda bölge için turizm

sektörünün vurgulanmasının, gelecekte turizm hareketlerini artırması beklenmektedir. Turizmin doğal ve kültürel miras üzerinde oluşturabileceği olumsuz etkilerin öngörülmesi ve planlı adımların atılması, faaliyet öncesinde temel hedeflerin belirlenmesine bağlıdır (Bollukcu ve Cesur, 2017).

4.3.2 Anket Değerlendirmesi

Yerel Halk Anketi, araştırmanın özelliği gereği Ayaş İlçesi'nde yaşayan rastgele seçilmiş 98 katılımcıya uygulanmıştır. Anket çalışması 98 kişi ile yüzyüze görüşülerek tamamlanmıştır.

Yerel halk anket uygulamasından elde edilen veriler IBM SPSS Statistics 22 programına girilmiş, bu program üzerinde analizleri yapılarak tablolara aktarılmıştır. Anket 27 sorudan oluşmaktadır. 1-7. sorular yaş, cinsiyet, meslek, eğitim düzeyi gelir durumu, gelir elde edilen faaliyetleri içeren kişisel sorulardan oluşmaktadır. 8-11. sorular Ayaş'ın sembolünün ve buluşma noktasının sorulduğu Ayaş'ta turizm algısının belirlenmesine yönelik ucu açık sorulardır. 12. soru Ayaş halkının turizm bilgisini ölçmeye yönelik "Evet" ve "Hayır" seçeneklerinden, 14. soru Ayaş'ta halkın turizm görüşünün belirlendiği çoktan seçmeli sorulardan oluşmaktadır. 13 ve 15. Sorular halkın turizm algısını ölçmek amacıyla "Katılıyorum", "Kısmen", "Katılmıyorum" ve "Fikrim Yok" seçeneklerinden oluşan sorulardır. 16-27. Sorular Ayaş'ta turizme sağlanan ya da sağlanacak katkıların belirlenmesine yönelik "Evet", "Hayır" ve "Katılıyorum", "Kısmen", "Katılmıyorum", "Fikrim Yok" cevaplarından oluşan sorulardan oluşmaktadır.

Anket uygulanan kullanıcıların yaş dağılımlarına bakıldığında "18-25", "26-35", "36-45", "46-55", 56-65" ve "66 ve üstü" olmak üzere 6 kategoride değerlendirilmiştir. Yaş kategorileri ve oransal dağılımları Tablo 4.24'de verilmiştir.

Tablo 4.24: Katılımcıların yaş dağılımları.

Yaş Grubu	Kişi Sayısı	Oran (%)
18-25	12	12,2
26-35	21	21,4
36-45	14	14,3
46-55	22	22,4
56-65	15	15,3
66 ve üzeri	14	14,3
Toplam	98	100

Cinsiyet dağılımlarına bakıldığında kullanıcıların %44,9'unu kadınlar %55,1'ini erkekler oluşturmaktadır (Tablo 4.25).

Tablo 4.25: Katılımcıların cinsiyet dağılımları.

Cinsiyet	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Kadın	44	44,9
Erkek	54	55,1
Toplam	98	100

Katılımcıların meslek grubu dağılımları Tablo 4.26'da belirtilmiştir. Tarım işleri ile uğraşanlar çiftçi; herhangi bir kamu kurumunda çalışanlar, öğretmenler, sağlık çalışanları ve askerler memur; muhasebeci, pazarcı, taksi şoförü, seyyar satıcı, tezgâhtar, bahçıvan serbest meslek; terzi ve fotoğrafçı esnaf; garson ve temizlik işlerinde görevli kişiler işçi meslek grubunda yer almaktadır.

Tablo 4.26: Katılımcıların meslek dağılımları.

Meslek Grubu	Kişi Sayısı	Oran (%)
Çiftçi	13	13,3
Memur	21	21,5
Serbest meslek	15	15,3
Esnaf	12	12,2
Emekli	7	7,1
Çalışmayan	16	16,3
İşçi	9	9,2
Öğrenci	5	5,1
Toplam	98	100

Katılımcıların meslek grupları değerlendirildiğinde %21,5 memur, %16,3 çalışmayan, %15,3 serbest meslek çalışanı, %13,3 çiftçi ve %12,2'sinin esnaf olduğu görülmektedir.

Eğitim durumu değerlendirildiğinde ilköğretim mezunlarının çoğunlukta olduğu görülmektedir (Tablo 2.27). Katılımcıların %41,8'i ilköğretim, %29,6'sı lise, %25,5'i üniversite mezunudur. %2'lik kısmı ise okuma-yazma bilmeyenler oluşturmaktadır.

Tablo 4.27: Katılımcıların eğitim durumu dağılımları.

Eğitim Durumu	Kişi Sayısı	Oran (%)
Okur-yazar olmayan	2	2
İlköğretim	41	41,8
Lise	29	29,6
Üniversite	25	25,5
Lisans Üstü	1	1
Toplam	98	100

Gelir durumuna bakıldığında (Tablo 4.28) katılımcıların %41,8’lik kısmı 1,501-2,500 TL ve %26,5’lik kısmı 2,501-3,500 TL gelir grubunda yer almaktadır. %1’lik kısmı 5,501 TL ve üzeri, %17,3’lük kısmı 1,500 TL ve altı gelir grubundaki aileler oluşturmaktadır.

Tablo 4.28: Katılımcıların gelir durumuna göre dağılımları.

Gelir Durumu	Kişi Sayısı	Oran (%)
1,500 TL ve altı	17	17,3
1,501-2,500 TL	41	41,8
2,501-3,500 TL	26	26,5
3,501-4,500 TL	9	9,2
4,501-5,500 TL	4	4,1
5,501 TL ve üstü	1	1
Toplam	98	100

Katılımcıların gelir elde ettiği faaliyetler belirlenirken birden fazla işaretleyebilecekleri seçenekler verilmiştir. Gelir elde edilen faaliyetler Tablo 4.29’da belirtmiştir.

Tablo 4.29: Katılımcıların gelir elde ettiği faaliyetler.

Faaliyetler	Kişi Sayısı	Oran (%)
Emekli/dul/yetim maaşı	33	33,7
Memur maaşı	10	10,2
Kira geliri	7	7,1
Taşımacılık	1	1
El sanatları	2	2
Bitkisel üretim	25	25,5
Hayvansal üretim	7	7,1
Kamu hizmetleri	19	19,4
Ticaret	12	12,2
Turizm	1	1
Diğer	7	7,1

Katılımcıların %33,7’si emekli/dul/yetim maaşı ile geçimini sağlamaktadır. Emekli/dul/yetim maaşı ile geçim sağlayanların büyük çoğunluğu aynı zamanda bitkisel üretimden, bir kısmı ise kira ve hayvansal üretimden gelir sağlamaktadır. %25,5’i bitkisel üretimden, %19,4’ü kamu hizmetlerinden, %12,2’si ticaret, %10,2’si memur maaşından gelir elde etmektedir.

Katılımcıların %76,6’sı Ayaşlı %23,4’ü Ayaşlı değildir. Ayaşlı olanların %34,8’i 41 yıl ve üzeri, %25,5’i 21-40 yıl, %16,3’ü 0-20 yıldır Ayaş’ta yaşamaktadır. Ayaşlı olmayanların %17,2’si 0-20 yıl, %4,1’i 21-40 yıl, %2,1’i 41 yıl ve üzeri süredir Ayaş’ta yaşamaktadır.

Tablo 4.30: “Ayaşlı mısınız?” sorusuna verilen cevaplar ve oransal dağılımı.

	Kişi Sayısı	Yüzde (%)	Toplam Kişi Sayısı	Oran (%)
Evet (0-20 yıl)	16	16,3	75	76,6
Evet (21-40 yıl)	25	25,5		
Evet (41 yıl ve üzeri)	34	34,8		
Hayır (0-20 yıl)	17	17,2	23	23,4
Hayır (21-40 yıl)	4	4,1		
Hayır (41 yıl ve üzeri)	2	2,1		
Toplam	98	100	98	100

Ayaş’ın sembolleri açık uçlu soru şeklinde katılımcılara yöneltilmiştir. Tarihi yapılar; hamam ve tarihi evleri; diğer seçeneği ise, pancar, kavun, vişne, dut pekmezi, lokum, saat kulesi, gölet, Bünyamin Ayaşı ve inanç turizmini içermektedir. Katılımcıların %86,7’si dut, %81,6’sı domates, %50’si kırsal yaşam, %39,8’i kiraz, %33,6’sı tarihi yapılar, %19,3’ü termal kaynaklar cevabını vermiştir (Tablo 4. 31). Katılımcıların yüksek oranda dut ve domates seçeneklerini söylemelerinin nedeni tarım alanlarında en çok bu ürünleri görüyor olmaları ve Ayaş dutu ve domatesinin tanınıyor olmasıdır. Katılımcıların, %33,6’sı tarihi yapıları Ayaş’ın sembolü olarak ifade etmişlerdir.

Tablo 4.31: “Ayaş’ın sembolü nedir ?” sorusuna verilen cevaplar ve oransal dağılımı.

Ayaş’ın Sembolü	Kişi Sayısı	Oran (%)
Dut	85	86,7
Domates	80	81,6
Kiraz	39	39,8
Testi	3	3
Termal Kaynaklar	19	19,3
İpek Yolu	3	3
Festivaller	3	3
Tiftik Keçisi	6	6,1
Tarihi Yapılar	33	33,6
El Sanatları	2	2
Güveç	7	7,1
Yaprak Sarma	6	6,1
Bazlama	2	2
Ayaş Pidesi	3	3
Kırsal Yaşam	50	50
Diğer	8	8,1

Ayaş’ta buluşma noktası olarak Havuzlu Çarşı, Pazar yeri, Eski Ziraat Bankası, hamam, Belediye önü ve Hanımlar Konağı belirtilmiştir (Tablo 4.32). Katılımcıların %76,6’sı Pazar yeri, %11,2’si Havuzlu Çarşı cevabını vermiştir.

Tablo 4.32: “Ayaş’ta buluşma noktası neresidir?” sorusuna verilen cevaplar ve oransal dağılımı.

Buluşma Noktası	Kişi Sayısı	Oran (%)
Havuzlu Çarşı	11	11,2
Pazar Yeri	75	76,6
Eski Ziraat Bankası	1	1,0
Hamam	1	1,0
Belediye Önü	4	4,1
Hanımlar Konağı	6	6,1
Toplam	98	100

Ayaş’ta turizm algısını ölçmek amacıyla Ayaş’ın Türkiye Turizm Stratejisine göre İpek Yolu Turizm Koridoru içerisinde yer aldığını bilip bilmediklerine yönelik soru sorulmuştur. Katılımcıların büyük çoğunluğu Ayaş’ın İpek Yolu Turizm Koridoru içerisinde yer aldığını bilmektedir (Tablo 4.33).

Tablo 4.33: “Ayaş’ın Türkiye Turizm Stratejisine göre İpek Yolu Turizm Koridoru içerisinde yer aldığını biliyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplar ve oransal dağılımı.

	Kişi Sayısı	Oran (%)
Evet	60	61,2
Hayır	38	38,8
Toplam	98	100

“Evet” cevabını veren katılımcılara Ayaş’ın Türkiye Turizm Stratejisine göre İpek Yolu Turizm Koridoru içerisinde yer almasının olumlu ve olumsuz etkileri sorulmuştur. Katılımcılar İpek yolunun tarihi ve ticari açıdan önemli olduğunu, turizmin gelişmesine katkı sağlayabileceğini ancak tanıtım ve reklamının yeteri kadar yapılmadığını ve geliştirilmediğini belirtmişlerdir.

Katılımcıların “Sürdürülebilir Turizm” hakkındaki bilgilerini ve düşüncelerini öğrenmek amacıyla sorulan soru “Katılıyorum”, “Kısmen”, “Katılmıyorum” ve “Fikrim yok” seçeneklerinden oluşmaktadır (Tablo 4.34).

Tablo 4.34: Katılımcıların “Sürdürülebilir Turizm” kavramına ilişkin düşünceleri.

İfadeler	Katılıyorum	Kısmen	Katılmıyorum	Fikrim Yok
Doğaya zarar vermeyen turizm etkinlikleridir.	83	4	4	7
Doğada zaman geçirme ve doğa ile içi içe olmaktır.	81	8	2	7
Doğayı tanımak ve deneyimlemektir.	84	7	1	6
Koruma öncelikli turizm etkinlikleridir.	74	10	3	11
Çevre, yerel insanlar ve turistlerin karşılıklı iletişim ve alışverişidir.	76	12	2	8
Yerel ekonomiyi canlandırmak ve geliştirmektir.	79	9	3	7
Yoğun yapılaşmaya izin vermeyen ve doğayı koruyan turizmdir.	66	16	7	9

Tablo 4.34: (devam ediyor).

İfadeler	Katılıyorum	Kısmen	Katılmıyorum	Fikrim Yok
Konforsuz, basit ve sade olanaklar sunan bir turizmdir.	47	13	24	14
Stresten kaçış ve rahatlama sağlayan turizmdir.	74	7	9	8

Genel olarak bakıldığında sürdürülebilir turizmin doğaya zarar vermeyen, doğayla içiçe, doğayı korumaya yönelik, yerel ekonomiyi canlandıran, insanların stresten kaçma ve rahatlmasına olanak sağlayan turizm türü olduğu düşünülmektedir. Anket sonucundan yöre insanının sürdürülebilir turizm kavramı hakkında farkındalık sahibi olduğu ve sürdürülebilir turizme olumlu yaklaşımları anlaşılmaktadır.

Sürdürülebilir turizm potansiyeli açısından Ayaş'ta hangi etkinliklerin ön plana çıkacağı sorulmuş oransal dağılımı Tablo 4.35'de verilmiştir. Bu etkinlikleri sıralamaya koyacak olursak 1. sırada %54,1 oranla kültür-sanat turizmi, 2. Sırada % 44,9'luk oranla organik tarım faaliyetleri ve doğa yürüyüşü, 3. Sırada ise % 42,9'luk oranla festival turizmi olarak sıralanabilir. Genel olarak bakıldığında Ayaş'ın sahip olduğu doğal ve kültürel özelliklere yönelik etkinlikler daha uygulanabilir görülmüştür.

Tablo 4.35: Ayaş'ta sürdürülebilir turizm açısından ön plana çıkabilecek etkinlikler ve oransal dağılımı.

Etkinlik	Kişi Sayısı	Oran (%)
Doğa Sporları	39	39,8
Doğa Yürüyüşü	44	44,9
Manzara seyri	26	26,5
Botanik turizmi	8	8,2
Yaban Hayatı Gözlemciliği	7	7,1
Organik Tarım Faaliyetleri	44	44,9
Kültür-Sanat Turizmi	53	54,1
Çadırli-Karavanlı Kamp	14	14,3
İnanç Turizmi	17	17,3
Festival Turizmi	42	42,9
Gastronomi/Yeme/İçme	22	22,4
Diğer	5	5,1

Sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin olumlu ve olumsuz sonuçlarına ilişkin soru sorulmuş “Katılıyorum”, “Kısmen”, “Katılmıyorum” ve “Fikrim Yok” seçenekleri verilmiştir. Katılımcıların verdiği cevaplara bakıldığında (Tablo 4.36) çoğunluk sürdürülebilir turizmin maddi kaynak sağlayacağını, yeni iş imkânları oluşturacağını, kültür alışverişini sağlayacağını, Ayaş'ın tanıtımı ve reklamının yapılmasına katkı sağlayacağını, yöresel yemek kültürünün gelişeceğini, bilgilendirme ve yönlendirme çalışmalarının artacağını, göçü önleyeceğini düşünmektedirler. Sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin yoğun baskısı

sonucu, toprak sıkışması ve erozyonun meydana gelmesi, alanın cazibesinin azalması, yaban hayatını ve bitki örtüsünün zarar görmesi, kültürel kimliğin olumsuz etkilenmesi, yaban hayvanlarının yaşamlarının olumsuz etkilenmesi, su kaynaklarının zarar görmesi, gürültünün oluşması, doğal bitki örtüsünün zarar görmesi ve orman yangınlarının artması gibi olumsuz etkilerin meydana geleceğine katılmamaktadırlar. Tüm bu olumlu düşüncelerin yanı sıra yöre halkı yapılaşma endişesi yaşamaktadır. Ayrıca çevre kirliliğinin artması ve yörenin ticarileşmesi konusunda çekimser kaldıkları görülmektedir.

Tablo 4.36: Katılımcıların sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin olumlu ve olumsuz sonuçlarına ilişkin görüşleri.

İfadeler	Katılıyorum	Kısmen	Katılmıyorum	Fikrim Yok
Ayaş'a maddi kaynak sağlar	87	2	6	3
Ayaş halkının doğal ve kültürel yapıyı koruma bilinci gelişir, farkındalık artar	76	10	7	5
Yeni iş imkanları oluşturur ve girişimciliği teşvik eder	85	6	5	2
Kültür alışverişi ve yeni dostluklar oluşur	84	9	1	4
Ayaş'ın reklam ve tanıtımı sağlanır	88	6	2	2
Yöresel yemek kültürünü geliştirir ve teşvik eder	87	8	2	1
Bilgilendirme ve yönlendirme çalışmalarını artırır	77	13	2	6
Göçü önler	64	18	7	9
Çöplerden kaynaklanan çevre kirliliği artabilir	40	16	37	5
Yoğun baskı sonucu toprak sıkışması ve erozyon oluşabilir	16	10	53	19
Yapılaşma artabilir	50	16	25	7
Turist sayısının fazlalığı sonucu alanın cazibesi azalabilir	20	9	55	14
Yörenin ticarileşmesine ve pahalı olmasına yol açabilir	36	23	33	6
Yaban hayvanlarının yaşam alanını olumsuz etkileyebilir	19	12	51	16
Kültürel kimliğimizi olumsuz etkileyebilir	16	6	67	9
Su kaynakları zarar görebilir	13	12	63	10
Yoğun gürültü oluşabilir	28	25	41	4
Bitkilerin toplanması sonucu doğal bitki örtüsü zarar görebilir	20	9	56	13
Orman yangınları artabilir	16	16	53	13

Katılımcıların %86,7'lik büyük kısmı turizme yönelik faaliyetlerde bulunmamakta, %13,3'lük küçük bir kısmı ise turizme yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır (Tablo 4.37). Yöre halkının az bir kısmı sürdürülebilir turizme yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır. Bunlar arasında yöresel ürünler ve yöresel kıyafetlerin yapımı ve satışı, Ayaş'a yönelik tanıtıcı etkinliklerin yapılması (fotoğraf, reklam, web sitesi vb.), ulaşım sektörü, konaklama, yöresel yemeklerin sunumu sayılabilmektedir.

Tablo 4.37: Sürdürülebilir turizme yönelik çalışmalar yapan kişi sayısı ve oransal dağılımı.

	Kişi Sayısı	Oran (%)
Evet	12	13,3
Hayır	85	86,7
Toplam	98	100

Katılımcıların %68,4'ü sürdürülebilir turizmin aileleri için alternatif geçim kaynağı olabileceğini düşünmektedir (Tablo 4.38).

Tablo 4.38: “Sürdürülebilir turizm aileniz için alternatif geçim kaynağı olabilir mi?” sorusuna verilen cevaplar ve oransal dağılımı.

	Kişi Sayısı	Oran (%)
Evet	67	68,4
Hayır	19	19,4
Fikrim yok	12	12,2
Toplam	98	100

Katılımcılar organik tarım yaparak ürettikleri ürünleri, evde hazırladıkları yöresel ürünleri ve mutfak ürünlerini satarak gelir elde etme faaliyetlerine sıcak baktıklarını belirtmişlerdir. Evlerini pansiyon olarak değerlendirme, taşımacılık hizmeti verme ve el sanatlarını öğretme konusunda çekimser kaldıkları görülmüştür (Tablo 4.39).

Tablo 4.39: Sürdürülebilir turizmden gelir elde etmek amacıyla yapılabilecek faaliyetlerin oransal dağılımı.

İfadeler	Katılıyorum	Kısmen	Katılmıyorum	Fikrim Yok
Evimi ya da evimin bir bölümünü pansiyon olarak değerlendirebilirim	41	10	43	4
Taşımacılık hizmeti verebilirim	45	10	39	4
Organik tarım yaparak tarla ürünlerimi satabilirim	69	11	16	2
Evimde hazırladığım yöresel yiyecek ve içecekleri satabilirim	75	7	15	1
Rehberlik hizmeti verebilirim	53	12	30	3
El sanatlarımızı öğretebilir ve satabilirim	42	11	42	3
Evde yaptığım mutfak ürünlerini satabilirim	54	12	29	3

Katılımcılara katılmak istedikleri kurs ya da eğitimler sorulmuş, büyük çoğunluğu yöresel yemeklerin hazırlanması (%32,7) ve organik tarım üretimi (%44,9) konusunda eğitim almak istediklerini belirtmişlerdir. 16 kişi ise bu eğitimlerden hiçbirini almak istemediğini belirtmiştir.

Tablo 4.40: Ankete katılanların katılmak istedikleri kurs ya da eğitimler.

Kurs-Eğitim	Kişi Sayısı	Oran (%)
Konaklama Hizmetleri	25	25,5
Yöresel Yemeklerin Hazırlanması ve Sunumu	32	32,7
Yöresel El Sanatlarının Üretimi	26	26,5
Organik Tarım Üretimi	44	44,9
Hiçbir	16	16,3

Katılımcılara ailelerinde rehberlik eğitimi alan birey olup olmadığı sorulmuştur. Ankete katılanların % 10,2’sinin ailesinde rehberlik eğitimi alan birey bulunmaktadır (Tablo 4.41). Rehberlik eğitimi verilse katılımcıların % 49’u bu eğitimlere katılacaklarını belirtmişlerdir (Tablo 4.42).

Tablo 4.41: “Ailenizde rehberlik eğitimi alan bireyler var mı?” sorusuna verilen cevaplar ve oransal dağılımı.

Ailede Rehberlik Eğitimi Alan Var mı?	Kişi Sayısı	Oran (%)
Evet	10	10,2
Hayır	88	89,8
Toplam	98	100

Tablo 4.42: “Ayaş’ta rehberlik eğitimi verilse siz ya da ailenizden katılan olur mu?” sorusuna verilen cevaplar ve oransal dağılımı.

Rehberlik Kursu Verilse Katılan Olur mu?	Kişi Sayısı	Oran (%)
Evet	48	49,0
Hayır	29	29,6
Fikrim Yok	21	21,4
Toplam	98	100

Anket uygulanan 98 kişiden 79’unun evi kendisine aittir (Tablo 4.43). Bu 79 kişiden 29’unun ikincil evi bulunmaktadır (Tablo 4.44).

Tablo 4.43: “Oturduğunuz ev kendinize mi aittir?” sorusuna verilen cevaplar ve oransal dağılımı.

Ev Kendinize mi Ait	Kişi Sayısı	Oran (%)
Evet	79	80,6
Hayır	19	19,4
Toplam	98	100

Tablo 4.44: “Ayaş’ta ikincil eviniz var mı?” sorusuna verilen cevaplar ve oransal dağılımı.

İkincil Eviniz Var mı?	Kişi Sayısı	Oran (%)
Evet	22	22,4
Hayır	76	77,6
Toplam	98	100

Ayaş'ta ev sahibi olan ve ikincil eve sahip olanlara “Oturduğunuz evi ya da varsa ikincil evinizi sürdürülebilir turizme yönelik olarak kullanmak ister misiniz?” sorusu sorulmuş 98 kişinin 53’ünden “Hayır” cevabı alınmıştır. 98 kişiden 14’ü “Oturduğum evi hem kullanıp hem pansiyon olarak kiralayabilirim”, 13 kişi “ikincil evimi hem kullanıp hem pansiyon olarak kiralayabilirim”, 1 kişi ise “Her iki evimi de hem kullanıp hem pansiyon olarak kiralayabilirim” yanıtını vermiştir (Tablo 4.45).Yöre halkının evlerini turizme yönelik kullanma fikrine sıcak bakmadıkları görülmektedir.

Tablo 4.45: “Oturduğunuz evi ya da varsa ikincil evinizi sürdürülebilir turizme yönelik olarak kullanmak ister misiniz?” sorusuna verilen cevaplar ve oransal dağılımı.

	Kişi Sayısı	Oran (%)
Evet. Oturduğum evi hem kullanıp hem pansiyon olarak kiralayabilirim	14	14,3
Evet. İkincil evimi hem kullanıp hem pansiyon olarak kiralayabilirim	13	13,3
Evet. Her iki evimi de hem kullanıp hem pansiyon olarak kiralayabilirim	1	1,0
Hayır	53	54,1

Ankete katılan 98 kişiden 52 kişinin arazisi bulunmamaktadır. 46 kişinin arazisi bulunmakta; 18 kişinin 0-20 dönüm, 10 kişinin 21-40 dönüm, 2 kişinin 41-60 dönüm, 9 kişinin 61 dönümden fazla arazisi bulunmakta, 7 kişi ise arazi büyüklüğünü paylaşmak istememiştir (Tablo 4.46).

Tablo 4.46: “Kendinize ait araziniz var mı?” sorusuna verilen cevaplar ve oransal dağılımı.

Araziniz var mı?	Kişi Sayısı	Oran (%)
Evet (0-20 dönüm)	18	18,4
Evet (21-40 dönüm)	10	10,2
Evet (41-60 dönüm)	2	2
Evet (61 dönüm ve üzeri)	9	9,2
Evet (Diğer)	7	7,1
Hayır	52	53,1
Toplam	98	100

Arazisi bulunan 46 kişiden 41’i arazisini tarla, bağ ve bahçe olarak kendisi kullanmakta, 5 kişi ise arazisini kullanmamaktadır (Tablo 4.47).

Tablo 4.47: “Arazinizi ne amaçla kullanıyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplar ve oransal dağılımı.

Amaç	Kişi Sayısı	Oran (%)
Tarla/bağ/bahçe olarak kendim kullanıyorum	41	89,1
Tarla/bağ/bahçe olarak kiraya veriyorum	0	0
Kullanılmıyor	5	10,9
Diğer	0	0
Toplam	46	100

“Ayaş’ta sürdürülebilir turizm planı yapılırsa ve arazinize şu anki kullanımından farklı bir kullanım türü önerilirse uygulamak ister misiniz?” sorusuna % 58,7 “Evet”, % 23,9 “Fikrim yok”, % 17,4 ise “Hayır” yanıtını vermiştir (Tablo 4.48).

Tablo 4.48: “Ayaş’ta sürdürülebilir turizm planı yapılırsa ve arazinize şu anki kullanımından farklı bir kullanım türü önerilirse uygulamak ister misiniz?” sorusuna verilen cevaplar ve oransal dağılımı.

Farklı Kullanım Uygular mısınız?	Kişi Sayısı	Oran (%)
Evet	27	58,7
Hayır	8	17,4
Fikrim yok	11	23,9
Toplam	46	100

Anket sonuçlarına bakıldığında Ayaş’ta yaşayanlar genellikle emekli, çiftçi ve memurlardır. Ayaş’ta yaşayanların çoğunluğu Ayaşlı’dır. Dut, domates gibi tarım ürünleri ve Ayaş evlerini Ayaş’ın bir simgesi olarak görmektedirler. Bu simgeler aynı zamanda Ayaş’ın marka değeri taşıyan unsurlarıdır. Ayaş’ta yaşayanların büyük çoğunluğu Ayaş’ın İpek Yolu Turizm Koridoru içerisinde yer aldığını bilmekte, fakat bu konuda yeterli çalışmanın ve tanıtımın yapılmadığını belirtmektedirler. Sürdürülebilir turizm konusunda genellikle olumlu görüşe sahiptirler. Ayaş’ta doğa sporları, organik tarım faaliyetleri, kültür-sanat turizmi ve festival turizmi faaliyetlerinin sürdürülebilir olduğunu düşünmektedirler. Turizm Ayaş halkı için gelir kaynağı oluşturacak bir potansiyele sahiptir. Özellikle organik tarım faaliyetleri, yöresel ürün ve yemeklerin evde yapılarak satılması Ayaş halkı için gelir kaynağı sağlayabilecek faaliyetlerdir. Ayaş’ta rehberlik eğitimi alan kişi sayısı çok azdır. Rehberlik eğitimi almamış olan kişilerin büyük çoğunluğu rehberlik hizmeti olarak turizme katkı sağlayacaklarını belirtmişlerdir. Evlerini pansiyon olarak kullanma fikrine sıcak bakmayan Ayaş halkı, arazilerini sürdürülebilir turizm kapsamında farklı kullanımlara açma konusuna olumlu bakmaktadır.

Bütün bu sonuçlara bakıldığında da kırsal özelliklerini ve geleneksel yaşam biçimlerini koruyan Ayaş’ta; farkındalık yaratma, özendirme çalışmaları, tanıtım ve organizasyon, turizm altyapısı ve hizmetlerin sağlanması ile kırsal turizmin geliştirilebilir olduğu düşünülmektedir.

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışma alanı olan Ayaş, kentsel gelişiminin yanı sıra kırsal niteliğini sürdüren ve kalkınmasını tamamlayamamış bir yerleşim alanıdır. Kendine özgü zengin doğal ve kültürel peyzaj özellikleriyle ön plana çıkan Ayaş'ta kırsal kalkınma çalışmalarına yön verecek en önemli sektörler tarım (bitkisel ve hayvansal üretim) ve turizmdir.

Ayaş'ta korunan ve sergilenen geleneksel yapılar olduğu kadar bu bağlamda değerlendirilememiş ve gün yüzüne çıkarılamamış birçok yapı da bulunmaktadır. Kırsal kalkınma hedefleri belirlenirken, Ayaş'ın sahip olduğu geleneksel evler, tarihi çeşmeler, cami ve türbeler ile geleneksel yaşam izlerini barındıran tarihi kent dokusunun korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması ön planda tutulmuştur.

Ayaş'ta kırsal turizmin geliştirilmesine yönelik; ekolojik, ekonomik ve sosyo-kültürel olmak üzere 3 temel hedef belirlenmiştir. Hedeflerin belirlenmesinde ve gerçekleştirilmesi için gereken eylemlerin tanımlanmasında Bollukcu (2014)'den de yararlanılmıştır. Bu eylemler, beklenen gerçekleştirilme sürelerine göre “kısa vade”, “orta vade” ve “uzun vade” olarak Tablo 5.1’de ifade edilmiştir.

Tablo 5.1: Kırsal turizme yönelik ekolojik hedefler ve eylemler.

EKOLOJİK HEDEFLER VE EYLEMLER		
HEDEF	EYLEM	GERÇEKLEŞME SÜRESİ
DOĞAL KAYNAKLARIN KORUNMASI, YÖNETİMİ VE TANITIMI	Üst ölçekli planlar Ayaş'a ilişkin sektörel planlarla bütünleştirilmeli, ekolojik planlama anlayışı benimsenmeli, katılımcı ve bütüncül bir planlama anlayışıyla yönetilmeli	UZUN
	Ayaş'ın sahip olduğu flora ve faunaya ilişkin detaylı envanter oluşturulmalı ve bu kaynaklar yerinde korunmalı	ORTA
	Ayaş'ın doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin sürdürülebilir kullanımı çerçevesinde kırsal kalkınmaya yönelik projeler üretilmeli	ORTA
	Doğal kaynakların bilinçsiz tüketimini engellemek için farkındalığı arttıracak çalışmalar yapılmalı	KISA
	Kitle turizmini teşvik etmek adına doğal kaynakların aşırı tüketimine engel olacak yasal düzenlemeler yapılmalı	ORTA
	Kitle iletişim araçları vasıtasıyla Ayaş'ın tanıtımı yapılmalı, poster, broşür, kartpostallar basılmalı ve dağıtılmalı	KISA
	Ayaş'ın web sitesi yenilenmeli ve güncel durumda tutulmalı	KISA
	Ekoturizme yönelik ticaret, üretim, yeme-içme, konaklama ve diğer hizmetlere yönelik yatırımlar desteklenmeli	ORTA

Tablo 5.2: Kırsal turizme yönelik ekonomik hedefler ve eylemler.

EKONOMİK HEDEFLER VE EYLEMLER		
HEDEF	EYLEM	GERÇEKLEŞME SÜRESİ
ÜRETİMDE ÇEŞİTLİLİĞİN VE VERİMİN ARTIRILMASI, PAZARA YÖNELİK ÜRETİMİN TEŞVİK EDİLMESİ	Ekolojik ürün deseni belirlenmeli	KISA
	Organik tarım faaliyetleri desteklenmeli	KISA
	Üretimde kalite, çeşitlilik ve verimliliğin artırılmasına yönelik bilimsel çalışmalar, uygulanabilir projeler yapılmalı	KISA
	Arazi koruma, toprak işleme yöntemleri, tarımsal üretim teknikleri, gübre ve ilaç kullanımı konularında yerel halka eğitim verilmeli	KISA
	Marka potansiyeline sahip ürünlerin yetiştirilmesi teşvik edilmeli	ORTA
	Bitkisel ürünlerinin doğrudan satışı için satış birimleri, ekolojik pazarlar, çiftçi marketleri vb. kurulmalı	ORTA
	Üretimde verimliliğin ve çeşitliliğin artırılmasına yönelik faaliyetler desteklenmeli	ORTA
	Küçükbaş hayvancılık desteklenmeli	KISA
	Arıcılık faaliyetleri desteklenmeli	KISA
	Meraların verimliliği artırılmalı, otlatma planları yapılmalı ve amaç dışı kullanımı önlenmeli	ORTA
	Tarım-sanayi entegrasyonu sağlanmalı, bu kapsamda tarım ürünlerini yan ürünlere dönüştüren küçük işletmeler, salça-konserve-kuru gıdalara ilişkin küçük tesisler kurulmalı	ORTA
	Pazara yönelik üretim teşvik edilmeli	KISA
	Hayvansal ürünlerin değerlendirilebilmesi için mandıra gibi tesisler kurulmalı	ORTA
	Bilimsel çalışmalar ve uygulanabilir projeler artırılmalı	ORTA
EKOTURİZMİN GELİŞTİRİLMESİ	Ekoturizm için gerekli olan sağlık, altyapı ve rehberlik hizmetleri sağlanmalı	UZUN
	Ekoturizm için gerekli olan yeme-içme ve konaklama altyapısı sağlanmalı	UZUN
	Yamaç paraşütü, trekking, doğa yürüyüşü, agroturizm, fotosafari vb. ekoturizm etkinlikleri için belirlenen alanlarda altyapı çalışmaları geliştirilmeli	ORTA
	Ekoturizmin etik ilkeleri belirlenmeli	KISA
	Yöreye ilişkin bilimsel çalışmalar ve uygulanabilir projeler artırılmalı	KISA
	Bölgedeki ve ekoturizm faaliyetleri ulusal ve uluslararası alanda tanıtılmalı	ORTA
	Ekoturizm konusunda farkındalığın artırılması adına yerel yöneticiler ve halk bilinçlendirilmeli	KISA
	Konaklama, yeme-içme, rehberlik, yöresel ürünlerin satışı ve diğer hizmetler konusunda eğitim verilmeli	KISA
	Ekoturizm faaliyetleri ve ekoturizme yönelik üretim teşvik edilmeli	ORTA

Tablo 5.3: Kırsal turizme yönelik sosyo-kültürel hedefler ve eylemler.

SOSYO-KÜLTÜREL HEDEFLER VE EYLEMLER		
HEDEF	EYLEM	GERÇEKLEŞME SÜRESİ
KÜLTÜREL KAYNAKLARIN KORUNMASI	Tarihi ve arkeolojik öneme sahip alanlar korunmalı	KISA
	Tarihi cami ve türbeler korunarak inanç turizmi açısından değerlendirilmeli	ORTA
	Geleneksel Ayaş evlerinden merkezde yer alanlar, müze, konaklama ve sanatsal etkinlikler için düzenlenmeli	KISA
	Yöreye özgü geleneklerin ve folklorik değerlerin tanıtımı yapılmalı	KISA
	El sanatları üretimi teşvik edilmeli	KISA
	Geleneksel el sanatlarının icra edildiği, turistlerin katılım sağlayabileceği atölye etkinlikleri düzenlenmeli	KISA
	Kaybolmaya yüz tutmuş olan çömlekçilik, bakırcılık ve tiftik örme sanatları yeniden canlandırılmalı	ORTA
	Yöresel yemeklerin tanıtılıp sunumunun yapıldığı mekânların sayısı artırılmalı, bu konuda gastronomi turizmine de katkı sağlaması bakımından yöresel yemek atölyeleri düzenlenmeli	KISA
ÇALIŞMALARA HALKIN KATILIMININ SAĞLANMASI	Ayaş'ın kaynak değerleri, bu değerlerin ekolojik, ekonomik ve sosyo-kültürel önemi konusunda yerel halkın bilinçlendirilmesi amacıyla eğitim, seminer ve çalıştaylar düzenlenmeli	KISA
	Ayaş'a yönelik yapılacak tüm planlama çalışmalarına halkın katılımı sağlanmalı	KISA
	Yönetim ile ilgili toplantılara halkın katılımı sağlanmalı	KISA
	Ekoturizm konusunda halk ve yerel yöneticiler bilinçlendirilmeli	KISA
GEÇİM KAYNAKLARININ ARTTIRILMASI	Ekoturizme yönelik kırsal ekonomik sektörler özendirilmeli	KISA
	Ekoturizm ve tarım ile ilişkili sektörler geliştirilmeli ve istihdam olanakları sağlanmalı	ORTA
	Yöresel ürünlerin üretimi, geleneksel el sanatları gibi tarım dışı ekonomik faaliyetler desteklenmeli ve istihdam sağlanmalı	KISA
	İstihdamın artırılmasına yönelik uygulanabilir projeler üretilmeli	KISA
YAŞAM MEMNUNİYETİNİN YÜKSELTİLMESİ	Yaşam mekânlarının standartları yükseltilmeli	ORTA
	Sağlık, eğitim ve ulaşım altyapısı iyileştirilmeli	ORTA
	Kurs, okul, sosyal mekânlar ile sosyal altyapı sağlanmalı ve bunlara erişim kolaylaştırılmalı	ORTA
	Geleneksel yaşam biçimleri günümüz koşullarına uyarlanarak yaşatılmaya devam edilmeli	ORTA

Bu hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için Ankara Üniversitesi ve ilgili diğer yükseköğretim kurumları, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Ayaş Belediyesi, Ayaş Kaymakamlığı, Ayaş İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü, Ayaş Tarım Kredi Kooperatifi, Beypazarı Orman İşletme Müdürlüğü, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Muhtarlıklar, ilgili diğer yerel idari amirleri, meslek odaları ve yerel halkın aktif katılımlarının, sürecin verimli sonuçlanmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışma alanına yönelik yapılan doğal ve kültürel peyzaj analizleri, yerel halk ve muhtarlara uygulanan anketler ve alana yönelik yapılan GZFT analizi değerlendirildiğinde Ayaş'ta kalkınmanın kırsal turizm ile gerçekleşeceği düşünülmektedir. Tablo 5.4'te yatay konumda kırsal turizme yönelik faaliyetler dikey konumda alana ait doğal ve kültürel özellikler verilmiştir. Bu turizm faaliyetleri ve alana ilişkin özellikler çapraz şekilde

karşılaştırılmış birbiri ile bağlantılı olduğu düşünölenler işaretenmiştir. Kırsal turizmin doğal ve kültörel peyzaj özellikleri ile ilişkisinin kolay bir şekilde anlaşılması ve bu konuda somut öneriler geliştirilebilmesi amacıyla böyle bir yöntem izlenmiştir.

Tablo 5.4: Doğal ve kültürel peyzaj özelliklerinin kırsal turizm ve alternatif turizm türleri üzerindeki etkileri.

ÖZELLİKLER		KIRSAL TURİZM FAALİYETLERİ								ALTERNATİF TURİZM FAALİYETLERİ				
		Tarım	Hayvancılık	Doğa Sporları	Doğa Yürüyüşü	Geleneksel Etkinlikler	Fotoğrafçılık	Manzara Seyri	Bisiklet Turları	Sağlık Turizmi	İnanç Turizmi	Kültür Turizmi	Yayla Turizmi	Kongre Turizmi
DOĞAL PEYZAJ ÖZELLİKLERİ	Coğrafi Konum	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Eğim	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓				✓	
	Bakı	✓	✓	✓	✓				✓				✓	
	Yükseklik	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓			✓	
	Jeolojik Yapı	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓			✓	
	Toprak Yapısı	✓				✓							✓	
	Flora	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓				✓	
	Fauna		✓		✓	✓	✓	✓					✓	
KÜLTÜREL PEYZAJ ÖZELLİKLERİ	İklim	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	
	Nüfus	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Ulaşım ve Altyapı	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Eğitim			✓	✓	✓					✓	✓		✓
	Sağlık			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Tarihçe	✓	✓			✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓
	Folklorik Değerler	✓	✓			✓	✓					✓	✓	✓
	Mimari Özellikler				✓	✓	✓	✓			✓	✓		✓
	Temel Ekonomik Sektör	✓				✓				✓			✓	✓

Aşağıda Tablo 5.4’te belirtilen doğal ve kültürel peyzaj özelliklerinin kırsal turizm ve alternatif turizm türleri üzerindeki etkileri sırasıyla belirtilmiştir.

Bitkisel üretim; konut ölçeğinde yapılan üretim aktivitelerini kapsamaktadır. Bu aktiviteler konut bahçeleri, bağ ve bahçe arazilerinde yapılmaktadır. Üretilen bitkisel ürünlerin dışa aktarımının kolaylıkla sağlanması açısından erişim avantajı ve coğrafi konum etkili olmaktadır. Ayaş bu açıdan şanslı bir konumdadır. Ulaşım kolaylığı ve coğrafi konum turizmin gelişmesi açısından da fırsat oluşturmaktadır.

Bitkisel üretim için en önemli unsurlardan biri toprak yapısıdır. Çalışma alanı içerisinde kahverengi orman toprakları yer almaktadır. Az yağış aldığı için toprak altında kireç birikimi olmaktadır. Bu topraklarda tahıl tarımı yapılmakta ve iklimin elverdiği bütün kültür bitkileri yetiştirilebilmektedir. Alanın kuzey bölümünde IV ve VII. sınıf toprak grubu yer almaktadır. IV. Sınıf topraklar mera kullanımı için uygun arazilerdir. Erozyon durumu ve fazla eğim bu sınıf topraklar üzerinde yapılacak tarımı engellemektedir. VII. sınıf toprak grupları çok eğimli ve şiddetli erozyona uğramış elverişsiz toprakları kapsamaktadır. Bu alanlar bitkilendirilmelidir. Bu toprak üzerindeki bitki örtüsü azalırsa erozyon daha da şiddetlenmektedir.

Eğim, bakı ve yükseklik de bitkisel üretimi etkileyen doğal peyzaj elemanlarından. Bitkisel üretimin %0-12 eğim grubunda yapılması uygundur. Eğimin fazla olduğu alanlar üst toprağın taşınmasından dolayı organik madde açısından fakirleşmektedir. Bu nedenle de bitkisel üretim için uygun olmamaktadır. Güney ve batı bakılar, güneşli bakılardır. Meyve ve sebze üretiminde iyi bir güneşlenme gereklidir, bu bağlamda çalışma alanının büyük bir bölümünün bakısı, bitkisel üretimin yapılabilmesi için uygundur. Yükseklik ise yağış miktarını, sıcaklığı, nemi etkilemektedir. Deniz seviyesinden yükseğe çıkıldıkça yıllık yağış miktarı ve rüzgâr hızı artarken sıcaklık azalmakta, bu da bitkisel üretim miktarını ve türlerini etkilemektedir. Bir alanın florası, toprak yapısı ve iklim özellikleri hakkında bilgi vermektedir. Bu bilgiler doğrultusunda ne tür bitkisel üretim yapılacağı belirlenebilir. İklim, bitkisel üretimde önemli bir doğal faktördür. Yükseklik iklimi, iklim toprak yapısını, toprak özellikleri de bitkisel üretimi etkilemektedir.

Tarımsal üretimin gerçekleştirilmesi için doğal faktörlerin uygun olmasının yanı sıra tarım faaliyetlerini gerçekleştirecek nüfusun varlığı da önemlidir. Nüfus projeksiyonu sonuçları,

tarım sektöründe sürdürülebilir işgücünü ifade eden önemli bir göstergedir. Tarım ürünlerinin pazarlara aktarımının sağlanmasında, tarım alanlarının sulamasının yapılmasında ve veriminin artırılmasında ulaşım ve altyapı önemlidir. Tarımsal faaliyette bulunan üreticilerin; üretim kaynaklarını daha etkin kullanabilmeleri, modern tarım araç-gereçlerini kullanabilmeleri, ürünlerini en iyi şekilde pazara sunabilmeleri sektörel örgütlenme ile gerçekleşmektedir. Yörenin tarihi ve folklorik değerleri de tarımsal ürün yelpazesinin belirlenmesinde ve ürünlerin tanıtımının sağlanmasında önemli bir unsurdur.

Anketlerden elde edilen sonuçlara göre; yöre halkının Ayaş'ta kırsal yaşamın izlerini önemli bir değer olarak görmesi, tarım ve tarımdan elde edilen çıktılardan en önemli değerler olarak ifade edilmesi kırsal ekonomik sektörlere olan bağlılığı ifade etmektedir. Toplumun genel olarak geçmişinin çiftçiliğe dayanması, marka değeri taşıyan nitelikli tarımsal ürünlerin yetiştiriliyor olması, bu ürünlerden elde edilen yan ürün çeşitliliğinin olması ve geleceğe yönelik nüfus projeksiyonlarında da nüfusun artış göstermesi, tarım sektörünün desteklenebileceğinin göstergeleridir.

Hayvansal üretim faaliyetleri sonucunda elde edilen ürünlerin pazara aktarılmasında coğrafi konum önemlidir. Eğim, bakı ve yükseklik hayvancılık faaliyetlerine etki eden doğal faktörlerdendir. Hayvanların kış güneşinden yararlanması, yaz güneşinden korunması amacıyla en uygun bakı güney bakarlardır. Orman ve mera gibi devamlı bitki örtüsü altındaki tarıma elverişsiz arazilerin erozyona neden olması hayvancılığı olumsuz yönde etkilemektedir (Deri, 2015). İklim özellikleri hayvanların et-süt verimi ve üreme durumunu etkilemektedir.

Hayvancılık faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ve ürün elde edilebilmesi için bu faaliyetleri sürdürebilecek nüfusun olması gerekmektedir. Elde edilen hayvansal ürünlerin dışa aktarımının sağlanmasında, hayvancılığın yapıldığı alanlarda sağlıklı koşulların oluşturulmasında ulaşım ve altyapı önemlidir. Hayvancılıkla uğraşan kişilerin elde ettikleri ürünleri yan ürün olarak farklı şekillerde değerlendirebilmeleri, ürünlerini en iyi şekilde pazara sunabilmeleri sektörel örgütlenme ile gerçekleşmektedir. Yörenin tarihi ve folklorik değerleri de hayvansal ürün çeşitliliğinin belirlenmesinde ve tanıtımının yapılmasında önemlidir.

Tiftik keçisi yetiştiriciliği, son yıllarda üreticilerin yaşadığı ekonomik zorluklar ve genç nüfusun ilgisizliği keçi yetiştiriciliğini sektöre uğratmış ve çiftçileri farklı sektörlerle yönlendirmiştir. Hayvancılık sektörünün gelişimi için; Ayaş'ta marka niteliği taşıyan tiftik keçisinin üretimi desteklenmeli, bu bağlamda tarımsal örgütlenme eksikliği giderilmeli, üreticiye ekonomik destek ile birlikte bilgi ve eğitim desteği de verilmelidir. Bu konudaki farkındalığın artırılmasının sektöre olan ilgiyi de artıracığı düşünülmektedir.

El sanatları faaliyetleri; testicilik, ahşap oymacılığı, ahşap-kumaş boyamacılığı, örgü, dantel, iğne oyları, tığ oyları vb etkinlikleri kapsamaktadır. Yörede üretilen el sanatları ürünlerinin dışa aktarımının sağlanması açısından Ayaş'ın coğrafi konumu avantajlar sağlamaktadır. Testicilik, çömlekçilik gibi el sanatlarının uygulandığı yerlerde toprak yapısı önemli bir yere sahiptir. Alandaki orman asli ürünleri ahşap oymacılığı sanatında kullanılan hammaddenin de kaynağını oluşturmaktadır. Hayvansal üretimden elde edilen yün gibi yan ürünler de el sanatlarında kullanılan hammaddelere katkı sağlamaktadır. İklim, alanda yetişen bitki türlerini etkilemekte dolayısıyla ahşap oymacılığı gibi sanatları da etkilemektedir. Bunun yanı sıra testicilik ve çömlekçiliğin yapıldığı yerlerde ise iklimin elverişli olması, bu ürünlerin kurutulması aşamasında önemlidir.

El sanatları faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ve ürün elde edilebilmesi için yeterli nüfusun olması gerekmektedir. El sanatı ürünlerinin dışa aktarımının sağlanması ve turistlerin alana ulaşımının rahatlıkla sağlanabilmesi için ulaşım önemli bir unsurdur. Halk eğitim kursları, el sanatları kursları yöre halkının el becerilerinin arttırılması ve bu faaliyetten gelir elde edilmesi açısından önemlidir. Yörenin tarihi ve folklorik değerleri el sanatlarının şekillenmesinde, ürünlerin tanıtımının yapılmasında, alana cazibe kazandırma konusunda önemli bir yere sahiptir. El sanatları turizm sektörüne katkı sağlayan önemli faaliyetlerdendir.

El sanatları üretimi sektörünün gelişimi için; geleneksel el sanatlarının tanıtımı ve geleceğe aktarılabilmesi yönünde bilgilendirme ve farkındalık oluşturma adına çalışmalar yapılmalı, marka değeri olan ürünler ön plana çıkarılmalıdır. Yöre halkının konuya ilgi ve becerisini arttırmak amacıyla yapılan eğitim faaliyetleri düzenli olarak sürdürülmeli, özellikle kadın işgücünün ekonomiye katkı sunması sağlanmalıdır. Üreticiye hammadde temininde ve üretim aşamalarında ekonomik destek sağlanmalıdır.

Doğa sporları; dağcılık, kampçılık, yamaç paraşütü, bisiklet, mağaracılık vb. faaliyetleri kapsamaktadır. Coğrafi konumu açısından Ayaş, bu sporları tercih eden turistler için kolay erişilebilir bir konumdadır. Eğim ve yükseklik gibi doğal peyzaj özellikleri doğa sporlarını etkilemektedir. Dağcılık ve yamaç paraşütü dik ve yüksek yerlerde, atv engebeli arazilerde, kampçılık ise düz alanlarda yapılmaktadır. Mağara, oyuk vb. jeolojik yapılar doğa sporları için farklı alternatifler oluşturmaktadır. Ayaş topoğrafik ve morfolojik özellikleri bakımından doğa sporlarına imkânlar sunabilecek bir yapıdadır. İklim koşulları, doğa sporları çeşitleri, uygulanma zamanları ve süreleri üzerinde etkilidir. Bölgenin iklimi farklı dönemlerde farklı sporlara olanak sağlamaktadır. Doğa sporlarının yapılabilmesi, sürekliliğinin sağlanabilmesi için belirli bir nüfusa ihtiyacı vardır. Bu alanlara ulaşımın kolay olması daha fazla turisti alana çekecektir. Spor faaliyetlerinin nasıl uygulanabileceği konusunda turistlerin bilgilendirilmesi, bu alanların tercih edilebilirliğini arttıracaktır. Ayrıca doğa sporlarının gerçekleştirildiği alanların sağlık alanlarına yakın olması ya da ulaşımının kolay olması turistlerin bu alanları tercih etmesi açısından önemlidir.

Doğa yürüyüşü yapılacak alanların turistleri çekebilecek ve ulaşımın kolaylıkla sağlanabileceği bir konumda olması açısından coğrafi konum önemlidir. Eğim ve yükseklik doğa yürüyüşünü etkileyen doğal peyzaj özelliklerindendir. Eğim ve yükseklik arttıkça yürüyüşün zorluk derecesi de artmaktadır. Trekking alanlarındaki jeolojik oluşumlar, mimari özellikler, flora ve fauna varlığı alana farklı bir kimlik kazandırarak turistlerin ilgisini çekmektedir. İklim trekking zamanını ve süresini etkileyen önemli bir özelliktir. Bu faaliyetleri gerçekleştiren belirli bir nüfusun olması gerekmektedir. Ulaşımın kolay olması alana daha fazla turist gelmesini sağlamaktadır. Eğitim ve sağlık doğa yürüyüşü için önemli faktörlerdir. Doğa yürüyüşü yapmadan önce insanlar bu konuda eğitilmeli ve bilgilendirilmelidir. Alanın yakın çevresinde sağlık alanlarının varlığı ve bu olanlara ulaşımın kolay olması turistlerin alanı tercih etmesinde önemli bir etkidir.

Geleneksel etkinliklerin yapılacağı alanların turistleri çekebilecek ve ulaşımın kolaylıkla sağlanabileceği bir konumda olması açısından coğrafi konum önemli bir yere sahiptir. İklim koşulları yöredeki bitki türlerini, dolayısıyla yöreye özgü ürünlerin çeşitliliğini etkilemektedir. Bu da etkinliklerin türünü, zamanını, mevsimlere göre katılımcı sayısını etkilemektedir. Geleneksel etkinliklerin gerçekleştirilebilmesi için belirli bir nüfusun olması gerekmektedir. Ayaş'ta ulaşımın kolay, altyapının sorunsuz olması geleneksel etkinliklerin tercih edilebilirliğini arttırmaktadır. Geleneksel etkinliklerin yapıldığı

alanlarda etkinliklere uygun eğitimlerin verilmesi önerilmektedir. Bu şekilde hem turistler için bir etkinlik, hem de yöre halkı için ekonomik gelir kaynağı oluşacaktır. Bu alanların sağlık merkezlerine yakın olması da avantaj sağlamaktadır. Yörenin tarihçesi, folklorik değerleri, mimari özellikleri geleneksel etkinliklere yön veren önemli özelliklerdir. Geleneksel etkinlikler turizm sektörüne katkı sağlayan önemli faaliyetlerdendir.

Alanda ulaşımın kolay olması, topoğrafik yapının oluşturduğu doğal peyzaj özellikleri, manzara seyir noktaları, farklı jeolojik oluşumlar, flora ve fauna varlığı fotoğrafçıların dikkatini çekerek alana olan ilgiyi arttırmaktadır. İklimsel özellikler de farklı görüntüler ortaya çıkarmakta ve fotoğrafçılıkla uğraşanların ilgisini çekmektedir. Sağlık merkezlerine yakın olması ve altyapı imkânlarının yanı sıra Ayaş'ın tarihi dokusu, sivil mimari örnekleri, folklorik değerleri, fotoğrafçılık ve manzara seyri ile ilgilenenlerin ilgisini çekerek alanı tercih etmeleri açısından önemli bir yere sahiptir.

Yayla turizmi kent merkezine ulaşımın kolay olabileceği bir konumda olmalıdır. Eğim, bakı ve yükseklik yayla turizmini etkileyen önemli doğal peyzaj özellikleridir. Yayla turizminin yapılacağı alanlar yüksek, çok eğimli olmayan ve serin alanlar olmalıdır. Flora ve fauna varlığı olan alanlar, uygun iklimsel özellikler yayla turizmi için son derece elverişlidir. Yayla turizminin gerçekleştirilebilmesi için belirli bir nüfusun olması gerekmektedir. Bu alanların kent merkezine ve sağlık merkezlerine ulaşımı kolaylıkla sağlanabilmelidir.

Sağlık turizmi genellikle orta yaş ve üstü turist grubunun tercih ettikleri bir turizm türüdür. Bu nedenle ulaşım kolaylığı ve konumsal özellikler önemlidir. Yeraltından çıkan jeotermal kaynaklar ve bu kaynakların özellikleri termal tesislerin kalitesini etkilemektedir. Bu da alanın tercih edilebilirliğini etkilemektedir. Sağlık turizmi çoğunlukla kışın tercih edilen bir turizm türüdür. Sağlık turizmi faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi için hizmet verebilecek belirli bir nüfus kitlesinin olması gerekmektedir ve nüfus tahminleri sektörün nüfus açısından sürdürülebilirliğini desteklemektedir. Alana ulaşımın kolay, altyapının iyi durumda olması alanın tercih edilebilirliğini arttırmaktadır. Sağlık turizminin gerçekleştirildiği alanların sağlık merkezlerine yakın olması gerekmektedir. Tarihi kaplıcalar ve hamamlar turizm açısından önemli kültürel varlıklarıdır. Bu tarihi yapılar turistleri alana çekmek için önemli bir faktördür.

İnanç turizmi; camiler, mescitler, türbeler, tapınaklar gibi dini mekânları kapsamaktadır. Ayaş inanç turizmi açısından değerlendirilebilecek çok sayıda kültürel unsura sahiptir. Ayaş'ta bulunan dini yapıların tarihi geçmişinin olması, kendine özgü mimari özelliklere sahip olması turistlerin ilgisini çekmektedir. Kültür turizmi; geleneksel evler, çeşmeler, köprüler vb. yapıları kapsamaktadır. Yörenin tarihi geçmişi, folklorik değerleri ve geleneksel mimari özellikleri alana özgü bir kimlik kazandırmaktadır. Bu da turistleri alana çekmek için önemli bir faktördür.

Kongre turizmi yapılacak alanın merkezi ve ulaşımın kolaylıkla sağlanabileceği bir konumda olması gerekmektedir. Turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi için hizmet verebilecek belirli bir nüfus kitlesinin olması gerekmektedir ve nüfus tahminleri sektörün nüfus açısından sürdürülebilirliğini desteklemektedir. Ulaşımın kolaylıkla sağlanabilmesi altyapının sorunsuz olması alanın tercih edilebilirliğini arttırmaktadır. Üniversitenin varlığı alanın kongre turizmi için tercih edilmesi açısından önemlidir. Alanın tarihi, folklorik ve kültürel özelliklere sahip olması alana özgü bir kimlik kazanmasını sağlamaktadır. Bu da alanın kongre turizminde tercih edilmesi açısından önemli bir yere sahiptir. Kongre turizmi alandaki ziyaretçi sayısını arttıracak, bu da yöre halkına ekonomik katkı sağlayacaktır.

Ayaş birçok doğal ve kültürel güzelliğe sahip olmasına rağmen bu olanakların değerlendirilemediği bir ilçedir. Ayaş'ta turizmin sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi için altyapı problemleri ve kent içi otopark sorunu çözülmeli, yeni ve yüksek binalar yerine Ayaş'ın geleneksel konut dokusu ve sokak dokusunu yansıtan planlamalar yapılmalı, kent içi estetik göz önünde bulundurulmalıdır. Geleneksel dokunun hâkim olduğu sokaklarda araç kullanımı azaltılmalı, Ayaş kent merkezde konaklama imkânları arttırılmalı ve yeme-içme, alışveriş gibi temel ihtiyaçların sağlandığı mekânlar çeşitlendirilmelidir. Ziyaretçilere hoşça vakit geçirebilecekleri Ayaş'ın yöresel kültürünü ve geleneklerinin yaşatılabileceği faaliyetler sunulmalıdır.

Turizm altyapısının iyileştirilmesi, tanıtım faaliyetlerinin artırılması, özgün kentsel ve kültürel kimliğin korunması, geleneksel konut-sokak dokusunu ortaya çıkaran peyzaj tasarımları ile mekân algısının güçlendirilmesi; peyzaj değerlerinin sürdürülebilirliğinin yanı sıra, yerel ekonomiye kazanç sağlayacak, buna bağlı olarak da yaşam kalitesi artacaktır (Bollukcu ve Cesur, 2018).

Kırsal turizm, gerekli altyapı sağlandığı takdirde Ayaş'ın kalkınmasında diğer kırsal sektörlerle birlikte etkili olabilecek potansiyele sahiptir. Kırsal turizme yönelik çalışmalar kapsamında, üst ölçekli planların alt ölçeklere aktarımında, yöreye ilişkin doğal ve kültürel özelliklerin birlikte değerlendirildiği, bu süreçte yöre insanının da dâhil olduğu katılımcı bir planlama ve yönetim yaklaşımının benimsenmesi temel hedef olmalıdır (Bollukcu ve Cesur, 2017).

Ayaş'ın doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin sürdürülebilir kullanımı çerçevesinde kırsal kalkınmaya yönelik projeler üretilmesi ve kitle turizmini teşvik etmek adına doğal kaynakların aşırı tüketimine engel olacak yasal düzenlemelerin yapılması da son derece önemlidir (Bollukcu ve Cesur, 2018).

Ayaş'ta kırsal turizmin sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde geliştirilmesini amaçlayan bu çalışmanın Ayaş'a yönelik planlama, tasarım ve turizm konularında yapılacak çalışmalar için envanter oluşturma ve hedef üretme konularında yol göstereceği düşünülmektedir.

KAYNAK

- Açıksöz, S., Bollukcu, P. ve Çelik, D. (2016). Ecotourism and ethics in protected areas: Bartın-Söğütlü village. *Oxidation Communications* 39, No4-II, 3621-3636.
- Akça, H., Esengün, K. ve Sayılı, M. (2001). Kırsal alanların kalkınmasında kırsal turizmin rolü. *Standard Ekonomik ve Teknik Dergi*, yıl: 40, sayı: 470, s. 29-35.
- Akça, H. (2006). Assessment of rural tourism in Turkey using SWOT analysis. *Journal of Applied Sciences*, 6 (13): 2837-2839.
- Aksu, R. (2009). Ayaş (Ankara) Kaplıcalarının Termal Turizm Açısından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Afyonkarahisar, 131 s.
- ABB (2006a). 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı, Planlama Raporu, Etüdler ve Müdahale Biçimleri, Planlama Bölgelerinin İrdelenmesi, Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı, <https://www.ankara.bel.tr/files/9013/5901/7141/9-planlama-bolgeleri.pdf> 2023 (20.02.2017).
- ABB (2006b). 2023 Başkent Ankara Nazım İmar Planı, Planlama Raporu, Etüdler ve Müdahale Biçimleri, Doğal Yapı, Ankara Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı, <https://www.ankara.bel.tr/files/9313/4726/7119/4-dogal-yapi.pdf> (20.02.2017).
- Anon. (2014). T.C. Ayaş Kaymakamlığı İlçe Tarım, Gıda ve Hayvancılık Müdürlüğü Arşivi.
- Anon. (2015). *Ayaş Belediyesi Faaliyet Raporu*. Ayaş Belediyesi Yayını.
- Anon. (2017a). *Ayaş “Parlayan Gece”*. Ayaş Belediyesi Yayını.
- Anon. (2017b). *Tarihi Camiler ve Türbeler Şehri Ayaş*. Ayaş Belediyesi Yayını (Broşür), Ankara.
- Anon. (2017c). *Tiftiğin Tarihi. Tiftik ve Yapağı Tarım Satış Kooperatifleri Birliği Yayını* (Broşür), Ankara.
- Anon. (2017d). *Ayaş Belediyesi Verileri*.
- Ardahan, F. (2003). Turizmde Franchising ve Türk Evi Pansiyonları Franchisingi Model Önerisi. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Konya, 433 s.
- Ayan, B. (2011). Denizel Kültürel Peyzaj Kavramı: İstanbul Heybeliada Örneğinde Bir Değerlendirme. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara, 189 s.
- Aydın, O. (2012). AB’de kırsal turizmde ilk 5 ülke’de kırsal turizm. *KMÜ Sosyal ve*

- Baştemur, C. (2013). Mimar Sinan Rotasının Doğal ve Kültürel Peyzaj İzleri. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara, 148 s.
- Bollukcu, P. (2014). Peyzaj Planlama ve Kırsal Kalkınma İlişkisi: Bartın-Arıt ayı Havzası rneği. Doktora Tezi, Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Bartın, 449 s.
- Bollukcu, P. ve Cesur, A. (2017). Kırsal kalkınmada turizmin rolü: Ankara-Ayaş rneğinde bir değerlendirme. *XIII. Uluslararası Katılımlı Ekoloji ve evre Kongresi, UKECEK 2017, Bildiri zetleri Kitabı*, 12-15 Eylül, s:521, Edirne.
- Bollukcu, P. ve Cesur, A. (2018). Ayaş'ın kırsal kalkınma olanaklarının peyzaj mimarlığı açısından araştırılması. *Geçmişten Geleceğe Taşınan Miras Ayaş*, ed. M. Yılmaz vd., Ayaş Belediyesi Yayınları, Ankara, s. 219-229.
- Cengiz, T., Tüfekçioğlu, A ve İskender, A. (2005). Artvin İl Gelişme Planı, Turizm Sektörü Raporu, Artvin, 82 s.
- akmak, E. (2006). Sürdürülebilir beşeri kalkınma çabası olarak doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKAP). *Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu*, 359-374.
- al, H. (1997). Geleneksel Ayaş evlerinde kapılar ve kapı tokmakları. *Ayaş ve evresi Kültür-Sanat Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, s. 91-109.
- eken, H., Karadağ, L. ve Dalgın, T. (2007). Kırsal kalkınmada yeni bir yaklaşım kırsal turizm ve Türkiye'ye yönelik teorik bir alışma. *Artvin oruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 1-14.
- Çerkez, M. (1997). Ayaş. *Ayaş ve evresi Kültür-Sanat Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, s. 199-213.
- etin, A. (2006). Ayaş (Ankara) Karakaya ve Ilıcaköy Sıcak Sularının Hidroloji İncelemesi. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Jeoloji (Hidroloji) Anabilim Dalı, Ankara, 127 s.
- etin, İ., Polat zmc, T. ve İçöz, O. (2017). Kırsal alanlarda sürdürülebilir kırsal turizm ve Kocaeli-Kandıra kırsal turizm gelişimi modeli. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDE)*, S-IV: 137-156.
- şB (2017). Ankara İli 2016 Yılı evre Durum Raporu, https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/Ankara_icdr2016.pdf (25.02.2018).
- Çiftçi, F. (2017). Turizm Sektöründeki Sosyal Girişim alışanlarının Sosyal Girişimcilik Davranışı, İş ve Yaşam Tatmini: TaTuTa Projesi Narky rneği. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Eskişehir, 95 s.

- Çolak, O. (2009). Turistik Ürün Çeşitlendirme Kapsamında Kırsal Turizm ve Kırsal Turizm İşletmeciliği: Şirince Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm Ana Bilim Dalı, Aydın, 238 s.
- DAKAP (2005). Doğu Anadolu Kalkınma Programı, Tarım ve Kırsal Kalkınma Bileşeni, 2005 Teklif Çağrısı için Başvuru Rehberi, http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/Download/8174/Tarim_ve_Kirsal_Kalkinma_Basvuru_Rehberi.pdf (25.09.2019).
- Demirel, Ö. (1997). Çoruh Havzası (Yusufeli Kesimi) Doğal ve Kültürel Kaynak Değerlerinin Turizm ve Rekreasyon Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Trabzon, 319 s.
- Demirkan, E. (2006). Ayaş Tüccar Abdullah Efendi Konutu Restorasyon Önerisi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Ankara, 326 s.
- Deri, E. (2015). Uzaktan Algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemi Kullanılarak Küçükbaş Hayvancılık İşletmeleri İçin Uygun Yer Seçimi. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarımsal Yapılar ve Sulama Anabilim Dalı, İzmir, 88 s.
- Diñçer, F. (1997). *Avrupa Birliğinde Turizm ve Uygulanan Politikalar*. Der Yayınları, İstanbul, 161 s.
- Doğan, G. (2012). Ankara İli Ayaş İlçesinin Kırsal Turizm Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Ankara, 137 s.
- Doğan, S. ve Özaslan, Y. (2017). Kırsal alan gelişimi açısından kırsal turizm ve kırsal turizmin dünyadaki durumu. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, ÖS-IV: 61-78.
- DPT (1963). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1963-1967, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara, 535 s. <http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13736/plan1.pdf> (09.12.2018).
- DPT (1967). İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968-1972, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara, 665 s. <http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13737/plan2.pdf> (09.12.2018).
- DPT (1972). Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara, 1077 s. <http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13738/plan3.pdf> (09.12.2018).
- DPT (1979). Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979-1983, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara, 699 s. <http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13739/plan4.pdf> (09.12.2018).

- DPT (1984). Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara, 221 s. <http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13740/plan5.pdf> (09.12.2018).
- DPT (1989). Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara, 375 s. <http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13741/plan6.pdf> (09.12.2018).
- DPT (1995). Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1996-2000, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara, 319 s. <http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13742/plan7.pdf> (09.12.2018).
- DPT (2000). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara, 254 s. <http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13743/plan8.pdf> (09.12.2018).
- DPT (2006). Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı 2007-2013, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara, 101 s. <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Dokuzuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2007-2013%E2%80%8B.pdf> (09.12.2018).
- DPT (2013). Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı 2014-2018, Kalkınma Bakanlığı, Ankara, 212 s. <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Onuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2014-2018.pdf> (09.12.2018).
- Duran Gökalp, D. ve Yazgan M.E. (2013). Kırsal peyzaj planlamada agroturizm ve agriturizm. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 15 (24): 25-29.
- ELC (1995). On the integrated conservation of cultural landscape areas as part of landscape policies. *Recommendation*, No: R (95) 9.
- Erdoğan, S. (2002). Kırsal kalkınmada kırsal turizmin rolü. *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 435, s. 197-204.
- Erduran Nemutlu, F., Sağlık, A., Kelkit, A., Akbulak, C. ve Devecioğlu, N.E. (2015). Çanakkale kenti kültürel peyzaj değerlerinin belirlenmesi, *Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 4, s. 25-40.
- Erol, H. (2011). *Ankara Keçilerinde Bakım, Beslenme Ve Hastalıklar*. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Hayvancılık Merkez Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 71, s. 1-31. Lalahan/Ankara.
- Eryazıcıoğlu, M.E. (2012). Kültürel Peyzaj Alanlarının Korunmasına Yönelik İlkeler: İstanbul Boğaziçi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul, 146 s.
- Farina, A. (2000). The cultural landscapes as a model for the integration of ecology and economics. *Bioscience*, Vol: 50, No: 4, pp. 313-320.
- Gül, A. (2000). Peyzaj-insan ilişkisi ve peyzaj mimarlığı. *Süleyman Demirel Üniversitesi*

- Gürer, N. (2003). Kırsal Geleneksel Konut Dokusunun Turizm Bağlamında Değerlendirilmesi, Cumalıkızık Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara, 238 s.
- Gürlük, S. (2001). Sürdürülebilir kentleşme olgusu ve Cumalıkızık örneği. *Uludağ Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi*, Cilt:19, Sayı:1-2.
- İnci, U. (2012). Ankara İli Ayaş İlçesi Balçıçek Evi Restorasyon Önerisi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Ankara, 422 s.
- Kadanalı, E ve Yazgan, Ş. (2012).Kırsal turizmin ekonomik - sosyal ve çevresel etkileri. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (23): 97-100.
- Karacan, S., Karacan, E. ve Güngör, Y. (2016). Kırsal turizm ve alternatif kırsal turizm hizmetleri. 5. *Doğu Akdeniz Turizm Sempozyumu ve I. Uluslararası Turizm Sempozyumu*, Doğu Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi, 22-23 Nisan, KKTC, 19 s.
- Karaman, A.F. (2006). XIX. Yüzyıl Ortalarında Ankara Vilayeti'ne Bağlı Ayaş Kazası'nın Sosyal ve İktisadi Durumu. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Ankara, 156 s.
- Karaoğlu, M. ve Çelim, Ş. (2018). Doğu Anadolu Bölgesi ve Iğdır'ın jeolojisi ve toprak özellikleri. *Journal of Agriculture*, 1(1), 14-26.
- Kıvrak, E.T. (2011). Beykoz-Polonezköy'ün Kültürel Peyzaj Analizini ve Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, İstanbul, 191 s.
- Kızılırmak, İ. ve Mugan Ertuğral, S. (2012). Sosyal turizmin gelişiminde yerel yönetimlerin rolü ve yapılan uygulamalar. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, s. 33-53.
- Kiper, T. (2006). Safranbolu Yörökköyü Peyzaj Potansiyelinin Kırsal Turizm Açısından Değerlendirilmesi. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara, 397 s.
- Kozak, N. (2012). *Genel Turizm Bilgisi*. Ed.; Akoğlan Kozak, M; Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 156 s.
- Köken, T. (2014). Ayaş İlçesi Tarihi ve Arkeolojisi, http://www.academia.edu/7553909/Ankara_Aya%C5%9F_Tarihi_ve_Arkeolojisi, (19.2.2017).
- Köroğlu, A. ve Köroğlu, Ö. (2006). Kırsal turizmin yöre kalkınmasındaki rolü: Buldan yöresi kırsal turizm potansiyeli. *Buldan Sempozyumu, 23-24 Kasım 2006 Bildiri Kitabı*, Denizli, s. 233-242.

- MEGEP (2018). Konaklama ve Seyahat Hizmetleri Turizm Hareketleri, http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Turizm%20Hareketleri.pdf (18.09.2019).
- MGM (2019). Ankara İli 1927-2018 Yılları Arası İklim Verileri, Meteoroloji Genel Müdürlüğü, <https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=ANKARA> (20.04.2019).
- Mitchell, N., Rössler, M. ve Tricaud, P.M. (2009). Word heritage cultural landscapes a handbook for conservation and management. *Word Heritage Papers 26*, UNESCO World Heritage Centre, Paris.
- Morgül, Ş.M. (2006). Trakya Bölgesinde Kırsal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesine İlişkin Analiz: Kırklareli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Edirne, 193 s.
- MTA (2002). 1:100000 Ölçekli Türkiye Jeoloji Haritaları, Bolu-H 28 Paftası, Jeoloji Etütleri Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- MTA (2010). Ankara İli Maden ve Enerji Kaynakları, Maden Tetkik Arama Genel Müdürlüğü, http://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/bilgi-merkezi/maden_potansiyel_2010/Ankara_Madenler.pdf (14.03.2017).
- Orhunbilge, N. (2000). *Örnekleme Yöntemleri ve Hipotez Testleri*. Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş İkinci Baskı, Avcıol Basım ve Yayın, İstanbul, 420 s.
- Özel, A.E. (2004). Çanakkale İli Doğal Potansiyelinin Turizm ve Rekreatyonel Kullanım Yönünden İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Çanakkale, 156 s.
- Özgür, E.M. (2010). *Nüfusun Coğrafî Analizi*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Bölgesel Coğrafya Anabilim Dalı, Coğrafya Bölümü Ders Notları, Ankara, 87 s.
- Özkan, E. (2007). Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikaları ve Kırsal Turizm. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kent ve Çevre Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara, 150 s.
- Özkul, N. (1997). Ayaş Çömlekçiliği. *Ayaş ve Çevresi Kültür-Sanat Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, s. 111-126.
- Öztürk Sözen, M. (2006). 1982 Sonrası Dönemde Türkiye’de Uygulanan Turizm Politikaları ve Turizm Politikalarının Çanakkale Ekonomisine Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, Çanakkale, 204 s.
- Page, R.R. (2009). *National Park Service Cultural Landscapes Inventory Professional Procedures Guide*. U.S. Department of the Interior National Park Service Cultural

Resource Stewardship And Partnerships Park Historic Structures And Cultural Landscapes Program, Washington D.C., p. 281.

- Rátz, T. ve Puczkó, L. (1998). Rural tourism and sustainable development in Hungary. *“Rural Tourism Management: Sustainable Options” International Conference, Conference Proceedings*, Auchincruive, pp. 450-464.
- Sayan, M.S. (1998). Antalya Kıyı Bandındaki Bazı Turizm Amaçlı Tesislerin Peyzaj Mimarlığı Yönünden İrdelenmesi. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara, 324 s.
- Sayılan, H. (2007). Muş İlinde Kültür Turizmi Potansiyelinin Coğrafi Yönden Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Ankara, 274 s.
- SEEDA (2002). Rural Tourism In The South East a Strategy For Future Action a Consultation Draft, South East England Development Agency, <http://www.tourisminsights.info/> (26.09.2018).
- Soykan, F. (1999). Doğal çevre ve kırsal kültürle bütünleşen bir turizm türü: kırsal turizm. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 10, s.67-75.
- Soykan, F. (2000). Kırsal turizm ve Avrupa’da kazanılan deneyim. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 11, 21-33.
- Soykan, F. (2003). Kırsal turizm ve Türkiye turizmi için önemi. *Ege Coğrafya Dergisi*, Cilt: 12, 1-11.
- Sürücü, S. (2008). Alternatif Turizm ve Potansiyeli: Ankara Ayaş Örneği. Uzmanlık Tezi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 119 s.
- Şekerli, S. (2018). Tarım Turizmi (TaTuTa) Projesi Kapsamında Faaliyet Gösteren Ekolojik Çiftliklerde Bir Araştırma: İzmir İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, İzmir, 106 s.
- Şerefioğlu, C. (2009). Kalkınmada Kırsal Turizmin Rolü- 2007- 2013 Yılları Arasında Ülkemizde Uygulanacak Olan İpard Kırsal Kalkınma Programındaki Yeri, Önemi ve Beklenen Gelişmeler. Uzmanlık Tezi, T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Ankara, 186 s.
- Tanyu, H. (1967). *Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri*. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara.
- TCSBB (2019). Onbirinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2019-2023, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Ankara, 2019 s. <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf> (03.10.2019).

- TÜİK (1966). 1965 Yılı Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, <http://rapory.tuik.gov.tr/13-12-2018-02:28:50-1127221222270790042131713211.html?> (19.11.2018).
- TÜİK (1971). 1970 Yılı Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, <http://rapory.tuik.gov.tr/13-12-2018-02:58:27-66154435119867383962069615.html?> (19.11.2018).
- TÜİK (1976). 1975 Yılı Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, <http://rapory.tuik.gov.tr/13-12-2018-02:42:30-471634188948961507858479916.html?> (19.11.2018).
- TÜİK (1981). 1980 Yılı Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, <http://rapory.tuik.gov.tr/13-12-2018-02:59:46-16183811871148469062039484841.html?> (19.11.2018).
- TÜİK (1986). 1985 Yılı Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, <http://rapory.tuik.gov.tr/13-12-2018-02:43:44-16186977021337876041193128909.html?> (19.11.2018).
- TÜİK (1991). 1990 Yılı Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, <http://rapory.tuik.gov.tr/13-12-2018-03:01:18-13980075685312223801697527208.html?> (19.11.2018).
- TÜİK (2001). 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, <http://rapory.tuik.gov.tr/13-12-2018-02:45:07-11102139778344009895412138.html?> (19.11.2018).
- TÜİK (2008) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2007 Yılı Sonuçları, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> (19.11.2018).
- TÜİK (2011) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2010 Yılı Sonuçları, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> (19.11.2018).
- TÜİK (2016) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2015 Yılı Sonuçları, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> (19.11.2018).
- TÜİK (2019a). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2018 Yılı Sonuçları, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> (19.11.2018).
- TÜİK (2019b). 2018 yılı Ulusal Eğitim İstatistikleri, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=130&locale=tr> (19.11.2018).
- TÜİK (2019c). 2018 Yılı Tarım Arazisi Varlığı, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=104&locale=tr>, (19.11.2018).
- TÜİK (2019d). 2010-2018 Yılları Arası Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünler Üretim Miktarı, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=92&locale=tr>, (19.11.2018).
- TÜİK (2019e). 2010-2018 Yılları Arası Sebze Üretim Miktarı, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=92&locale=tr>, (19.11.2018).
- TÜİK (2019f). 2010-2018 Yılları Arası Meyve İçecek ve Baharat Bitkileri Üretim Miktarı, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=92&locale=tr>, (19.11.2018).
- TÜİK (2019g). 2010-2018 Yılları Arası Hayvansal Üretim Miktarı, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=101&locale=tr>, (19.11.2018).

- UNESCO (1992). <http://whc.unesco.org/en/culturallandscape#1>, (28.08.2018).
- URL-1 (2019).<http://tatuta.org/?p=301&pg=10&lang=tr#tatuta>, (23.07.2019).
- URL-2 (2018).<http://ashokaturkiye.org/hakkimizda/>, ASHOKA Türkiye, (29.08.2019).
- URL-3 (2019). http://www.zeytindali.com.tr/index.php?inc=sivil_toplum/agroturizm, Zeytindalı Kadın, Çevre, Kültür ve İşletme Kooperatifi, (25.09.2019).
- URL-4 (2019). <http://ayas.bel.tr/> Ayaş Belediyesi, (20.09.2019).
- URL-5 (2019). <http://www.ayas.gov.tr/> Ayaş Kaymakamlığı, (20.09.2019).
- URL-6 (2019). <https://ayas.baskenthastaneleri.com/>, Ayaş Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi, (20.09.2019).
- URL-7 (2019). www.academia.edu/, Ayaş Tarihi ve Arkeolojisi, (19.02.2019).
- URL-8 (2019). <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/ankara/nealinir/ayas-testisi>, Türkiye Kültür Portalı, (01.09.2019).
- URL-9 (2019). <http://ayashem.meb.k12.tr/tema/index.php>, Ayaş Halk Eğitim Merkezi, (01.09.2019).
- URL-10 (2017). <http://www.ilgazetesi.com.tr> (07.08.2017).
- URL-11 (2016). <http://www.ankaratb.org.tr>, Ankara Ticaret Borsası, (10.12.2016).
- Ünal Gülsoy, M. (1997). Geleneksel Ayaş Evleri, *Ayaş ve Çevresi Kültür-Sanat Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, s. 159-171.
- Weiland, U. (2011). Introduction. *Land and landscape management in Europe - Commonreport 2011*, University of Leipzig, Leipzig, pp 5-8.
- Yazgan, M.E. (2011). Peyzaj Nedir?.*Peyzaj Çevre ve Tarım*, Ed.: Yazgan, M.E; Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, s. 26-44.
- Yemenoğlu, E. (2018). Denizli İlinin Kırsal Turizm Potansiyeli ve Geliştirilmesi: Buldan Örneği.Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Muğla, 152 s.
- Yılmaz, H. (2008). Turizm Çeşitlendirmesi Kapsamında Ekoturizmin Ürünü Olarak Tatil Çiftlikleri: Türkiye'deki Tatil Çiftliklerine Yönelik Swot Analizi. Doktora Tez Özeti, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Afyonkarahisar, 242 s.
- Yosmaoğlu, N. ve Engin, F. (2003). Bolu İli Gelişme Planı Hizmetler Sektörü, Bolu Valiliği, http://www.bolu.gov.tr/ortak_icerik/bolu/bilgi-islem/gerekli-dosyalar/xfiles-2_hizmetler_sektoru.pdf.

BİBLİYOGRAFYA

- Ahipaşaoğlu, S. ve Çeltek, E. (2006). *Sürdürülebilir Kırsal Turizm*. 1. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 173 s.
- Aldan, M. (1965). *Türlü Yönleriyle Ayaş*. Ayyıldız Matbaası, Ankara, 236 s.
- Antrop, M. (2005). Why Landscape Of The Pasta re Important For The Future. *Landscape And Urban Planning*, No: (67): 9-26.
- Atmaca, C.Z. (1985). Ayaş İlçesinin Bölgesel Coğrafyası. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Ankara, 88 s.
- Barutçugil, İ. (1986). *Turizm Ekonomisi ve Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri*. 1. Basım, Beta Basın Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 308 s.
- Bull, A. (1995). *The Economics Of Travel And Tourism*. Australia: Pitman, 267 pp.
- Cabrini, L. (2004). Rural Tourism In Europe. *European Congress on Rural Tourism*. Jaen, Spain.
- Cavaco, C. (1995). Rural Tourism: The Creation Of New Tourist Spaces, *European Tourism: Regions, Spaces and Restructuring*, Ed.: A. Montari and A.M. Williams, West Sussex: By John Wiley & Sons Ltd., pp. 127-149.
- Fowler, P. (1999). Cultural lanscape-archaelogy, *Ancestors and Archive*, Ed.: Geja Hajos, Momentum-Site-Cultural Landscape Exemolified by the Wachau, Austrian National Committee of ICOMOS, Vienna, pp. 56-62.
- Greffé, X. (1994). Is Tourism a lever for economic and social development?. *Journal of Sustinable Tourism*. 2 (1-2), pp. 22-40.
- Gültekin, N.T. (2010). *19. Yüzyılda Anadolu Kenti ve Konut Dokusu Ayaş ve Beypazarı*. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 144 s.
- Halbway, C.J. ve Taylor, N. (2006). *The Business of Tourism Seventh Edition*. Prentice Hall England. 2006, pp. 199.
- Hall, D., Roberts, L. ve Mitchell, M. (2005). *New Directions in Rural Tourism*. Publishing Company, UK.
- İzbırak, R. (1963). *Bitki Coğrafyası*. Ankara Üniversitesi, DTCTF Yayınları, Ankara, 317 s.
- Kahraman, M. ve Türkay, O. (2004). *Turizm ve Çevre*, Detay Yayıncılık, Ankara, 222 s.
- Karşlı, H. (1997). Türkiye’de Planlı Dönemde Turizm Yatırımları ve Uygulanan Politikalar. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, İzmir, 125 s.

- Kılıç, C. (2000). *Turizm Sektöründe İstihdamın Niteliğini Etkileyen Faktörler ve Türkiye’de Beş Yıldızlı Otellerin Analizi*. Çizgi Kitapevi, Ankara, 205 s.
- Kocaman T. (2002). *Nüfus Projeksiyonu hesaplama yöntemleri*, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, DPT, Ankara. Online Erişim: http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/view/12923/Plan_N%C3%BCfus_Proje_ksiyon_Y%C3%B6ntemleri.pdf (10.09.2018).
- Kozak, N., Akoğlan, M. ve Kozak, M. (1994). *Genel Turizm, İlkeler-Kavramlar*, Anatolia Yayıncılık, Ankara, 256 s.
- Molera, A. (2006). Profiling segments of tourists in rural areas of south-eastern Spain. *Tourism Management*, Vol: 28, pp. 757-767.
- Olalı, H. (1971). *Turizm Dersleri*. Ege Üniversitesi İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi Yayınları, Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir, 191 s.
- Özdemir, M. (1992). *Turizmin Türkiye’nin Sosyo-Ekonomik Yapısına Etkileri*, Ankara, 192 s.
- Özgüç, N. (1998). *Turizm Coğrafyası: Özellikler, Bölgeler*. Çantay Kitapevi, İstanbul, 544 s.
- Sauer, C. (1925). The morphology of landscape. *University of California Publications in Geography*, Vol: 2, No:2, pp. 19-53.
- Savacı, Ö. (2008). Kentsel Sit Alanlarının Turizm Amaçlı Değerlendirilmesi: Ayaş Örneği. Uzmanlık Tezi, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 117 s.
- Taylor, P.D. (2002). Fragmentation and Cultural Landscapes: Tightening The Relationship Between Human Beings And The Environment. *Landscape and Urban Planning*, Vol: 58, pp. 93-99.
- Toskay, T. (1989). *Turizm Olayına Genel Yaklaşım*. Der Yayınları, İstanbul, 272 s.
- Uçar, M., Çeken, H. ve Ökten Ş. (2010). *Kırsal Turizm ve Kalkınma: Fethiye Örneği*. Detay Yayıncılık, Ankara, 168 s.
- Usta, Ö. (2008). *Turizm Genel ve Yapısal Yaklaşım*. Detay Yayıncılık, Ankara, 242 s.
- Ünal, M. (1992). Geleneksel Ayaş Evleri. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Ankara, 151 s.
- Williams, A. ve Shaw, G. (1996). Tourism, Leisure, Nature Protection and Agri-tourism: Principles, Partnerships and Practice (Sourcebook).
- Yürük, E.Ö. (2003). Turizm geleceği: ekoturizm. *Türkiye’nin Alternatif Turizm Potansiyeli ve Güncel Sorunları Konferansı (2-3 Mayıs)*, Çankırı.

EKLER

EK1: Yöre halkına uygulanan anket formu.

Bu çalışma, Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nde yapılan "Ankara İli Ayaş İlçesi'nin Doğal Ve Kültürel Peyzaj Özelliklerinin Turizm Açısından Değerlendirilmesi" isimli yüksek lisans tezi ve aynı başlıklı 2017-FEN-CY-014 numaralı lisansüstü araştırma projesi kapsamında yerel halka yönelik olarak, yöreye ilişkin sosyal verilerin analiz edilmesi amacıyla yapılmaktadır. Çalışmanın sağlıklı olarak yürütülebilmesi ve yararlı sonuçlara ulaşılabilmesi için anket sorularına hassasiyetle vereceğiniz cevaplarınız için teşekkür ederiz.

Dr.Öğr.Üyesi Pınar BOLLUKCU
Tez Danışmanı/Proje Yürütücüsü

Tarih:/....../2018

- 1- Yaş Grubu: ☐ 18-25 ☐ 26-35 ☐ 36-45 ☐ 46-55 ☐ 56-65 ☐ 66 ve üstü
- 2- Cinsiyet : ☐ Kadın ☐ Erkek
- 3- Meslek :
- 4- Eğitim Düzeyi: ☐ Okur-yazar değil ☐ İlköğretim ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ Lisansüstü
- 5- Ailenizin Gelir Durumu: ☐ 1.500 TL ve altı ☐ 1.501-2500 TL ☐ 2501-3500 TL
☐ 3501-4500 TL ☐ 4501-5500 TL ☐ 5501 TL ve üstü
- 6- Ailenizin gelir elde ettiği faaliyetler hangileridir? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)
- ☐ Emekli/dul/yetim maaşı ☐ Memur maaşı ☐ Yurtiçi ve ya yurtdışı gelir transferi
- ☐ Kira geliri ☐ Taşımacılık ☐ El sanatları
- ☐ Bitkisel Üretim ☐ Hayvansal Üretim ☐ Arıcılık
- ☐ Kamu hizmetleri ☐ Ticaret ☐ Turizm
- ☐ Hiçbiri ☐ Diğer.....
- 7- Ayaşlı mısınız?
- ☐ Evet (Ayaşlıyım) ve.....yıl/ay'dır burada yaşıyorum
- ☐ Hayır (Ayaşlı değilim) ancakyıl/ay'dır burada yaşıyorum
- 8- Ayaş denilince ilk akla gelen nedir? Sizce Ayaş'ın sembolü nedir?
- 9- Ayaş'ı tarif eden üç sözcük söyleyiniz.....
- 10- Ayaş'ta en çok neyi seversiniz? Neden?.....
- 11- Ayaş'ta buluşma noktası sizce neresidir? Neden?
- 12- Ayaş'ın ve içinde yaşadığınız bölgenin Türkiye Turizm Stratejisine göre; İpek yolu turizm koridorunda yer aldığını biliyor musunuz? Cevabınız 'Evet' ise sizin için olumlu ve olumsuz etkilerini yazınız.
- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- 13-Aşağıda "Sürdürülebilir Turizm" kavramına ilişkin verilen ifadeleri değerlendiriniz.

İfadeler	Katılıyorum	Kısmen	Katılmıyorum	Fikrim Yok
Doğaya zarar vermeyen turizm etkinlikleridir				
Doğada zaman geçirme ve doğa ile içi içe olmaktır				
Doğayı tanımak ve deneyimlemektir.				
Koruma öncelikli turizm etkinlikleridir.				
Çevre, yerel insanlar ve turistlerin karşılıklı iletişim ve alışverişidir.				
Yerel ekonomiyi canlandırmak ve geliştirmektir.				
Yoğun yapılaşmaya izin vermeyen ve doğayı koruyan turizmdir.				
Konforsuz, basit ve sade olanaklar sunan bir turizmdir.				
Stresten kaçış ve rahatlama sağlayan turizmdir.				

14- Sürdürülebilir turizm potansiyeli açısından Ayaş'ta aşağıdaki etkinliklerin hangisi ya da hangilerinin ön plana çıkacağını düşünüyorsunuz?

- ☐ Doğa sporları ☐ Doğa yürüyüşü ☐ Manzara seyri
- ☐ Botanik turizmi ☐ Yaban hayatı gözlemciliği ☐ Organik tarım faaliyetleri
- ☐ Kültür-sanat turizmi ☐ Çadır ve karavanlı kamp ☐ İnanç turizmi
- ☐ Festival turizmi ☐ Gastronomi/Yeme-içme ☐ Diğer

15- Sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin olumlu ve olumsuz sonuçlarına ilişkin aşağıda belirtilen ifadeleri değerlendiriniz.

İfadeler	Katılıyorum	Kısmen	Katılmıyorum	Fikrim Yok
Ayaş'a maddi kaynak sağlar				
Ayaş halkının doğal ve kültürel yapıyı koruma bilinci gelişir, farkındalık artar				
Yeni iş imkanları oluşturur ve girişimciliği teşvik eder				

Kültür alışverişi ve yeni dostluklar oluşur				
Ayaş'ın reklam ve tanıtımı sağlanır				
Yöresel yemek kültürünü geliştirir ve teşvik eder				
Bilgilendirme ve yönlendirme çalışmalarını artırır				
Göçü önler				
Çöplerden kaynaklanan çevre kirliliği artabilir				
Yoğun baskı sonucu toprak sıkışması ve erozyon oluşabilir				
Yapılaşma artabilir				
Turist sayısının fazlalığı sonucu alanın cazibesi azalabilir				
Yörenin ticarileşmesine ve pahalı olmasına yol açabilir				
Yaban hayvanlarının yaşam alanını olumsuz etkileyebilir				
Kültürel kimliğimizi olumsuz etkileyebilir				
Su kaynakları zarar görebilir				
Yoğun gürültü oluşabilir				
Bitkilerin toplanması sonucu doğal bitki örtüsü zarar görebilir				
Orman yangınları artabilir				

16-Sürdürülebilir turizme yönelik yaptığınız herhangi bir faaliyet var mı? Varsa ne olduğunu belirtiniz.

☐ Evet.....

☐ Hayır

17- Sizce sürdürülebilir turizm aileniz için alternatif bir geçim kaynağı olabilir mi?

☐ Evet ☐ Hayır ☐ Fikrim yok

18- Sürdürülebilir turizmden gelir elde etmek amacıyla yapılabilecek aşağıdaki faaliyetleri değerlendiriniz.

İfadeler	Katılıyorum	Kısmen	Katılmıyorum	Fikrim Yok
Evimi ya da evimin bir bölümünü pansiyon olarak değerlendirebilirim				
Taşımacılık hizmeti verebilirim				
Organik tarım yaparak tarla ürünlerimi satabilirim				
Evimde hazırladığım yöresel yiyecek ve içecekleri satabilirim				
Rehberlik hizmeti verebilirim				
El sanatlarımızı öğretebilir ve satabilirim				
Evde yaptığım mutfak ürünlerini satabilirim				

19- Ayaş'ta sürdürülebilir turizm faaliyeti etkinliği için yapılabilecek kurs ya da eğitimlerden hangilerine katılmak istersiniz?

☐ Konaklama hizmetleri ☐ Yöresel yemeklerin hazırlanması ve sunumu
☐ Yöresel el sanatlarının üretimi ☐ Organik tarım eğitimi
☐ Hiçbiri ☐ Diğer.....

20- Ailenizde Rehberlik eğitimi alan bireyler var mı?

☐ Evet (kaç kişi) ☐ Hayır

21-Ayaş'ta Rehberlik kursu verilirse siz ya da ailenizden katılan olur mu?

☐ Evet ☐ Hayır ☐ Fikrim yok

22-Oturduğunuz ev kendinize mi ait? (Cevabınız hayır ise 25. soruya geçiniz.)

☐ Evet ☐ Hayır

23-Ayaş'ta oturduğunuz ev dışında (ikincil) eviniz var mı?

☐ Evet ☐ Hayır

24-Oturduğunuz evi ya da varsa ikincil evinizi sürdürülebilir turizme yönelik olarak kullanmak ister misiniz?

☐ Evet. Oturduğum evi hem kullanıp hem pansiyon olarak kiralayabilirim.

☐ Evet. İkincil evimi hem kullanıp hem pansiyon olarak kiralayabilirim.

☐ Evet. Her iki evimi de evi hem kullanıp hem pansiyon olarak kiralayabilirim.

☐ Hayır

25-Kendinize ait araziniz var mı? Varsa ne kadar büyüklüktedir? (Cevabınız hayır ise 27. soruya geçiniz.)

☐ Evetdönüm ☐ Hayır

26- Arazinizi ne amaçla kullanıyorsunuz?

☐ Tarla/bağ/bahçe olarak kendim kullanıyorum

☐ Tarla/bağ/bahçe olarak kiraya veriyorum

☐ Kullanılmıyor

☐ Diğer.....

27-Ayaş'ta ya da Ayaş'ı da içine alan bir bölgede sürdürülebilir turizm planı yapılırsa ve sizin arazinize şu anki kullanımından farklı bir kullanım türü önerilirse uygulamak ister misiniz?

☐ Evet ☐ Hayır ☐ Fikrim yok

EK2: Mahalle muhtarlarına uygulanan anket.

Bu çalışma, Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nde yapılan "Ankara İli Ayaş İlçesi'nin Doğal Ve Kültürel Peyzaj Özelliklerinin Turizm Açısından Değerlendirilmesi" isimli yüksek lisans tezi ve aynı başlıklı 2017-FEN-CY-014 numaralı lisansüstü araştırma projesi kapsamında yerel halka yönelik olarak, yöreye ilişkin sosyal verilerin analiz edilmesi amacıyla yapılmaktadır. Çalışmanın sağlıklı olarak yürütülebilmesi ve yararlı sonuçlara ulaşılabilmesi için anket sorularına hassasiyetle vereceğiniz cevaplarınız için teşekkür ederiz.

Dr.Öğr.Üyesi Pınar BOLLUKCU
Tez Danışmanı/Proje Yürütücüsü

Tarih: .../.../2018

Mahallenin Adı:

Muhtarın Adı-Soyadı/Telefonu:

1. Son sayıma göre mahalle nüfusunun yaşlara göre dağılımı nasıldır?

CİNSİYETDAĞILIMI	SAYI
Kadın	
Erkek	
TOPLAM	

NÜFUSUN YAPISI	SAYI
0-14 yaş arası	
15-40 yaş arası	
65 e üstü	

2. Mahallenizde kaç hane yaşamaktadır?

3. Aşağıdaki tabloyu mahallede bulunan konut sayılarına göre doldurunuz.

KULLANIMA GÖRE KONUTLAR	SAYI
Sürekli kullanılan konut	
Sadece yazın kullanılan konut	
Kullanılmayan konut	
TOPLAM	

4. Mahallede geleneksel mimari özelliği taşıyan konut var mı? Varsa kaç adet olduğunu belirtiniz. Varsa ne amaçla kullanılmaktadır.

☐ Var ☐ Yok

5. Mahallede tarihi yapı/eser var mı? Varsa neler olduğunu belirtiniz.

☐ Var ☐ Yok

6. Mahallede aşağıdaki kamu ve hizmet kuruluşlarından hangileri bulunmaktadır? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)

☐ İlköğretim okulu ☐ Lise ☐ Sağlık Ocağı ☐ Postahane
☐ Cami ☐ Diğer (Okul taşımacılığı)

7. Mahallede aşağıdaki hizmet ve üretim yerlerinden hangileri bulunmaktadır? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)

☐ Bakkal ☐ Değirmen ☐ Marangoz ☐ Demirci
☐ Kahvehane ☐ Berber ☐ Diğer (Hayvancılık, sera, pazarcılık)

8. Mahallede yolların kapandığı durumlar olur mu? Olursa genellikle hangi dönemlerde ne kadar süre ile kapanır?

9. Mahallede şu anda öğrenim gören öğrenci sayısı kaçtır?

10. Mahallede okul var mı? Varsa ne durumdadır?

11. Mahallede kurs ya da benzeri bir eğitici faaliyet var mı / yapıldı mı? Varsa hangi alanda ve kimlere yöneliktir?

12. Mahallede hane halkının yaklaşık olarak aylık ortalama geliri ne kadardır?

☐ 1.500 TL ve altı ☐ 1.501-2500 TL ☐ 2501-3500 TL
☐ 3501-4500 TL ☐ 4501-5500 TL ☐ 5501 TL ve üstü

13. Ayaş'ın başlıca gelir kaynakları nelerdir? (Öncelik sırası vererek 3 seçenek işaretleyiniz)

☐ Bitkisel üretim ☐ Hayvansal üretim ☐ Ormancılık faaliyetleri ☐ Arıcılık ☐ El sanatları ☐ Turizm

Kira ☐ Taşımacılık ☐ Yurtiçi ve ya yurtdışı gelir transferi

☐ Emekli/dul/yetim aylığı ☐ Diğer

14. Ayaş'ta kooperatif var mı? Varsa hangisi olduğunu belirtiniz? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)

☐ Yok ☐ Tarım Kredi Kooperatifi ☐ Tarım Satış Kooperatifi
☐ Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ☐ Üretim Kooperatifi ☐ Sulama Kooperatifi
☐ Orman Kooperatifi ☐ Diğer

15. Ayaş'ta işsizlik sorunu var mı?

☐ Var ☐ Yok

16. Mahallede Ayaş'ta oturup Ayaş dışında çalışan var mı? Varsa sayısını aşağıdaki tabloda belirtiniz.

İŞ TÜRÜ	KİŞİ SAYISI
Memur	
İşçi	
Esnaf	
Tarım	
Diğer	

17. Ayaş'ta yetiştirilen tarımsal ürünler ne şekilde değerlendirilmektedir? (Birden fazla işaretleme yapılabilir)

ÜRÜNLER	Kooperatiflere	Tüccarlara	Doğrudan Satış	Öz Tüketim
BİTKİSEL				
HAYVANSAL				

18. Ayaş'ta yetiştirilen ürünlerin pazarlama sorunu var mı?

- ☐ Var ☐ Yok

19. Ayaş ve yakın çevresinde bulunan tesisler nelerdir? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)

- ☐ Küçük sanayi ☐ Süt Fabrikası ☐ Orman ürünleri (parke vb.)
☐ Küçük atölye ☐ Konaklama tesisleri ☐ Yol kenarı dinlenme tesisleri
☐ Hediyeelik eşya ☐ Tarımsal ürünlerin satıldığı dükkanlar
☐ Diğer

20. Ayaş'ta hayvan varlığında 10-15 yıl öncesine göre bir değişme var mı? Arttı mı, azaldı mı?

- ☐ Evet ☐ Hayır

21. Bitkisel ve hayvansal üretim faaliyetlerinde en çok karşılan sorunlar nelerdir?

22. Ayaş'ta orman işlerinde çalışan kaç kişi var?

23. Orman talı ürünleri eğer toplanıyorsa ne şekilde değerlendirilmektedir?

ÜRÜNLER	Tüccarlara	Doğrudan Satış	Öz Tüketim
Mantar			
Kestane			
İhlamur			
Diğer: (Kızılcık,BöğürtlenA hududu,Töngel, Sahlep)			

27. Ayaş ve yakın çevresinde bulunan tesisler nelerdir? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)

- ☐ Küçük sanayi ☐ Süt Fabrikası ☐ Orman ürünleri (parke vb.)
☐ Küçük atölye ☐ Konaklama tesisleri ☐ Yol kenarı dinlenme tesisleri
☐ Hediyeelik eşya ☐ Tarımsal ürünlerin satıldığı dükkanlar ☐ Diğer

28. Mahalleden başka şehirlere ya da yurt dışına göç eden var mı? Varsa sayısı?Ne zaman ve neden gittiler?

29. Buradan göç eden insanları geri getirebilmek için ne yapılmalı?

- ☐ Bilmiyorum
☐ İş sahaları açılmalı
☐ Altyapı düzeltilmeli
☐ Sosyal olanaklar geliştirilmeli
☐ Diğer (lütfen belirtiniz)

29. Son yıllarda mahallenize gelip yerleşen varsa, sayısı?Ne zaman, neden ve nereden geldiler?

30. Sürdürülebilir turizm denince ne anlıyorsunuz? (Tek seçenek işaretleyiniz)

- ☐ Ayaş'ın/bölgenin tanıtımı ☐ İş imkanı ☐ Çevrenin korunması
☐ Çevrenin bozulması ☐ Yöresel kimliğin kaybı ☐ Diğer

31. Ayaş'ın ve içinde yaşadığınız bölgenin Türkiye Turizm Stratejisine göre; sürdürülebilir turizmin geliştirileceği öncelikli bölgeler arasında olduğunu biliyor musunuz?

- ☐ Evet ☐ Hayır

32. Ayaş yöresi en çok neyi ile meşhurdur? (Birden fazla seçenek seçebilirsiniz)

- ☐ Temiz havası ve doğası
☐ Şifalı suları
☐ Bitkisel ürünleri
☐ Hayvansal ürünleri
☐ Tarihi özellikleri
☐ Yöresel el sanatları
☐ Yöresel mutfak
☐ Festivalleri
☐ Diğer (lütfen belirtiniz)

33. Ayaş'ı ziyaret eden turist var mı?

- ☐ Var ☐ Yok

Cevabınız EVET ise;

	Geliş dönemleri (ay olarak)	Gelen turistlerin ortalama yaşı
YERLİ		
YABANCI		

34. Ayaş'a gelen turistlerin katıldıkları doğaya dayalı/kültürel amaçlı aktiviteler var mı? Varsa nelerdir?

- ☐ Var ☐ Yok

35. Ayaş'ta dışarıdan gelen ziyaretçilerin konaklayacağı bir tesis var mı?

- ☐ Var ☐ Yok

36. Ayaş'ta dışarıdan gelen ziyaretçiler için yeme-içme tesisi var mı?

- ☐ Var ☐ Yok

37. Ayaş'ta tarihi alanların tanıtımı için rehber var mı? Varsa kaç kişi ve kaç Kokartlı rehberdir?

- ☐ Var ☐ Yok

38. Rehberlik kursu verilirse mahallenizden katılanlar olur mu?

- ☐ Olur ☐ Olmaz

39. Ayaş'ta geleneksel olarak düzenlenen faaliyetler var mı (şenlik, festival, spor etkinlikleri, dayanışma günleri vb.)? Varsa nelerdir? Hangi zamanlarda düzenlenmektedir ve katılım düzeyi nasıldır?
40. Ayaş'a özgü gelenek ve göreneklerin nelerdir? Bu gelenek ve göreneklerinizden unutulmuş ya da unutulmaya yüz tutmuş olanlar var mıdır? Açıklayınız.
41. Ayaş'a özgü yerel yemekler var mı? Varsa nelerdir?
42. Ayaş'a özgü yerel kıyafetler var mıdır? Günümüzde kullanılmakta mıdır? Bilgi veriniz.
43. Ayaş'ta ve yakın çevresinde aşağıda belirtilen doğal/kültürel yapılar ve/veya rekreasyonel aktivitelerden hangileri bulunmaktadır?

	Bulunduğu/Yapıldığı Mevki	Yöresel Adı
Mağaralar		
Şelaleler		
Kanyonlar		
Yaylalar		
Piknik ve mesire yerleri		
Önemli doğa olayları		
Arkeolojik alanlar		
Tarihsel değerler		
Organik tarım alanları		
Yerel yemekler		
Trekking parkurları		
Festivaller		
Diğer		

44. Sizce sürdürülebilir turizm Ayaş halkı için alternatif bir geçim kaynağı olabilir mi?
☐ Evet ☐ Hayır
45. Sizce Ayaş halkı sürdürülebilir turizmden gelir elde etmek amacıyla aşağıdaki faaliyetlerin hangilerini yapmak ister? (Öncelik sırası vererek 3 seçenek işaretleyiniz)
☐ Ev pansiyonculuğu ve ya benzeri konaklama hizmetleri
☐ Rehberlik hizmetleri
☐ Geleneksel yemeklerin hazırlanması ve satışı
☐ Turistlere yönelik organik ürün yetiştirme ve/veya satış hizmetleri
☐ Hobi bahçeciliği
☐ Diğer ☐ Hiçbiri
46. Ayaş yöresinde turizm çalışması olsa siz ne ölçüde destek verirsiniz?
☐ Destek vermem (nedeni)
☐ Konaklama amacıyla kendi köy evini restore etme, pansiyonculuk yapma
☐ Geleneksel, yöresel kültürünü tanıtmak
☐ Kendi arazisini belirli bir ücret karşılığında gelen ziyaretçilere açmak
☐ Ziyaretçilere yöresel dokuyu anlatma amacıyla rehberlik yapma
☐ Diğer (lütfen belirtiniz)
47. Sizce Ayaş'ın en temel problemleri nelerdir? (Öncelik sırası vererek 3 seçenek işaretleyiniz)
☐ İşsizlik ☐ Göç
☐ Okul olmaması/yetersizliği ☐ Sağlık ocağı olmaması/yetersizliği
☐ İletişim problemleri ☐ Ulaşım problemleri
☐ Altyapı problemleri ☐ Atıklardan kaynaklanan çevre kirliliği
☐ Erozyon, heyelan, sel gibi afetler vb. ☐ Kuraklık
☐ Diğer
48. Çevrenizde bulunan akarsulardan, Ayaş halkı yararlanıyor mu? Yararlanıyorsa nasıl yararlandığınızı belirtiniz.
☐ İçme Suyu olarak
☐ Sulama suyu olarak
☐ Hayvanlar için içme suyu olarak
☐ Sanayi tesislerinde farklı amaçlarla
☐ Balık tutuluyor
☐ Çevresinde piknik yapılıyor
☐ Malzeme; kum ve çakıl alınıyor
☐ Hiçbir amaçla kullanılmıyor
☐ Diğer
49. Kalkınma konusunda yerel ve merkezi yönetimlerden ne beklersiniz?
50. Siz neler yapabilirsiniz?
51. Ayaş'ta kadınların tarım ve hayvancılık dışında yaptıkları işler var mı? (Halı, kilim tezgahı, el sanatları vb.) Belirtiniz.
52. Ayaş'ta şimdiye kadar kadınlara yönelik bir eğitim / kurs çalışması yapıldı mı? Kurs hangi kişi ya da kurum tarafından düzenlendi? Ne zaman düzenlendi? Hangi konularda? Kaç kişi katıldı?
53. Kadınlara yönelik kursların yararlı olduğuna inanıyor musunuz?
☐ Evet ☐ Hayır
54. Sizce kadınlar tarım dışında ne tür işler yapabilirler?
55. Mahalle içi sorunlar var mı? Varsa genellikle hangi nedenlerden çıkar?
56. Bu mahallede, mahallenin genel menfaati için birlikte, ortaklaşa yapılan işler var mı?

EK3: Sosyal ve Beşeri Bilimleri Etik Kurulu Onay Belgesi.

T.C.
BARTIN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal ve Beşeri Bilimleri Etik Kurulu
ONAY BELGESİ

Protokol No:	2018-078
Araştırmanın Başlığı:	"Ankara İli Ayaş İlçesinin Doğal ve Kültürel Özelliklerinin Peyzaj Mimarlığı Açısından Değerlendirilmesi"
Proje Yürütücüsü:	Dr. Öğr. Üyesi Pınar BOLLUKCU
Başvuru Formunun Geliş Tarihi:	08.06.2018
Karar Tarihi:	11.06.2018

Başvuru dosyasında etik sorun oluşturabilecek sorular/maddeler, süreçler ya da unsurlar bulunmadığından ETİK KURUL ONAY belgesinin verilmesine oy birliği ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Aslı YAZICI
Başkan

Doç. Dr. Ayşe Derya IŞIK
Başkan Vekili

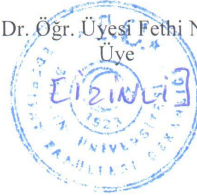
Doç. Dr. Fatma BAĞDATLI ÇAM
Üye

Doç. Dr. Şaban ESEN
Üye

Dr. Öğr. Üyesi Bülge SULAK AKYÜZ
Üye

Dr. Öğr. Üyesi Cüneyd AYDIN
Üye

Dr. Öğr. Üyesi Fethi NAS
Üye

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Aslı Cesur
Doğum Yeri ve Tarihi : Ankara-Polatlı / 08.07.1990

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Bartın Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi : Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyet/Yayınlar : Bollukcu, P., Cesur, A. ve Mermer, Ö.F. (2017). Landscape Rehabilitation on Highways: Bartın-Kurucaşile Highway Ahatlar Location. Current Trends in Science and Landscape Management, (Ed. Efe, R., Zencirkıran, M., Wendt, Jan. A., Tümsavaş, Z., Ünal, H. and Borisova, B.), ISBN 978-954-07-4338-7, Chapter 8, pp. 109-120.

Bollukcu, P. ve Cesur, A. (2017). Kırsal Kalkınmada Turizmin Rolü: Ankara-Ayaş Örneğinde Bir Değerlendirme. XIII. Uluslararası Katılımlı Ekoloji ve Çevre Kongresi, UKECEK 2017, Bildiri Özetleri Kitabı, 12-15 Eylül, s:521, Edirne.

Bollukcu, P. ve Cesur, A. (2018). Ayaş'ın kırsal kalkınma olanaklarının peyzaj mimarlığı açısından araştırılması. Geçmişten Geleceğe Taşınan Miras Ayaş, ed. M. Yılmaz vd., Ayaş Belediyesi Yayınları, Ankara, s. 219-229.

Aldığı Ödüller :

İş Deneyimi

- Stajlar : Çankaya Belediyesi (Staj I)
Uğur Harita İnşaat Planlama ve Kentsel Dönüşüm Ltd. Şti. (Staj II)
- Projeler ve Kurs Belgeleri : 2017-FEN-CY-014 No’lu ve “Ankara İli Ayaş İlçesi’nin Doğal ve Kültürel Özelliklerinin Peyzaj Mimarlığı Açısından Değerlendirilmesi” isimli Bilimsel Araştırma Projesi
- Çalıştığı Kurumlar : İlter Proje Mimarlık
Polatlı Belediyesi

İletişim

E-Posta Adresi : asli.cesur@hotmail.com

Tarih : 13/09/2019 (Tez Savunma Tarihi)